

РАЗНИ НЕЩА ОТНОСНО

БИБЛИЯТА

НИКИ ДИМОВ

РАЗПРОСТРАНЯВА СЕ БЕЗПЛАТНО

Всички права запазени. 2022 г.

Тази книга е предназначена за безплатно разпространение и употреба. Тя не може да бъде ползвана с комерсиална цел.

СЪДЪРЖАНИЕ

Въведение	3
Твърдение на Библията за самата нея	4
Библия и вдъхновеност	6
Божествено и човешко естество на Библията	10
Пророците	28
Несъвършенство на пророците	31
Истинността и непротиворечивостта на Библията	39
Яснотата на Библията	42
Непроменимостта на текста на Библията	44
Пророчествата в Библията	49
Преобразяването на живота на четящия Библията	52
Критика и защита на Библията	55
Други разни неща относно Библията	65
Канон на книгите на Библията	69
Преводи на Библията	76
Заключение	81
Библиография	82

ВЪВЕДЕНИЕ

Знаете ли, че има разни неща относно Библията, които е добре да знаете? Разбира се, че трябва първо да се интересувате от този въпрос, но щом като четете тази книга, ще приема, че се интересувате. И ще се опитам да ви споделя всички тези разни неща относно Библията – неща като вдъхновението ѝ; като пророците, които са я написали; като характеристиките ѝ, които я отличават от другите книги и даже още разни неща. И най-важното е, че всичките тези разни неща са от голяма полза, когато четем Библията, защото помагат тя да бъде разбрана по-добре.

Готови ли сте? Да започваме тогава! Упс... За малко да забравя. В това ръководство използвам понятията "Библия", "Писание", "Свещено писание" и "Слово" като равнозначни, а цитираните библейски текстове, ако не е посочено друго, са от ревизираното издание на Библията (ВРВ) от 2015 г. А когато видите този символ [2.17], значи става дума за позоваване на ползваната литература – в случая второто заглавие от списъка, седемнадесетата му страница. Ако има само една цифра в скобите [18], се посочва само заглавие от списъка. По този модел. Сега вече наистина можем да започваме.

ТВЪРДЕНИЕ НА БИБЛИЯТА ЗА САМАТА НЕЯ

Какво мисли Библията за самата себе си? Кога е възникнала и колко време е отнело написването ѝ?

Несъмнено сте забелязали, че има различни мнения за това, какво представлява Библията. Според някои тя е чисто човешка книга не по-различна от другите древни книги. Срещали сте такива хора, нали? Други не само са убедени в божествения авторитет стоящ зад нея, но дори приемат, че тя не притежава нищо или почти нищо човешко. Колко подчертано религиозно! Чисто човешка или чисто божествена? Или истината е някъде по средата? Преди вие и аз, и другите да прогласим на света, какво мислим за Библията, трябва да я оставим самата тя да ни каже, какво мисли за себе си. Така е справедливо. И тя наистина не мълчи по въпроса:

"И затова ние непрестанно благодарим на Бога за това, че като приехте чрез нас словото на Божието послание, приехте го не като човешко слово, а като Божие слово, каквото е наистина, което и действа между вас, вярващите" (1 Сол. 2:13).

Словото, което апостол Павел проповядвал, е същото Слово, което той писал под вдъхновението на Святия Дух и което е част от Библията (Тит 1:3; 2 Петр. 3:15, 16). И това е "Божие слово". Някои от библейските писатели твърдят съвсем директно, че вестите им идват от Бога и това е "Господното слово" (Ерем. 1:1, 2, 9; Езек. 1:3; Осия 1:1; Йоил 1:1). Това не е било само тяхното разбиране (2 Лет. 34:21; 36:21). Нищо чудно че авторите на Писанията ги наричат "святи" (Римл. 1:2), "свещени" (2 Тим. 3:15) и "божествени" (Римл. 3:2). Изобщо Библията представлява "Божиие слова" (Евр. 5:12) отправени към човечеството. Няма никакво съмнение относно възгледа ѝ за самата нея – тя е Божието слово.

Но това, че Библията вижда себе си като Словото на Бога, не означава, че тя е една монолитна книга появила се на определено място и в определен момент. Защото точно това мислим, когато чуем думата "книга", нали? Не и когато става дума за Библията. Тя представлява колекция от 66 книги възникнали в течение на около 1550 години – от около 1450 г.пр.Хр. до около 100 г.сл.Хр. Състои се от Стар завет (това са първите ѝ 39 книги написани на староеврейски и арамейски език) и Нов завет (това са останалите ѝ 27 книги написани на гръцки език) като зад книгите ѝ стоят имената на около 40 автора. Нужни са 84 часа, за да бъде прочетена. (Колко часа са ви нужни, за да изгледате всички сезони на любимия ви сериал?) Това накратко представлява Библията, Божието слово и това са първите няколко неща от всички разни неща, които можем да знаем за нея.

Библията има мнение за самата себе си и е убедена, че е Словото на Бога. Същото е вярвала за нея и Елън Уайт:

"Библията е Божия глас, който ни говори толкова сигурно, колкото ако го чувахме със собствените си уши. Ако осъзнавахме това, с какво благоговение бихме отваряли Божието слово и с каква сериозност бихме изследвали предписанията му! Четенето на Писанията и разсъждаването върху тях би биха били считени като специална среща с Безкрайния." [1.393]

"Аз приемам Библията такава, каквато е – като вдъхновеното Слово. Вярвам в изказванията на цялата Библия." [2.17]

"Препоръчвам ти, скъпи читателю, Божието слово като правило за твоята вяра и практика. От това Слово ние ще бъдем съдени." [3.78]

И така, Библията твърди, че е Божието слово. Но ако е Словото на Бога и в същото време книга звучаща като древните книги, как точно е възникнала? Какво ѝ придава авторитета, който претендира да има? Това са добри въпроси. В търсенето на отговорите им можем да преминем към следващата глава.

БИБЛИЯ И ВДЪХНОВЕНОСТ

Различна ли е Библията от другите книги? Само от хора ли е писана? Ако Бог има участие в написването ѝ, в какво се изразява то? Какво е мислил Исус Христос за нея?

1. Авторитет и естество на Библията.

Библията разкрива едно много интересно партньорство между Бог и човек в написването ѝ, от което произхожда превъзходството ѝ над всички други книги:

"И това да знаете преди всичко, че никое пророчество в Писанието не е собствено обяснение на пророка на Божията воля; защото никога не е идвало пророчество по човешка воля, а святите човеци са говорили от Бога, движени от Святия Дух" (2 Петр. 1:20, 21).

Не знам за вас, но от този текст аз научавам най-малко две неща:

1) Библията има божествен авторитет. Тя твърди, че пророците, нейните писатели, не са инициаторите на обяснението на Божиите воля и характер, а това е самия Бог: "никое пророчество... не е собствено обяснение... никога не е идвало пророчество по човешка воля... святите човеци са говорили от Бога".

Много важен ориентир. Когато разтваряме страниците на Свещеното писание, трябва да помним, че написаното там не представлява опита на мъдри хора от древността да обяснят Бога, живота и трудно разбираемите неща от живота. Макар и за някои да е мъчно да го повярват, Библията има авторитет по-висок от този на човека и на книгите, които човекът пише. Тя има божествен авторитет, защото писателите ѝ са "говорили от Бога".

2) Пророците-писатели на Библията са били под специално въздействие, когато са писали. Те са били "движени от Святия Дух" и е трябвало да предадат Божията вест. Не определена мотивация, интереси или искрено желание стоят зад възникването на библейския текст, а специалното ръководство на Божия Дух.

Със сигурност вече забелязахте, че Библията не е съгласна с разбиранията на тези, които я разглеждат като всяка друга книга написана от хора. Това добре. Но в какъв смисъл пророците са били "движени от Святия Дух"? Означава ли това, че когато Божият Дух е "движел" пророците, Той ги е ръководел във всяка дума, която да напишат, както някои вярват (и което не е никак трудно да се повярва)?

Сега вече стигнахме до много важен въпрос. До голяма степен тълкуването на Библията зависи от естеството на вдъхновението ѝ. Следват ли мисълта ми? Какъв ще е възгледът ни за Писанието и как ще бъде то тълкувано, зависи от това, как то е вдъхновено. Има само един текст, който казва нещо по-конкретно в тази връзка:

"Цялото Писание е боговдъхновено и полезно за поука, за изобличение, за поправление, за наставление в правдата" (2 Тим. 3:16).

Тук думата "боговдъхновено" е превод на гръцката дума "теопнестос". Тя означава "вдъхнато от Бога". Бог въздейства чрез Духа Си на човешките писатели и това, което те написват, става Негово слово. Всяка от книгите съставляващи Библията е боговдъхновена и дължи произхода си на дейността на Святия Дух. Но Писание "вдъхнато от Бога" не означава непременно божествено вдъхновение на всяка дума. По-скоро Господ вдъхновява пророка, това повлиява писанието му и то се превръща в

боговдъхновено. Значи е важно да подчертаем, че не трябва да очакваме думите, които излизат от перото на пророка, да са вдъхновени, а самият пророк.

Трудно е да се направи разликата? Разбирам ви. Ако ще послужи за утеха, нека ви уверя, че никога няма да схванем докрай процеса на вдъхновението. Не защото сме глупави, а защото не сме достатъчно умни. Всъщност... причината е, че не сме пророци. Но можем все пак да имаме някаква бегла представа, с която да се съобразяваме, когато тълкуваме Библията. Това също е успокоително. Наистина трябва да помним, че вдъхновението оказва влияние върху пророка, но това не значи, че то се свежда до самите думи, които пророкът изписва. Така да се каже, писателите на Библията са били Божии писатели, не Божии писалки. Бог е авторът на Свещеното писание, а пророците са неговите писатели. Не е грешка и пророците да бъдат наричани "автори", но трябва да се помни, че те са човешките автори, които са писатели на божествения автор. Техните писания представляват Словото на Бога, а това го превръща в божествено-човешка книга – книга, която е Божие слово и има божествен авторитет, но която не подценява и човешкото участие във възникването ѝ. Тя притежава двойната характеристика да бъде написана с напълно човешки слова и в същото време твърди, че е напълно Словото на Бога. [4.43] Сега вече разбирате положението по-добре.

2. Аналогия между Въплътеното и Писаното слово.

Никой не си прави труда да отрича, че въпросът за боговдъхновението на Библията е наистина сложен. Но една аналогия между Въплътеното слово (Исус Христос) и Писаното слово (Свещеното писание) може да ни даде някаква идея. Няма да ни направи специалисти по темата, но ще ни придвижи една стъпка напред.

1) Въплътеното слово

Как Библията описва начина Словото сътворило всичко (Йоан 1:3) да стане достъпно за грешните хора?

"И Словото стана плът и живя между нас; и видяхме славата Му, слава като на Единородния от Отца, пълно с благодат и истина" (Йоан 1:14).

Божие слово става "плът", и то "плът, подобна на греховната плът" (Римл. 8:3). Божият Син, Единородният от Отец, станал и Човешки Син. Трудно е за разбиране, но по някакъв начин към божественото Си естество Той добавил и човешко (Фил. 2:5-8; Кол. 2:9). При този процес божественото естество се свързало изключително тясно с човешкото – дотолкова, че имаме само една личност, но с две естества. Божият Син бил Богочовекът Исус Христос. Христос е напълно Бог и напълно човек. Божественото и човешкото естество в Божия Син са неразграничимо свързани.

2) Писаното слово

Подобно на въплъщението на Христос възникват и книгите на Библията:

"Цялото Писание е боговдъхновено и полезно за поука, за изобличение, за поправление, за наставление в правдата" (2 Тим. 3:16).

"...святите човеци са говорили от Бога, движени от Святия Дух" (2 Петр. 1:21).

Господ вдъхва Словото Си на пророците и те му дават "плът" – те говорят "движени от Святия Дух" и го изразяват на своя несъвършен език. Божественият елемент се свързва тясно с човешкия, така че формират една книга. Библията е божествено-човешко слово. Тя е напълно Божие слово, "Господните думи" (Пс. 12:6; Ерем. 1:9; 36:6), но също така

представлява и ясно отчетливи човешки думи, "думите на [името на пророка]" (Ерем. 1:1; Амос 1:1). Божественият и човешкият елементи в Писанието са преплетени – нито вие, нито аз можем да кажем, къде свършва единия и къде започва другия.

Всъщност обвързването на двата елемента в едно е толкова феноменално, че теолозите са се постарали да го наименуват. Как? Познахте! "Феноменът на Писанието". [5.50]

Да, вече знаете малко повече за вдъхновението на Свещеното писание. И ако някой ви попита: "Какво представлява вдъхновението на Библията?" (защото няма начин някой да не ви попита), вече знаете, какво да му отговорите.

3. Исус Христос и авторитетът на Библията.

Тъй като съществува много ясен паралел между Писанието и личността на Христос и тъй като именно в Писанието бива описана личността на Христос, повече от необходимо е да разберем виждането на Христос за Писанието. То не е никак трудно да се установи. За Исус Библията трябва да бъде поставена над всички предания и традиции (Марк 7:7-9), защото има божествен авторитет, който не може да бъде оспорен (Йоан 10:35). Тя е като храна, която трябва да се поема непрекъснато, за да се поддържа духовния живот (Матей 4:4), а чрез думите ѝ могат да бъдат борени всички изкушения (ст. 4, 7, 10). Тя трябва да бъде изучавана внимателно (Матей 21:42; Марк 12:26), защото неразбирането ѝ задължително води до заблудение (Матей 22:29; Марк 12:24) и до опасност от загуба на вечния живот, понеже само тя дава яснота за получаването му (Лука 10:25, 26). Според Христос всички ще бъдат съдени чрез Писанията (Йоан 5:45, 46) и всяко правилно учение е основано на правилно тълкуване на Свещеното писание (Йоан 7:38). Той също вярвал в пророчествата на Библията и виждал много от тях като сочещи на Него (Йоан 5:39, 46; Лука 4:17-21; 24:25-27). Още като дете Той разбирал мисията Си в светлината на старозаветните пророчества (Лука 2:49) и знаел, в какво точно се изразява тя (Марк 8:31; Матей 26:24). Исус приемал цялото Писание като Божие слово (Марк 7:10-13) вдъхновено от Святия Дух (Марк 12:36) говорещо истината и по въпроси, които съвременният човек отдавна е обявил за митове (Матей 12:39-41; 19:4-6; 24:37-39; Лука 17:28-30), и постоянно се позовавал на него и неговия авторитет в поученията Си и в разговорите Си с хората (Матей 9:13; 11:10; 12:3; 21:13, 16; Марк 7:6; 9:13; Лука 10:26; 18:31). Той бил убеден, че чрез Писанието Бог говори на хората (Матей 22:31) и че то е основата на вярата в самия Него (Йоан 5:46, 47).

Исус Христос приемал напълно авторитета на Библията така, както той е открит в нея. Не е лошо да имаме това предвид, когато мислим за нея и отваряме страниците ѝ.

Нещичко от Елън Уайт по въпроса:

"Трябва да приемем Божието слово като върховен авторитет." [1.402]

"В Своето Слово Бог е дал на хората познание необходимо за спасението. Свещените писания трябва да бъдат приети като авторитетно, безпогрешно откровение на Неговата воля. Те са стандарт за характера, те разкриват ученията и представляват тест за живота." [6.VII]

"Библията посочва Бог като неин автор и все пак тя е била писана от човешки ръце, и в разнообразните стилове на различните ѝ книги тя представя характерните особености на няколкото ѝ автори. Всички разкрити истини са боговдъхновени (2 Тимотей 3:16), но въпреки това са изразени с човешки думи. Безкрайният Бог е озарявал чрез Святия Дух

умовете и сърцата на Своите служители. Той им е давал сънища и видения, символи и образи и самите хора, на които истината е била открита по такъв начин, са въплътили мислите си в човешки език... Библията обаче с дадените в нея истини от Бога изразени на човешки език представлява съчетание между божественото и човешкото. Такова съчетание е имало и в естеството на Христос, Който е Божи Син и Човешки Син. Ето защо за Библията може да се каже същото, което е казано за Христос: 'И Словото стана плът и пребиваваше между нас' (Йоан 1:14)." [2.25]

"Всички открити истини са 'боговдъхновени', но са изразени чрез човешки думи и са приспособени за човешките нужди." [7.747]

Значи Библията е авторитетното Слово на Бога. Въпросът за вдъхновението ѝ е фундаментален, защото правилното ѝ тълкуване зависи от правилното разбиране на вдъхновението ѝ. Писателите ѝ са били движени от Божия Дух и това ѝ придава божествено-човешко естество. Добре ще е да разберем нещо повече за нейното божествено и човешко естество. И точно това е, което сега следва.

БОЖЕСТВЕНО И ЧОВЕШКО ЕСТЕСТВО НА БИБЛИЯТА

Какво представлява откровението на Божиите вести, което пророкът получава? В какво се изразява вдъхновението на Библията? Какви теории за вдъхновението на Библията съществуват? Какъв дял има Бог и какъв дял имат хората в написването ѝ? Какво представлява взаимодействието между Святия Дух и пророка в получаването и предаването на вестта? Какви проявления има божественото вдъхновение в пророка?

1. Откровение и вдъхновение.

Макар и двете да касаят Библията, обикновено се прави разлика между откровение и вдъхновение. Не Свещеното писание я прави, а теолозите. И има причина за това. Двете отразяват различни компоненти от цялостния механизъм на възникването на библейския текст. Откровението се отнася до самата вест, която Бог предава на пророка, както и до процеса на предаването ѝ на пророка. Вдъхновението пък представлява процеса, чрез който получената вест бива предадена от пророка на слушателите и читателите. [5.50]

За да стане по-интересно, нека да направим този въпрос по-сложен. Шегувам се! Ще го направим по-лесен за разбиране и за целта ще се позовем на цялостното преживяване както на пишещите, така и на проповядващите пророци.

Като пишещ пророк можем да вземем Даниил. Пророците като него наричаме "пишещи", защото по-голямата част от вестите им бива изразена единствено чрез текст. Една вечер Даниил си ляга да спи и по време на съня си получава видение от Бога. И то е една цяла история, която има своето важно послание. Пророкът вижда странни същества, с които се случват много странни неща. Дори самият Даниил става участник във видението и разговаря с едно небесно същество за значението на видяното. И в определен момент видението приключва. Всичко преживяно от пророка дотук може да бъде наречено "откровение".

На сутринта Даниил се събужда, но видяното е все още само в неговата глава и никой друг не знае за него. Хората наоколо могат да кажат, че нещо притеснява пророка, но все още никой не знае, какво е видял той. Незнайно колко време след това Даниил го описва като текст, в който не само бива предадена историята, но и се уточнява, че видяното е станало по време на сън, както и кога точно е било получено това видение (Дан. 7 гл.). Именно процесът на записване на видението като текст се случва в резултат на вдъхновението. Значи пророкът има веднъж едно специално, свръхестествено преживяване, при което нещо много важно му бива открито във формата на апокалиптично видение (откровение) и след това той записва под влиянието на Святия Дух видението като текст (вдъхновение). Можем да установим разликата между откровението и вдъхновението сравнително лесно.

А какво представлява този процес при един проповядващ пророк? Под "проповядващи пророци" разбираме тези Божии говорители, по-голямата част от вестите на които бива изразена първо като вести към определени личности и групи, и едва след това тези вести биват записани като текст. Да вземем Еремия като пример за проповядващ пророк. Той върви по улиците на Ерусалим и прогласява вест на укор към отстъпниците от закона на живия Бог и нарушаващите святия завет. В момента на прогласяването ѝ той бива вдъхновен от Святия Дух (Ерем. 20:7-9). Той може да е получил откровение за нуждата от прогласяването на такава вест преди това. Може да го получава и в момента

на проповядването му. Важното в случая е, че думите, които отправя към сънародниците си, са вдъхновени от Божия Дух.

Добре, но това поучение се е случило на определено място и в определено време, до които ние нямаме достъп. Как можем да научим за случилото се? Като го видим описано с думи. Това негово оформяне като текст също се случва под вдъхновението на Святия Дух. Във въпросния текст имаме вдъхновено от Бога описание на вдъхновено от Бога проповядване случило се на определено място и в определено време, за което проповядване пророкът е имал откровение. Отново двата компонента могат да бъдат открити.

Независимо дали ще вземем случай на пишещ или на проповядващ пророк, винаги минава известно време между получаването на откровението и неговото записване под влиянието на Святия Дух. Просто в случая с проповядващите пророци може да има още един слой, когато те прогласяват откритата им вест с вдъхновени думи към определени личности и групи. Записването на тази вест обаче винаги става след това и се случва под вдъхновението на Святия Дух. И понеже ние имаме достъп само до този текст, нас ни интересува именно вдъхновението, в резултат на което той възниква. На практика то не трябва да бъде разделяно от откровението, но за удобство ще се фокусираме предимно върху него и върху записването на вдъхновената вест. Ще се опитаме да разберем вдъхновението на Библията.

2. Теории за вдъхновението на Библията.

Самата Библия не развива в детайли въпроса за нейната боговдъхновеност. Едно такова мълчание е винаги "добро основание" за възникване на различни предположения. Можем да изброим няколко теории за естеството на вдъхновеността ѝ. Отгоре на всичко за всяка от теориите биват използвани различни понятия, дори понякога противоречащи си. Не искам да ви отчайвам повече и затова за по-голямо удобство ще ги резюмирам по този начин:

1) Рестриктивна теория

В този израз обобщавам разбиранията на либералната теология, която приема едно ограничено въздействие на Святия Дух във възникването на Библията стигащо дори до... пълното Му отсъствие. Например според някои либерални учени библейските автори са били религиозни гении, но не по-различни от други велики мислители [8.1]. Вдъхновението в такъв случай се изразява просто в една по-висока степен на прозрение на нещата. Очевидно тук Божият Дух изцяло отсъства. Други учени допускат вдъхновението да е свързано с действието на Святия Дух, но само до степен на увеличаване на естествените способности на авторите. Не става дума за предаване на вести от Духа към авторите, а просто за съдействие за едно по-дълбоко усещане на духовните въпроси [8.1]. Това е теорията наречена "Encounter Revelation", според която пророкът има една специална среща с Бога, но в нея той не научава нищо от Него или за Него. [5.53] Последващият от това преживяване текст е изцяло човешки. Така че дотук в общи линии нещата се свеждат до приравняване на вдъхновението с естествените способности и проникновеността на някои забележителни религиозни мъже от миналото.

Има и учени, които вярват, че Писанието наистина е свързано с вдъхновение на Святия Дух, но това касае само някои негови части. Други не са. Така да се каже, Библията не е Божието слово, а съдържа Божието слово. При тълкуването е нужно да се отдели

човешкото от божественото. В известен смисъл това разбиране може да намери изражение и в концепцията за различни степени на вдъхновение [9.184], според която някои книги или части на Библията са по-малко вдъхновени от други и следователно имат по-малка тежест (Degrees of Inspiration).

Като цяло рестриктивната теория вижда едно ограничено въздействие на Духа във възникването на Библията – когато изобщо вижда такава.

2) Вербална теория

В противоположния край на либералните учени стоят разбиранята на консервативната теология в лицето на вербалната теория. Тя не само се съгласява с идеята за вдъхновение на цялата Библия от Святия Дух, но приема, че това вдъхновение е толкова обхватно, че се простира дори до думите на пророците. Малко са тези тълкуватели днес, които поддържат схващането, че Бог е продиктувал всяка дума в Библията (Dictation Theory), при което диктуване участието на пророците е било чисто механично изразяващо се само в записване на продиктуваното [8.1]. По-разпространеният възглед на вербалната теория е разбирането, че при вдъхновението Духът дава мисли на библейския автор, но също така и думи и изрази от личния речник на автора [8.1], като така вдъхновението се простира до всяка дума (Verbal Inspiration). Тъй като има ясно отчетливо участие на Святия Дух в подбора на думите, всяка дума в Писанието е истина и носи божествен авторитет. Образно казано, и според двата възгледа формиращи вербалната теория пророците са Божии писалки, които изразяват казаното им от Бога прецизно според определения от Него начин. И тъй като вдъхновението се отнася до всяка дума, не е възможно Библията да греши, защото Богът, под чието въздействие са възникнали тези думи, е съвършен, всезнаещ и не може да сбърка.

3) Мисловна теория

Мисловната теория е друга консервативна теория, която приема, че вдъхновението на Библията не се свежда до думите. Според нея Бог вдъхновява пророците мисловно, но думите, които излизат от устата или перото им, не могат да бъдат определени като вдъхновени. Чрез въздействието на Святия Дух мислите на авторите стават мислите, които Господ иска от тях да запишат [8.2], а самото им записване го оставя на авторите. Значи Бог вдъхновява пророците и им предава вестите Си като ги изпълва с мисли, но те предават откритото им по свой начин. [10.3] Пророците имат свободата да изразят получените вестии според разбиранята и възможностите си без да изгубват индивидуалността и дори несъвършенството си, но едно специално ръководно и контролиращо действие на Духа направлява изявленията им и гарантира истинността на вестите им като израз на Господната воля. Иначе казано пророците са Божии писатели, които предават Божията вест според собствените си способности и потенциал, което не изключва възможността от наличие на несъществени грешки и противоречия в писанията им.

3. Проблемните теории.

Разбира се, че не можем да създадем теория, която да обясни вдъхновението на Библията без остатък. Но имайки предвид разбраното до момента и очакванията, които съпътстват всяка от теориите, откриваме, че едната теория е по-близка до истината от другите. Кои са проблемните теории?

Няма как да се съгласим с разбиранията на либералните теолози, които вярват, че библейските автори са просто едни от многото мъдреци на миналото, или в най-добрия случай признават само някакво частично вдъхновение, което се губи в сламата от древни, незначещи почти нищо днес човешки текстове. Те пропускат да забележат уникалния Бог, Който бива разкрит от библейските автори, както и способността на книгите на тези автори да променят живота на четящите ги. Това не може да се постигне с човешка мъдрост, колкото и голяма да е тя. Дори и идеята за степени на вдъхновението е не по-малко объркваща и неудовлетворяваща.

Имаме сериозно затруднение и с вербалната теория. Наистина тя признава божествения авторитет на Писанието и изглежда много "страхопочтителна" силно акцентирайки на божествения елемент в него, но на практика възприемането ѝ носи някои противоречия и проблеми.

Например разбирането, че Бог е диктувал на библейските автори книгите им дума по дума поражда определени очаквания към тези книги. В такъв случай би трябвало да приемем, че в Библията ще бъде открит само Божия стил. Но в нея има голямо разнообразие от литературни стилове. Опитайте да отворите Писанието безразборно на различни места и се зачетете. Ще видите, че непрекъснато попадате на различни литературни стилове – исторически книги, биографии, поезия, мъдрости, писма, символика. Не че Бог не може да използва различни изразни средства. Щом се случва някои хора да имат различни стилове, колко повече Бог. И все пак по-логично е да се приеме, че разнообразието в изразните средства е знак, че пророците не са записвали продиктувани от Бога думи, а са предавали получените вести по свой начин и това е формирало различните стилове на Библията.

Разбира се, малко са тези, които вярват, че всяка дума в Писанието е продиктувана на пророците от Бога. По-голямата част от представителите на вербалната теория приемат, че Святия Дух не е диктувал, но е осигурявал и мислите, и думите на библейските автори като по този начин вдъхновението се свежда до отделните думи. Тъй като Духът е използвал речника на самите пророци, които са различни, това допуска възможността за наличие на различни стилове в Писанието. Но дори и при този случай се пораждат специфични очаквания към библейския текст (които касаят и разбирането за диктуването дума по дума). Ако концепцията на тази теория е вярна, би трябвало всичко в Библията да бъде така подредено, че да няма абсолютно никакви противоречия и грешки. Освен това всяка от осигурените от Святия Дух думи ще трябва да бъде запазена. Именно тези очаквания създават проблем, просто защото горепосоченото не може да бъде открито в Свещеното писание. Наистина не може. Тъкмо напротив.

Въпреки че е възможно да звучи страшно и богохулно, но в Писанието има противоречия и грешки. Критиците на Библията често посочват в нея такива, които могат да бъдат обяснени. Не тези имаме предвид, а реалните грешки в Писанието. При един безпристрастен поглед ще видим, че в Библията наистина има някои противоречия и грешки. (Разглеждаме по-обстойно този въпрос на стр. 33.) Това не може да стане, ако Бог диктува Словото Си дума по дума, защото Той е съвършен и безгрешен и ако Словото Му възниква без осезаем отпечатък от човешкото, то също ще бъде съвършено и безгрешно. Не трябва да се очаква това да стане и ако вдъхновението на пророците е мисловно, но се свежда до отделните им думи, така че заедно с мислите на авторите Всевишният да осигурява винаги и изразните средства. Вярно е, че те са несъвършени и не могат да предадат достатъчно обхватно небесните концепции, но са напълно

способни да предават всички факти точно. И ако Святият Дух е Този, Който сам осигурява тези изразни средства, Той ще знае и коя дума от речника на даден автор (колкото и беден да е той) къде и как да бъде използвана, за да се опишат всички факти вярно и непротиворечиво. А има такива места в Писанието, където подобна прецизност липсва. Това говори срещу теорията за вербалното вдъхновение.

Да, привържениците на тази теория имат обяснение на посочения проблем. И то е, че всички думи на Писанието са били вдъхновени в оригиналните ръкописи (т.нар. "автографи") и като резултат от това те са били без грешки по отношение на факти, имена, хронология, дати и др. [10.37] Впоследствие обаче при преписването, въпреки опитите за прецизното му извършване, някои неща са се загубили или са били променени. По този начин не може да се знае, какви точно са всички оригинални думи и изрази осигурени от Святия Дух на библейските автори.

Това обяснение обаче не само не отговаря на въпроса, а поражда още въпроси. Защото предоставянето на думите на библейските автори от страна на Духа и тяхното съхраняване във времето чрез Духа са взаимосвързани. Съгласни сте, нали? Ако за Господ всяка дума, която във вдъхновението Си е осигурил на пророците, е от ключово значение за изразяването на вестта Му, и тази вест е толкова зависима от конкретни думи, би следвало и всяка една от осигурените думи да бъде запазена през вековете. Не се ли случи това, вестта Му ще бъде осакатена, което може да има фатални последици. Затова снабдяването на пророците с определени думи и по-нататъшното съхранение на тези думи са обвързани действия и трябва да очакваме да има доказателства, че са се случили. Би следвало оригиналните ръкописи на Библията да бъдат съхранени. Теоретично от полза би било да имаме поне техни абсолютно точни копия, но за да се докаже, че са такива, пак са ни нужни оригиналите. Така че всичко се свежда до наличие на оригиналите. И точно тук е проблемът. Защото такива няма! Никой от оригиналните текстове не е запазен, а в манускриптите, с които разполагаме, има различия в текста. Разбира се, тези различия не променят значението на написаното, но така реалността се вписва само в теорията за мисловното вдъхновение, която не изисква съхраняване на всяка дума. А това от своя страна е равнозначно на опровергаване на теорията за вербалното вдъхновение.

Но и това не е всичко. Да приемем, че разполагаме с оригиналите на всички библейски книги и проблем със съхраняването на текста им изобщо не съществува. Какво ще се случи с превода на тези книги? Щом като всяка дума изписана от пророците е вдъхновена, тя трябва да бъде запазена и в превеждането на книгите им. Но няма такъв съвършен превод. Колкото и богат да е езикът, на който се превежда даден текст, той ще ограби от оригиналния. Така че и при превода на Писанието ще се натъкнем на същия проблем както при преписването, при който част от текста бива безвъзвратно загубена. Единствената възможност, която остава, е всеки изследващ Свещеното писание да познава брилятно всеки от оригиналните му езици, защото само тогава всички вдъхновени от Бога думи ще могат да изпълнят предназначението си. Излишно е да казвам, че гореизредените условия са напълно невъзможни.

Ето защо не можем да приемем и вербалната теория за вдъхновението на Библията. Макар и отдаваща нужното страхопочитание на Бога и приемаща авторитета Му над Словото, очакванията породени от тази теория са много специфични и не могат да бъдат покрити.

4. По-близка до истината.

Само една от разгледаните теории остана като най-правдоподобно описание на естеството на вдъхновението на Библията – мисловната. Според нея Господ е вдъхновявал пророците, не думите им. Бог чрез Святия Дух ги е изпълвал с мисли (2 Тим. 3:16; 1 Кор. 2:10, 13), а те са били активни участници в получаването на вестта и са я предавали по свой начин, който носи отпечатъка на тяхната индивидуалност и дори несъвършенство (2 Кор. 4:6, 7). При процеса на изразяване авторите на Писанието не са оставени без никакво влияние на Духа – Той е ръководил и контролирал изявленията им и затова гарантира истинността на вестите им като израз на Божията воля.

Добре ли ви звучи това определение? На мен да. Но не напълно. Не защото не мисля, че е точно, а защото в този си вид то не описва достатъчно ясно картината на цялата динамика на взаимодействието между Святия Дух и пророка. Нужни са някои уточнения и затова ще ги направим, без да се бавим.

Има текстове в Библията, за които трябва да приемем, че са дошли до нас точно така, както ги е казал Господ. Например Десетте заповеди (Изх. 20:1-17). Господ присъствал физически на синайската планина и сам изговорил заповедите Си пред хората (Изх. 19:18; 20:1; Втор. 5:4). Той не само произнесъл сам заповедите на закона Си, но ги изговорил и по начин разбираем за евреите. Освен това ги и записал (Изх. 32:16; Втор. 5:22). Така че сме длъжни да приемем, че текстът описващ Десетте заповеди е точно такъв, какъвто е бил изговорен от Бога.

Нещата не спират дотук. Някои библейски автори твърдят, че предават Божиите думи така, както са им казани:

"Тогава Господ каза на Моисей: *Кажи на израилтяните да...*" (Изх. 25:1, 2а).

"В дванадесетата година, в дванадесетия месец, на първия *ден* от месеца, Господнето слово *дойде* към мен и каза: *Сине човешки, надигни плач...*" (Езек. 32:1, 2а).

"Духът на Господа *говорѝ* чрез мен и *словото* Му *дойде* на езика ми" (2 Царе 23:2).

Смята се, че в Стария завет има около 2600 твърдения за цитиране на Божиите думи [11.157] [10.33]. Не са никак малко, нали? Разбира се, може да се дебатира, дали въпросното цитиране на Божиите думи е буквално цитиране на всяка една от казаните от Бога думи или и тук пророкът използва своя начин да предаде получената вест. Най-малкото и за тези текстове можем да очакваме, че са претърпяли някакви малки изменения при преписването им във времето, без това да ги е ограбило от значението им. Но вероятно най-разумното е да приемем, че наистина става дума за точно предаване на Божиите думи. Така да се каже, в тези случаи имаме нещо като конкретно говорене от страна на Бога и прецизно предаване на казаното от страна на пророка.

Значи когато говорим за динамика на взаимодействието между Святия Дух и пророка в рамките на мисловната теория, трябва да приемем, че в Писанието има откъси, които са дошли до нас точно така, както ги е казал Господ, т.е. при тях можем да открием някаво по-директно ръководство от страна на Духа по отношение на използваните думи. Това не означава, че думите в тези откъси са вдъхновени, а само че е налично по-директно ръководство на Святия Дух в подбора на думите на мисловно вдъхновения пророк. И все пак говорим за определени откъси. В случаите, в които пророците не цитират Господните думи (а това е преобладаващата част от текста на Библията), те предават разбраното от Бога по свой начин.

Предполагам, че тук е мястото да подчертая, че мисловното вдъхновение, което пророците получават, е дадено, за да бъде изразено с думи. Думите носят отпечатъка на мислите. Обикновено те не са толкова богати, че да изразят абсолютно точно мислите, но все пак служат като техни изразни средства. Така думите, които пророците записват, ще носят, повече или по-малко, отпечатъка на вдъхновението, което действа в тях. Това не означава, че връзката е толкова директна, че да сме принудени да приемем, че вдъхновението ще се простре и до думите, а просто, че думите получават отпечатъка на вдъхновените мисли. Важно е да подчертаем този момент, защото е възможно едно крайно разбиране на мисловната теория (екстремен възглед върху теорията Thought Inspiration), което предполага липса на връзка между мисли и думи и дори наличието на противоречие между тях. [5.56] Не можем да се съгласим с едно такова приложение на мисловната теория. Святият Дух не стои безучастно, когато пророкът изработва своята изразност, а в случаите на цитиране на Божиите думи дори упражнява едно по-директно ръководство.

Но когато става дума за динамиката на взаимодействието между Святия Дух и пророка, нещата не спират дотук. Всеки прилежен изследовател на Библията би установил, че повечето библейски книги обикновено се характеризират с добра структурираност, отчетливо развити теми и притежават ключови думи носещи основното им значение. Вярно е, че древни, небиблейски автори също са имали способност да следват определена структура на писанията си, но при някои библейски книги прецизността на структурата, подбора на думите и изразите сякаш надминава възможностите на човека. Това е особено типично за книгите Даниил и Откровение, чиито структури и развитието на темите им са просто брилянтни. Не е ли по-разумно тогава да се приеме, че и при тези случаи освен мисли пророкът получава и едно по-конкретно и специално ръководство в подбора на изразните средства? Като че ли Божият Дух не диктува на пророка вестта дума по дума и позволява тя да носи отпечатъка и несъвършенството на пророка (т.е. и тук вдъхновението не се простира до думите), но в същото време му помага в подбора на собствените му изразни средства, така че получилият се текст да притежава определени характеристики, които са ключови за разбирането на книгата. Прецизността на тези библейски книги сякаш потвърждава едно подобно допускане.

Всъщност при тези книги вероятно имаме само по-ясно изразено ръководното и контролиращо влияние на Духа, което съществува и в останалите. Библейските пророци са мисловно и емоционално свързани с вестта, която получават и която трябва да предадат. Те имат свободата да я изразят според най-достъпния си начин и според собствената си личност, индивидуалност, разбираня, светоглед, опит и зрялост, но при това изразяване Святият Дух не е оставен като страничен наблюдател. Той продължава да оказва едно специално ръководно и контролиращо въздействие по отношение изразността на автора.

5. Прилики и разлики между вербалната и мисловната теории.

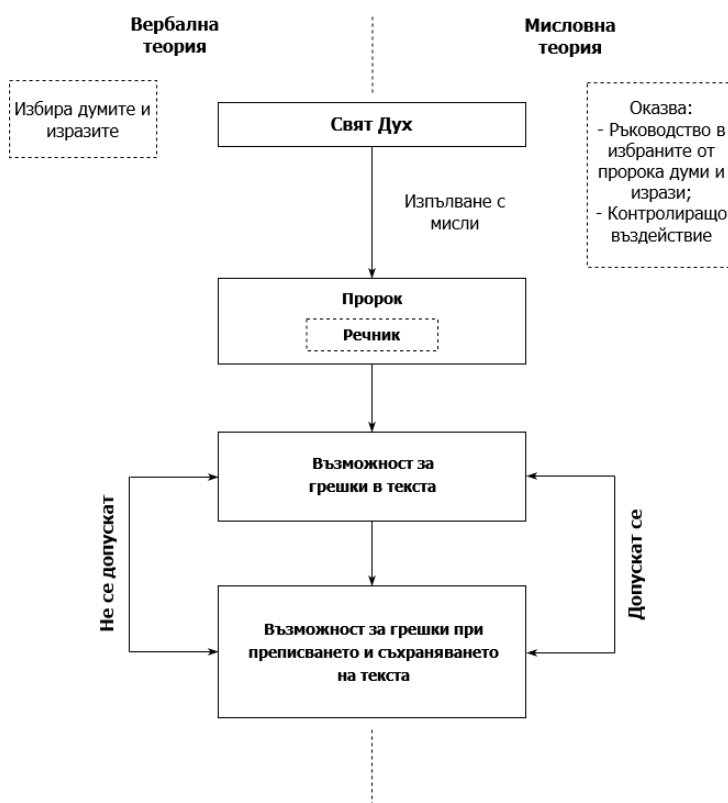
Да, направо ви чувам като го казвате. И аз съм си го мислил неведнъж. Искате ли да го кажем заедно на глас? На три. Едно. Две. Три. "Тогава каква изобщо е разликата между вербалната и мисловната теория?" Много хубав въпрос. Прекрасен въпрос! Защото на пръв поглед сякаш няма такава. Добре че дълбаенето в тази тема задължава да има и втори, трети и четвърти поглед, и дори повече. Разлика наистина има. И то голяма. Съществена, даже бих казал. Не че по-горе не съм я посочил, но сега ще натъртя на нея.

Всичко се свежда до ролята на Святия Дух в подбора на изразните средства и авторитета, който тези изразни средства получават след това. И двете теории приемат, че предавайки вестите Си Духът изпълва пророците с мисли, които трябва да бъдат изказани чрез думи. Въпросът е, какво точно се случва при изразяването на тези вестии на човешки език.

При вербалната теория, макар и да ползва наличния речник на даден автор, Божият Дух е Този, Който избира и подава думите, които пророкът да изрази, така че процесът на боговдъхновеност минава през мислите на автора и се свежда до думите му. Така авторитетът на вдъхновението достига до всяка отделна дума на Писанието, което изисква разглеждането му като напълно непогрешимо. Това също означава, че подобно стриктно въздействие на Духа трябва да има и в съхраняването и преписването на текста, всяка дума в който е вдъхновена и авторитетна.

При мисловната теория мисловно вдъхновеният пророк обикновено сам изразява получената вест, но Духът извършва определено ръководство и упражнява някакъв контрол, когато авторът подбира изразните средства. Ръководството на Святия Дух се простира една крачка по-напред, когато в определени случаи повлиява пророка да предаде дословно разкритото му от Бога. Но всичко това не може да се определи като вдъхновение сведено до думите и не поражда очаквания нито за авторитет върху всяка дума, нито за непогрешимост във всеки детайл на текста, нито за пълна перфектност в процеса на съхраняването и преписването му.

Надявам се, че това обяснение прави нещата малко по-ясни, но сигурно една схема по въпроса ще допринесе още повече за това.

Графика 1

На графика 1 разкривам разликата между вербалната и мисловната теории. Тя е в разбиранията им за вдъхновението и авторитета на думите в книгите на пророците. Вербалната теория е наречена "вербална", защото приема, че твърдението, че "цялото Писание е боговдъхновено" (2 Тим. 3:16) означава, че вдъхновението се простира до всяка дума в Библията, което отхвърля възможността за грешки във възникването на текста и в преписването му. Мисловната теория е наречена "мисловна", защото вижда в израза "цялото Писание е боговдъхновено" израз отнасящ се за вдъхновеността на всяка от книгите съставляващи Свещеното писание, за възникването на които авторите им са имали мисловно вдъхновение, което не се е простряло до използваните от тях думи и затова допуска възможност за грешки във възникването на текста и в преписването му.

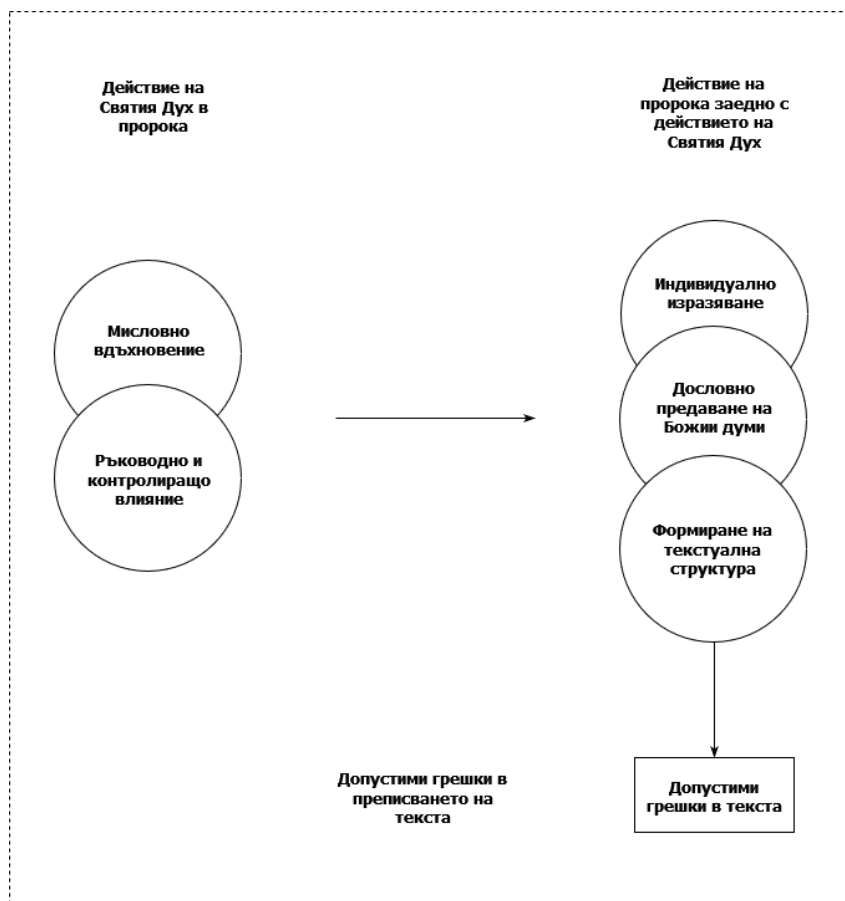
Съгласяването с вербалната теория формира очаквания към Библията, които не могат да бъдат покрити от реалността, докато мисловната теория предлага едно много по-приемливо обяснение.

6. "Симфонична" vs. "Монофонична".

Наистина не сме в състояние да изработим стриктна теория описваща вдъхновението на Библията без остатък. В известна степен проблемът е, че обикновено теориите по въпроса са "монофонични" – включват само едно обяснение, само един механизъм, само една схема. Така ги и искаме, защото са по-лесни за разбиране. Лесното е винаги за предпочитане. Когато става дума за вдъхновението на Библията обаче това най-вероятно няма да е достатъчно. Нужно е теорията, която го описва, да изразява един "симфоничен" възглед, който отразява приноса и на други теории [12.12]. По-прецизното дефиниране на мисловната теория, което се опитваме да оформим, представлява точно това. Просто не можем да пренебрегнем факта, че макар и различна от вербалната, в някои отношения и в някаква степен мисловната теория преплита в себе си и двете проявления на вербалната теория. Динамиката между Духа и пророка в изразяването с думи на божествената вест е комплексна. Така че единият аспект на "симфоничността" на мисловната теория за вдъхновението е нейната връзка с вербалната теория.

Искате едно по-нагледно представяне? Няма да е много лесно, но не е невъзможно. Нека да доразвием дясната страна на познатата ни вече графика 1 и в нова графика да се опитаме да представим нагледно и детайлно, какво трябва да разбираме под "мисловна теория за вдъхновението на Библията".

(продължава на следващата страница)

Графика 2

На графика 2 е представена мисловната теория, която описва най-точно вдъхновението на Библията при условие, че се разглежда не като "монофонична", а като "симфонична" теория, която взема под внимание приноса и на други схващания по въпроса, и по-конкретно – на вербалната теория. Мисловната теория акцентира на индивидуалното изразяване на пророка при предаването на получената от Бога вест, но е съгласна, че на някои места в Писанието има дословно предаване на Господните думи, което, макар и да не означава свеждане на вдъхновението до думите, все пак донякъде наподобява разбиранията на диктовъчната страна на вербалната теория. Също така приема, че може да бъде открита и по-директна намеса на Святия Дух във формирането на някои текстове и структурите им, което пък донякъде отразява другата страна на вербалната теория, ако и отново да не говорим за вдъхновение върху самите думи.

Оценяването на приноса на вербалната теория наистина не е равнозначно на съгласие с идеята ѝ за боговдъхновеност на всяка дума. С риск да досадя, нека да повтора, защото е наистина важно. Мисловната теория приема, че вдъхновението на авторите на Свещеното писание се свежда до мислите им, а не до думите им. Самите пророци са били вдъхновените. Като активни участници в получаването на вестта те са я предавали по свой начин, който носи отпечатъка на тяхната индивидуалност и несъвършенство. Това обаче не се случва в отсъствието на Святия Дух, а и тук Той оказва определено ръководство и контрол. Целта на вдъхновението е да гарантира, че писателите на Библията няма да подменят божествените истини с техните собствени интерпретации

[5.65] и Святият Дух се грижи това да не се случи. Понякога Неговата намеса е по-директна и води до прецизно предаване на казаното от Бога. Описаната динамика между пророка и Духа не изключва възможността за наличие на незначителни грешки и противоречия в библейския текст.

По същия начин този по-директен досег на Святия Дух върху изразните средства в някои части от Писанието напълно допуска нещо от това да се е изгубило или променило при преписването на текста през годините. Загубата не е засегнала предадената от Бога вест и това се вписва съвсем точно в рамките на мисловната теория. Именно фактът, че същественият елемент на теорията се отнася за вдъхновението на мислите на пророците, позволява допускането, че е напълно възможно и приемливо да има несъществени пропуски при преписването и на тези части от Писанието, в които Святият Дух е оказвал по-директно въздействие в подбора на думите.

Тази динамика и "симфоничност" на мисловната теория задължително трябва да се има предвид в тълкуването на Библията. При всички случаи ще бъдем принудени да се задоволим само с някаква обща идея, която се докосва до този въпрос, но не го изчерпва, защото той е в сферата на преживяването на много малка група хора живяли на тази планета.

7. Режими на вдъхновение на пророка.

За разлика от нашата инстинктивна представа за вдъхновението като едностранен механизъм, Библията ни информира, че Бог е говорил чрез пророците "по много начини" (Евр. 1:1). Святият Дух е използвал едно многообразен подход, когато е "вдъхвал" Словото Си в пророците. Така че "симфоничността" на мисловната теория не се изчерпва с разнообразната динамика на партньорството между пророка и Святия Дух в изразяването на вдъхновението като текст. Самото вдъхновяване на пророка може да има различни режими. Подчертавам, че не става дума за различни степени на вдъхновение – всички книги на Библията са еднакво вдъхновени. Имам предвид различни "режими на вдъхновение" (Modes of Inspiration, Models of Inspiration). Това е поредният богословски израз, който е важно да разбираме добре. Затова тук ще се опитам да го обясня добре.

Всъщност ако следваме дефинициите на "откровение" и "вдъхновение", които дадохме на стр. 10, ще трябва да кажем, че става дума за различни режими на откровение и вдъхновение, защото тук и двата компонента биват засегнати. Понякога това може да бъде ясно открито, но дори и това да не е възможно винаги, важното е, че и двата елемента биват повлияни. Все пак няма нужда да разклащаме устоите на теологията и да измисляме нов термин. Щом като различните режими биват разглеждани като принадлежащи само към вдъхновението, ще оставим терминологията непокътната. Нямаме за цел да повдигаме революция.

И така, мисловното вдъхновение на пророка има най-различни режими на проявление. То може да бъде:

1) Видения, сънища и тяхното описание

Нека да започнем с този режим на откровение, който посочваме интуитивно и безпогрешно:

"Видях Господа, че стоеше при олтара и каза: Удари капителите, за да се потресат праговете, и ги разтроши върху главата на всички тях..." (Амос 9:1а).

Някои от пророците получават видения и сънища, в които Господ им открива вестите Си и които трябва да бъдат предадени на хората. Пророкът описва видението си под вдъхновението на Святия Дух, макар и да не можем да кажем, каква част от него бива описана. Важното все пак е, че пророкът намира начин според възможностите си да предаде Божията вест.

Към този режим може да бъде включено и това много специално преживяване наречено "теофания" – влизане във физическото присъствие на едно небесно същество, което може да бъде видяно и чуто. То също е свързано с предаването на някаква информация (Бит. 18:1-33; 32:24-30; Изх. 3:1-8).

2) Апокалиптични видения и сънища, тяхното описание и тълкувание

Друг режим от вдъхновението на пророка е даване на по-сложен тип видения или сънища – апокалиптичните:

"В първата година на вавилонския цар Валтасар Даниил видя сън и видения в главата си върху леглото си. Тогава записа съня и разказа същността на видяното... След това, като погледнах в нощните видения, ето четвъртия звяр, страшен и ужасен, и много як; той имаше големи железни зъби, с които поглъщаше и сломяваше... Приблжих се до един от предстоящите и го попитах какво е истинското *значение* на всичко това. И той ми разказа и ми даде да разбера значението на тези неща" (Дан. 7:1, 7, 16).

Апокалиптичните видения и сънища са божествени откровения съдържащи много сложна и странна символика, в които самият пророк може да е едно от действащите лица. Те обикновено биват придружени от някакво тълкувание, така че не само пророкът, но впоследствие и читателите не са оставени в неяснота чрез получаване описването на видението под вдъхновението на Божия Дух.

3) Бог говори на пророка

Някои от вестите на пророците са описани като Господното слово, което идва до пророка:

"И Господното слово дойде към мен и каза: Сине човешки, предложи гатанка и кажи притча за Израилевия дом... При това Господното слово дойде към мен и каза: Кажи сега на бунтовния дом: Не проумявате ли какво значи това?..." (Езек. 17:1, 2, 11, 12а).

При този режим на откровение може би не става дума за видение, което пророкът вижда. Вероятно се отнася само за предаване на вест, което пророкът оприличава на говорене от страна на Бога и което предава на читателите под влияние на божественото вдъхновение.

4) Пророкът говори на Бога

Част от Свещеното писание са и текстове, които описват пророка като говорещ на Бога:

"Боже, недей мълча; не премълчавай, нито бивай безмълвен, Боже; защото, ето, враговете Ти правят размирие и ненавистниците Ти са издигнали глава" (Пс. 83:1, 2).

Това трябва да е друг режим на откровение, при който тревогите и емоционалността на пророка се проявяват във форма на искрен разговор с Бога и лична борба и впоследствие биват изразени като боговдъхновен текст. Тъй като при този случай

гледната точка на писателя е силно изразена, е важно да подчертаем, че макар и да става дума за личните преживявания на отделни хора, вестта в тези текстове не произхожда от тези хора, защото "никое пророчество в Писанието не е собствено обяснение *на пророка на Божията воля*; защото никога не е идвало пророчество по човешка воля, а святите човеци са говорили от Бога, движени от Святия Дух" (2 Петр. 1:20, 21). Тези автори са получавали откровения от Господа свързани с техните преживявания и чрез божественото вдъхновение са ги описали. Но те не са инициаторите на небесната вест съдържаща се в текстовете им.

5) Предаване на лично свидетелство

Предаването на личните преживявания на пророците не е единствения режим на откровение, който взема предвид гледната точка на автора:

"Този е ученикът, който свидетелства за тези неща, *който* и написа тези неща; и знаем, че неговото свидетелство е истинно" (Йоан 21:24).

Пророкът може да бъде вдъхновен да предаде на другите това, което е чул и видял относно някакво събитие или личност.

6) Предаване на изследвани факти

Откровението на пророка има и друг режим, който излиза от модела на даване на видения или комуникиране с глас:

"Понеже мнозина предприеха да съчинят повест за свършено потвърдените между нас събития, както ни ги предадоха онези, които отначало са били очевидци и служители на словото, видя се добре и на мене, който изследвах подробно всичко отначало, да ти пиша наред *за това*, почтени Теофиле, за да познаеш достоверността на това, в което си бил поучаван" (Лука 1:1-4).

Да, откровението получавано от някои пророци може да се изрази в изследване на определени факти и в тяхното вдъхновено описване. Изследването им може да включва ползването на съществуваща вече литература, като някои от библейските автори дори посочват книгите, на които са се позовавали (Ис. Нав. 10:13; 3 Царе 11:41; 14:19, 29; 1 Лет. 29:29). Тези пророци може да нямат нито едно видение относно нещата, които описват, и никога да не са чували Бог да им говори. Господ им открива вестите Си, докато те правят лични проучвания и ги вдъхновява, когато пишат текстовете си. Но това не превръща писанията им в по-малко авторитетни. Не, те са също толкова авторитетни и вдъхновени, колкото и апокалиптиката.

7) Предаване на личен опит

Вдъхновението на пророка може да има и съвсем неочакван режим:

"А на другите казвам аз, не Господ: Ако някой брат има невярваща жена и тя е съгласна да живее с него, да не я напуска... Относно девиците нямам заповед от Господа; но давам мнение като един, който е получил милост от Господа да бъде верен... Но по моето мнение по-щастлива е, ако си остане така; а мисля, че и аз имам Божия Дух" (1 Кор. 7:12, 25, 40).

Понякога опитът на даден пророк може да е достатъчно голям, така че вдъхновението на Духа да го ръководи единствено в това, да предаде този опит във формата на съвет. Излязлото в резултат на такова вдъхновение писание е авторитетно колкото всички останали.

8) Указания за обикновени неща

Изненадите по отношение на вдъхновението прескачат допустимите очаквания:

"Само Лука е при мене. Вземи Марк и го доведи със себе си, защото ми е полезен в службата. А Тихик пратих в Ефес. Когато дойдеш, донеси наметалото, което съм оставил в Трояда при Карп, и книгите, а особено пергаментите... Поздрави Прискила и Акила и Онисифоровия дом... Постарай се да дойдеш преди зимата. Поздравяват те Евул, Пуд, Лин, Клавдия и всички братя" (2 Тим. 4:11-13, 19, 21).

Това е самата истина! Вдъхновението може да засегне споменаване на имена и обстоятелства, предаване на поздрави и указания или описание на факти, за които не се изисква специално откровение, а представляват съвсем обикновени неща. Нужно е текстовете, които съдържат такава "обикновена" информация, да се приемат като такива, каквито са, защото вдъхновението на пророка се е простряло дотам. Тяхната обикновеност не трябва да изкушава тълкувателя да търси в тях някакво скрито, "дълбоко" значение.

9) Участие на сътрудник/редактор

Някои библейски книги посочват авторите си, но дори и други да не го правят, инстинктивната представа на читателя е, че за която и книга да става дума, в определен период от време даден автор е написал текста ѝ – от неговото начало до неговия край. И за някои от книгите на Свещеното писание това наистина трябва да е правилното обяснение. Но не за всички. Например в края на книгата Второзаконие, която е написана от Мойсей, се описва смъртта на автора ѝ (Втор. 34 гл.). Няма как тази част от книгата да е излязла от ръката на Мойсей. Някой друг е получил божественото вдъхновение да напише този текст и да го сложи в книгата, на която Мойсей е автор. Същото може да се каже и за откъса от книгата на Исус Навин, който описва смъртта и погребението на автора ѝ, както и някои последващи събития (Ис. Нав. 24:29-33). Затова трябва да приемем, че съществува и такъв режим на вдъхновението, при който писателските умения на някой биват използвани в ролята му на сътрудник или редактор в оформянето на окончателния текст на библейска книга.

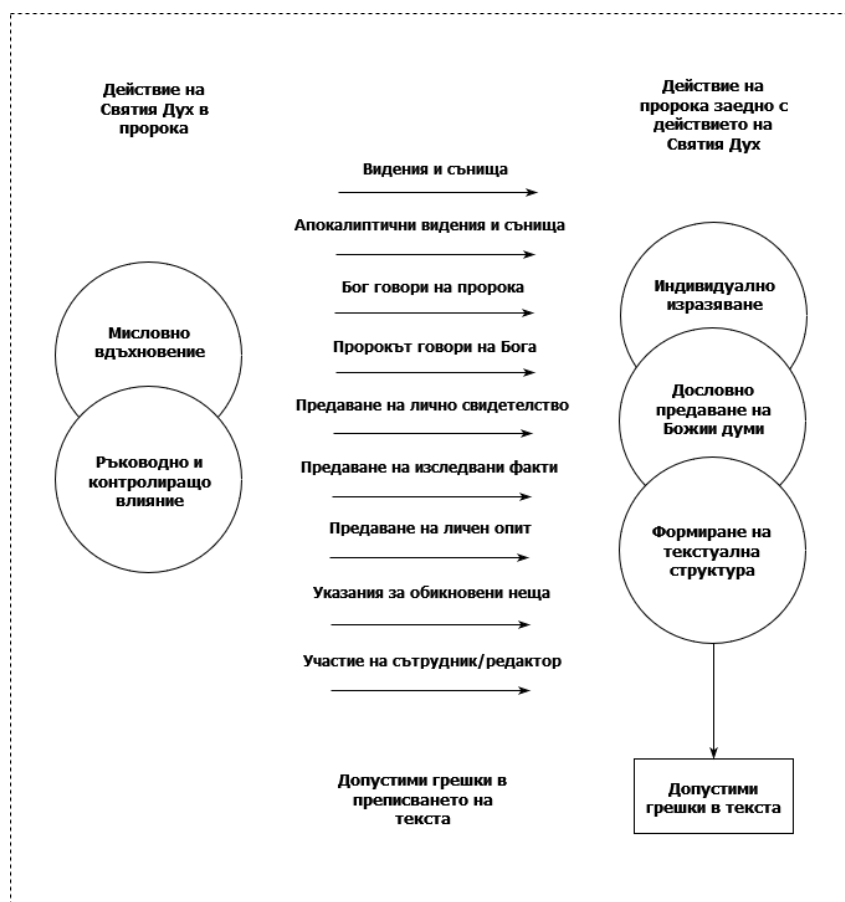
Апостол Павел постоянно е ползвал секретари в писането на посланията си, някои от които дори могат да бъдат посочени по име (Римл. 16:22), като само поздравите в края на писмата му са били написани със собствената му ръка (2 Сол. 3:17, 18). Имайки предвид някои стилови различия в посланията му, както и информацията, с която разполагаме относно влиянието на един секретар в оформянето на даден текст от онова време, трябва да заключим, че сътрудниците/редакторите, които са участвали в оформянето на посланията на Павел, не просто са записвали продиктувани от апостола думи, а са имали своя принос в оформянето на текста, което изисква и те да са имали божественото вдъхновение работещо над тях в съответния режим. Подобен принос трябва да са имали и сътрудниците на авторите и на други библейски книги в тяхното възникване. Това обяснява и защо има толкова големи разлики в стила и речника между книгата Откровение, която апостол Йоан написал сам, и неговото евангелие и послания, които той написал с помощта на сътрудник. Наличието и на такъв режим на вдъхновението е задоволителен отговор на много от хипотезите на либералната критика за възникването на библейските книги. Това не означава, че сътрудникът/редакторът непременно получава статута на пророк и съавтор. По-важният момент тук е, че в осъществяването на неговия принос в оформянето на библейската

книга той също бива посетен от божественото вдъхновение, което действа в един много специален режим.

Всички книги на Писанието възникнали в резултат на използването на който и да е от режимите на вдъхновението, са истинни и авторитетни, защото "цялото Писание е боговдъхновено" (2 Тим. 3:16), така че "всичко, което е било писано отпреди" (Римл. 15:4), е било писано, за да допринесе определена полза за читателя. Всъщност възможно е да има и други режими на вдъхновение. Това, в което можем да сме сигурни, е че обикновено в библейските книги има преплитане на два или повече режима, в резултат на което се е получил един сложен, но авторитетен текст, който е боговдъхновен от началото до края и изисква специално усилие, за да бъде разбран.

Всичко изредено по-горе иска да ни каже, че при подхождането ни към Библията с желание да я разберем трябва също и да помним, че вдъхновението на пророците няма само едно проявление. Неговите режими са различни и отразяват различните форми на откровение на Божиите вести, но фактът, че е Божие вдъхновение, прави книгите от различните режими еднакво авторитетни.

Както вече казахме, това е друг аспект на "симфоничността" на мисловната теория за вдъхновението на Библията. Би било наистина голяма грешка да представим сложния процес на вдъхновението с една проста схема. В него има твърде много и различни моменти, които трябва да се вземат предвид. Точно това се опитваме и да направим. Сега вече графика 2 може да бъде доразвита, за да представи по-точно мисловната теория, която застъпваме в това ръководство, и нейния "симфоничен" модел.

Графика 3

Според графика 3, когато тълкуваме Писанието, в съзнанието ни винаги трябва да стои разбирането за сложността и разнообразието на процеса на вдъхновението както във връзка с осигуряването на информацията и вестите, които трябва да се предадат, така и по отношение на начините на предаването им, както и взаимодействието между Бог и човек в оформянето на текста. Святият Дух вдъхновява пророка мисловно и му предава откритата вест по различни начини, които изискват различно човешко участие. След това пророкът има свободата да предаде получената вест по свой маниер, с изключение на случаите, в които се очаква от него да го направи по един по-директен начин. Божият Дух упражнява ръководно и контролиращо влияние по отношение изразността на автора и формирането на текста, но това не е вдъхновение сведено до думите, така че е допустимо в получените текстове да има грешки, както е допустимо той да не бъде свръхпрецизно съхранен при преписването му.

Сигурно вече си мислите, че тайната ми цел с написаното дотук е да ви покажа, колко сложен е въпросът за вдъхновението на Библията и да ви откажа да го изследвате. Хванахте ме! Наполовина. Защото разглежданият въпрос наистина е сложен, но това не трябва да ни отблъсква да се занимаваме с него. Напротив. Дължни сме да го изследваме. Всъщност всяко обучение върху начините за изучаване на Писанието трябва да започне оттук. Колкото по-добре разбираме вдъхновението на пророците, толкова по-ясна представа ще имаме как да тълкуваме писанията на тези пророци.

8. Теология според вдъхновението.

Тъй като въпросът за вдъхновението на Библията е фундаментален и определя, как тя ще бъде тълкувана, различните разбирания за вдъхновението формират и различни теологични течения. Долната схема е опит за тяхното обобщение.

Графика 4

На графика 4 с нула посочваме положението, при което не съществува никакъв текст. С вертикалния лъч описваме божествения елемент във формирането на Библията. Колкото по-нагоре отива, толкова по-силно изразен е той. Горизонталният лъч очертава човешкия елемент в Писанието. Отдалечаването надясно означава увеличаване на човешкия дял. Затова и т. 1 описва тази теология от рестриктивната теория, която отхвърля изцяло божествения елемент в Свещеното писание. Теолозите от тази част на графиката вярват, че авторите на Библията са имали прозрение за духовните неща, но в крайна сметка тя е чисто човешка книга не по-различна от другите древни книги. Други теолози принадлежащи към рестриктивната теория имат разбирания, които могат да бъдат разположени в т. 2. Те не отричат, че в Писанието има някакъв "божествен" елемент, но според тях вдъхновението само засилва естествените способности на авторите. Така че тук трябва да поставим теорията Encounter Revelation. В т. 3 пък са разположени тези учени, които вярват, че в Библията има божествено вдъхновение, но смятат, че човешкият елемент в нея е преобладаващият. Те мислят, че Божието слово се съдържа в Библията и може да се направи разграничение между божествен и човешки елемент. Тук поставяме също както схващането за различните степени на вдъхновение на библейските книги, така и онзи възможен краен възглед на теорията Thought Inspiration, който споменахме по-горе.

В т. 4 са разположени теолозите, които приемат мисловната теория и чиито разбирания за вдъхновението на Библията се отразяват в това ръководство. Пророците са вдъхновени мисловно от Святия Дух и изразяват получените вести сами според възможностите си и затова човешкият елемент е силно осезаем. Библията е литературно произведение получило се от динамичното взаимодействие на божественото с човешкото. Двата елемента са толкова тясно обвързани, че не могат да бъдат разграничени.

Теолозите приемащи, че Бог дава мисли на библейските автори, но винаги осигурява и думите им, така че самите те биват вдъхновени, са разположени в т. 5 (Verbal Inspiration). Човешкото участие в процеса е по-слабо изразено спрямо разбиранията от т. 4, а божественият дял е по-засилен. Изследователите вярващи, че Бог е диктувал на пророците и в Библията няма отпечатък от човешко участие, са посочени в т. 6 (Dictation Theory). Тъй като някои части на Писанието отразяват до известна степен схващанията от т. 5 и т. 6, теорията разположена в т. 4 има взаимодействие с тях. Също както и разбиранията на учените от т. 3 не могат да нямат никаква връзка с положенията от т. 1 и т. 2.

Горната схема помага да се открият някои много ясни антиподи. Теологията от т. 1 (елиминираща изцяло божествения елемент) е точна противоположност на теологията от т. 6 (премахваща напълно човешкия елемент). Разбиранията на богословите от т. 2 (божественото откровение не предава божествено познание, а човешкият посредник сам си обяснява нещата) са противоположни на тези от т. 5 (божественото откровение не само предава божествено познание, но и изцяло контролира човешкия посредник). [5.53]

Естествено че съществуват и схващания "хибридни" от представените по-горе и естествено че ще продължим да бъдем изненадвани с нови идеи и теории. Но като цяло това са разбиранията за вдъхновението на Библията, които и формират теологичните течения, които можем да открием днес. Теолозите от т. 1, 2 и 3 са част от либералната теология, докато тези от т. 4, 5 и 6 принадлежат към консервативната. Разбира се, че

горната схема е несъвършена и има само за цел да бъде най-обща илюстрация на реалностите. Разположението на точки от 2 до 5 не определя точните отношения между божествен и човешки елемент, които тези теолози приемат. Те просто посочват относителната сила на всеки от елементите, както и към кое течение принадлежат тези теории – към либералната или към консервативната теологии.

Познанието ни за вдъхновението на Свещеното писание вече се увеличава и трябва да ни направи по-добре подготвени в изследването му.

Нека да погледнем и някои неща по въпроса излезли от перото на Елн Уайт:

"Библията е написана от вдъхновени хора, но отразява човешкия, а не Божия начин на мислене и изразяване. Бог не е представен като писател. Хората често казват, че даден израз не може да е като идващ от Бога. Но в Библията Господ не се е поставил на изпит чрез думи, логика и реторика. Библейските писатели са писари на Бога, а не Негови писалки. Вземете за пример различните писатели.

Не думите в Библията са вдъхновени, а хората. Вдъхновението въздейства не върху думите или изразите на човека, но върху самия човек, който под влиянието на Святия Дух е изпълнен с мисли. Но думите и мислите приемат отпечатъка на ума на отделния човек. Божественият ум е разпръснат. Божественият ум и воля се съчетават с човешкия ум и воля. Така изказванията на човека стават Божието слово." [2.21]

"Бог с радост е предавал истините Си на света чрез човешки посредници, които сам чрез Святия Си Дух е подготвял и дарявал със способности, за да извършат делото Му. Направлявал е ума в подбора на това, какво да говорят и какво да пишат. Съкровището е било поверено на пръстни съдове, но все пак е дошло от небето. Свидетелството е предавано чрез несъвършеното изразяване на човешкия език, но то е Божие свидетелство. И покорното, вярващо Божие дете вижда в него славата на божествената сила, пълна с благодат и истина." [2.26]

И така, писателите на Библията, а не думите ѝ са вдъхновени от Бога. Вдъхновението ѝ е много повече от проникновение или частично участие на Духа. Въпреки подчертаното уважение към Божия авторитет теорията за вербалното вдъхновението на Писанието не отразява достатъчно точно естеството му. Авторите на Библията са били мисловно вдъхновени, но не са били оставени без влиянието на Святия Дух в изразяването си. Това вдъхновение има различни режими, които се проявяват върху пророците по различни начини. Всичко това трябва да се вземе под съображение в тълкуването на Писанието.

Сега сигурно си мислите за тези много специални мъже, които са били избрани от Бога да получат откровението и вдъхновението Му и по този начин да изразят Божието слово правейки го достъпно за нас. Кои са тези хора? Какво е особеното при тях и какво ги отличава от другите хора? Вече можем да преминем към следващата глава, която се занимава точно с тези въпроси.

ПРОРОЦИТЕ

Какво представляват пророците? Какви са били техните функции?

1. Пророците като средство.

Пророците са един от основните начини Господ да комуникира с хората:

"Бог, Който много пъти и по много начини е говорил в миналото на нашите предци чрез пророците" (Евр. 1:1).

Бог не е мълчалив, както някои смятат. Той говори на хората и го прави посредством пророците. Това трябва да означава, че пророците са нещо като средство за комуникация. Много важно средство за комуникация!

И все пак, какво представлява пророкът? Дали това е човек, който, като средство Бог да комуникира с хората, само и единствено предсказва бъдещето? Обикновено това е представата, която възниква при изговарянето на думата "пророк". Когато става дума за библейските пророци обаче, нещата са малко по-сложни.

В еврейския език има повече от една дума за пророк. Някои от тях означават "гледане", т.е. пророкът е някой, който вижда – има видения с очите си и вижда неща, които другите хора не могат. Но най-често използваната дума в Стария завет за пророк (евр. "наби") означава "призован" и "говорител". [13.24] Първото значение подчертава божествения произход на пророческата служба, а второто разкрива специалната функция на пророка – "Бог... е говорил... чрез пророците". Да, пророкът е някой, който е специално избран от Бога и чрез който Господ говори на хората, независимо дали става дума за предсказване на бъдещето или за разкриване на волята Му.

2. Функции на пророците.

Един старозаветен случай ни представя нагледно, какво представлява пророка и най-вече – неговата същинска функция. Когато пратил Мойсей с една специална задача в Египет, Бог му казал, че ще му даде Аарон:

"И гневът Господен пламна против Мойсей и Господ каза: Нали имаш брат, левиеца Аарон? Зная, че той може да говори добре... Ти му говори и вложи думите в устата му; и аз ще бъда с твоите уста и с неговите уста и ще ви науча какво трябва да правите. Вместо тебе нека той говори на народа; той ще ти бъде вместо уста, а ти ще го ръководиш като Бог" (Изх. 4:14-16).

Мойсей не можел да говори добре (ст. 10) и за целта брат му Аарон, който пък се справял добре с говоренето, щял да му бъде като "уста" и да предава на народа казаното от него. С други думи, задачата на Аарон била да бъде "пророк" на Мойсей:

"Тогава Господ каза на Мойсей: Ето, поставих те като бог срещу фараона; и брат ти Аарон ще ти бъде пророк. Ти ще казваш всичко, което ти заповядвам, а брат ти Аарон ще говори на фараона да пусне израилтяните от земята си" (Изх. 7:1, 2).

Този случай описва доста ясно функцията на пророка да бъде "уста" (Изх. 4:16). Пророкът е Божия уста, Божий говорител. Той разкрива Божията воля на хората по разбираем начин. Чрез него Господ говори на хората. Вестта на пророка е Божията вест. Затова и когато предава вестите си, пророкът може да превключи от реч говореща за Бога в трето лице ("Той") в реч на директно говорещ на хората Бог ("Аз") без специални

указания за това (Исая 3:1-4; Ерем. 16:19-21; Осия 6:1-5; Йоил 2:23-25). Защото вестта на пророка е равнозначна на вестта на Господа.

До голяма степен това е пророкуването на пророка. За целта той има специален контакт с Бога, който другите хора нямат.

Но това не е всичко. Пророкът може да извършва чудеса (3 Царе 17:10-24; 4 Царе 5:1, 9, 10, 14; 6:5, 6), има видения и изказва пророчества и предсказания за бъдещето (Исая 13:1; Наум 1:1; Авак. 1:1), а във времето на завета между Бог и Израил служи и като страж грижещ се за спазването му (Ерем. 7:25; 35:15). Може би най-възвишената му функция е да посочи Месията и да Го издигне:

"За това спасение претърсиха и изследваха пророците, които пророкуваха за благодатта, която беше назначена за вас, като издирваха кое или какво време посочваше Христовият Дух, който беше в тях, когато предизвестяваше Христовите страдания и идващата след тях слава" (1 Петр. 1:10, 11).

Основната цел на пророците е да посочат Месията като Спасител на хората (Йоан 5:39, 46; Лука 24:25-27; Римл. 1:1-3). Вестите им са центрирани около личността и служенето на Месията, Който единствен е надеждата на падналото човечество.

Да, Бог не е една свръхсила, която стои непозната и неразбираема за нас. Той ни разкрива намеренията Си и го прави чрез пророците:

"Наистина Господ Йехова няма да направи нищо, без да открие Своето намерение на слугите Си, пророците" (Амос 3:7).

Ако има нещо важно, което Господ трябва да направи и което касае човечеството, Той го разкрива на пророците Си, които го изявяват на света. Всъщност именно записаните и запазени думи на някои от пророците Му представляват Свещеното писание. Така Библията се превръща в книгата, в която Господ се разкрива – в нея Божиите воля и характер и планът Му за спасението ни стават познати на хората. Центърът ѝ е Исус Христос, Който е Месията и върховното откровение на Бога (Йоан 4:25, 26; 5:39; 1:14, 18; 14:9). Ако искаме да я разбираме правилно, трябва да разбираме пророците, които Бог е използвал. В крайна сметка писанията на тези пророци са Писанията съдействащи за спасението ни чрез Христос (2 Тим. 3:15). Именно високата позицията на пророка като говорител на Бога изисква да се вярва в авторитета и вестите му:

"И така, на сутринта станаха рано и излязоха към пустинята Текуе; а когато бяха излезли, Йосафат застана и каза: Слушайте ме, юдеи, и вие, йерусалимски жители! Вярвайте в Господа, вашия Бог, и ще се утвърдите; вярвайте на пророците Му и ще имате добър успех" (2 Лет. 20:20).

Тук в известен смисъл вярата в пророка е приравнена с вярата в Бога. Приемането на авторитета на библейските книги и съобразяването с вестите им е израз на доверие в Божиите пророци и вяра в самия Бог, Който ги е вдъхновил и изпратил. Обратното също е вярно. Неверието в думите на пророците е равнозначно на неверие в Бога, от Чието име те говорят (Ерем. 25:4, 7, 8). Трябва да се вярва в думите на Божиите вестители!

Сега вече знаем малко повече и за пророците.

Нещо от написаното от Елън Уайт по темата:

"Още от най-ранно време пророците са били признавани като назначени от Бога учители. В най-висшия смисъл на думата пророкът е бил човек, който говори чрез прякото Божие вдъхновение и съобщава на народа получените от Бога вести." [14.46]

"На земята днес от особено голяма стойност за Божията църква... са вестите на съвет и увещание, дадени чрез пророците, които са изяснили Божиите вечни намерения за човечеството. В ученията на пророците са разкрити ясно любовта на Бога към падналото човечество и планът Му за неговото спасение." [15.22]

Значи пророците са Божии говорители, които разкриват на хората Божията воля и спасителното дело на Месията. Те имат и други специални функции. Писанията на някои от тези пророци формират Библията, затова разбирането ѝ минава през разбирането на авторите ѝ.

Но за да бъдат избрани от Бога да предават вестите Му, пророците сигурно трябва да са били някакви свръхчовеци, някакви безпогрешни перфекционисти... Или пък е възможно да не са били чак толкова свършени? Важно е да знаем малко повече и за безпогрешността или погрешността на пророците.

НЕСЪВЪРШЕНСТВО НА ПРОРОЦИТЕ

Щом като Бог е използвал пророци за написването на Библията, означава ли, че тези хора или поне писанията им са безгрешни? Могат ли да бъдат открити несъвършенства в писанията им?

1. Пророците са святи.

Библията е продукт на едно специално божествено-човешко сътрудничество. Няма как да се съмняваме в прецизността на божествената страна в това партньорство. Но в човешката? Доколко са сигурни нещата там? Нужен ни е по-детайлен поглед върху пророците на живия Бог. Вече изяснихме основните им функции. Това обаче не е всичко. Освен специфични функции пророците имат и специфични характеристики. Едната им е, че са "святи":

"Която в други поколения не беше известна на човешкия род, както сега чрез Духа се откри на Неговите святи апостоли и пророци" (Ефес. 3:5).

Сякаш не може да бъде изненада, че пророците са наречени "святи" (Деян. 3:21; 2 Петр. 1:21). Проблемът започва с нашата представа за святостта като перфектност, поради която притежаващият я почти не стъпва на земята. Не точно това има предвид Библията, когато описва пророците като святи. На първо място става дума за призоваването им на специалната им служба. Те са отделени от останалите хора, за да изпълнят една специфична задача и затова могат да бъдат наречени "святи".

Няма да е грешка да се мисли и в посока на осветеността на характерите на пророците. Плодовете на живота и служенето им дори са белег за разпознаването на автентичността им (Матей 7:15-20). Но святостта им не е някакъв религиозен актив, а необходимост. Пророците са избрани и отделени за тази специална служба, но тъй като не са секретари на Бога, а дейни участници в предаването на вестите Му, те се нуждаят от осветен ум, с който да могат да бъдат на "Божията вълна".

Не че този процес винаги е протичал безпрепятствено. Имало е и вироглави пророци, но това, че са били приели призиванието си, е позволявало на Бога да работи и чрез тях. Пророците са били "движени от Святия Дух" (2 Петр. 1:21), което означава, че те не са могли да контролират Духа, а е трябвало да предават Божията вест [8.1]. Това е позволявало при определени случаи Бог да може да отправи някаква вест дори и чрез опърничави пророци (2 Петр. 2:15, 16; Числа 23:5-12, 18-24; Йона 1-3). Повечето от пророците обаче са били постоянни в своята доброволност в службата и в личното си посвещение и въпреки вътрешните си борби (Ерем. 20:7-9) са избирали да останат на страната на Бога и да носят служенето си. Това трябва да е играело някаква роля във възприемането на вестите им и предаването им на хората.

Като цяло има голямо значение, кои и какви са пророците, които Господ използва. Освещението е необходимо, за да се разбира и предава Божията вест правилно. И когато се отнася до възникването на Библията, това автоматично застава срещу идеята за диктуване на пророците от страна на Бога. Защото ако Господ диктува Словото Си, Той може да го направи с всеки можещ да чете и пише, без специална подготовка. Веднъж Той дори направил едно магаре да проговори (Числа 22:28-30; 2 Петр. 2:16).

Святостта е необходима характеристика на пророците, но е много важно да не мислим за тях като за ходещи ореоли, а като за минаващи през усъвършенстване говорители и писатели, които са били избрани за специална задача.

2. Пророците са несъвършени.

Всъщност дали да не лишим пророците и от малкото ореол, който им оставихме? Причината е, че святостта далеч не е единствената им характеристика.

1) Пророците са пръст

Метафората използвана от апостол Павел да опише начина, по който апостолите предават благата вест по света, описва и другата страна на пророците:

"Понеже Бог, Който е казал на светлината да изгрее от тъмнината, Той е, Който е огрял в сърцата ни, за да се просвети светът с познаването на Божията слава в лицето на Исус Христос. А ние имаме това съкровище в пръстени съдове, за да се види, че превъзходната сила е от Бога, а не от нас" (2 Кор. 4:6, 7).

Апостолите (пророците) са сравнени с пръстени (глинени) съдове, в които има съкровище. Макар и да се съхранява в него съкровище, в глинения съд няма нищо сигурно. Това означава, че ако и да контактува с Бога и да предава Неговите истинни вести, пророкът е несъвършено човешко същество и може да направи грешки. Това е логично. Щом като вдъхновението на пророка не блокира неговата недостатъчност и той не губи своята индивидуалност, значи не губи и несъвършенството си и то трябва да се усеща в писанието му. Божието слово излиза съвършено от Бога, но пророкът го приема като един несъвършен човек, какъвто той в действителност е. И това не може да се скрие. Макар и боговдъхновен Давид свободно признава своята недостатъчност:

"Защото Той познава нашето естество, помни, че ние сме пръст" (Пс. 103:14).

Разликата между съкровището и пръстения съд е очевидна. Всичко това има една цел – подчертаването, че "превъзходната сила е от Бога" (2 Кор. 4:7), а не от хората. Имайки предвид всичко това трябва да очакваме, че в Свещеното писание ще се забелязва много ясно човешкото несъвършенство и в същото време ще се откроява Божията сила. Ако пророкът е "пръст", би следвало, че той може да направи грешки.

2) Контролиращо въздействие на Святия Дух

Добре, но все пак Господ не осъществява ли някакъв вид контрол върху писането на пророка? Например не го ли коригира, когато направи някоя грешка? Когато казва, че пророците са "движени от Святия Дух" (2 Петр. 1:21), апостол Петър се позовава на гръцката дума "феро", която може да се преведе като "носене, пренасяне". Евангелист Лука я използва няколко пъти, за да означаи стремителното спускане на силен вятър (Деян. 2:2) и носенето и тласкането от такъв вятър (Деян. 27:15, 17, 27). Пророците биват "носени" от Святия Дух, така че не е трудно да се заключи, че Господ осъществява контрол върху пророка. Когато разгледахме въпроса за вдъхновението, не веднъж подчертавахме, че пророците не са оставени без контролното влияние на Святия Дух. И то може да се изрази в коригирането на пророка при нужда. Но тази корекция не се случва винаги. Ако грешката е сериозна и би променила Господния план и посоката, в която се движи народа Му, ако засяга вечната участ на някого или би изкривила учението [16.26], Бог се намесва и поправя пророка. Но Той не поправя несъществените грешки, които не променят вестта и затова те остават в текста на Свещеното писание.

Веднъж един пророк предал вест, за която смятал, че е от Бога:

"И когато царят се установи в къщата си и Господ му беше дал спокойствие от всички неприятели около него, царят каза на пророк Натан: Виж сега, аз живея в кедрова къща, а Божият ковчег стои под завеси. А Натан отвърна на царя: Върви, направи всичко, което е в сърцето ти, защото Господ е с тебе" (2 Царе 7:1-3).

Цар Давид пожелал да построи солиден дом за Бога. Пророк Натан решил, че Господ благоволи в желанието на Давид и окуражил царя да продължи с този план. Дали наистина била такава Божията воля? Как отговорил Бог на думите на пророка?

"Но през същата нощ Господното слово дойде на Натан и каза: Иди и кажи на слугата Ми Давид: Така говори Господ: Ти ли ще Ми построиш дом, в който да обитавам? Защото от деня, когато изведох израилтяните от Египет, до днес не съм обитавал в дом, но съм ходил в шатър и в скиния. Където и да съм ходил с всички израилтяни, говорих ли някога на някое от Израилевите племена, на което заповядах да пасе народа Ми, Израил, следното: Защо не Ми построихте кедров дом? Сега така да кажеш на слугата Ми Давид... Когато се навършат дните ти и заспиш с бащите си, ще въздигна потомец а ти след тебе, който ще излезе от чреслата ти, и ще утвърдя царството му. Той ще построи дом за името Ми... И Натан каза на Давид точно тези думи и напълно според това видение" (ст. 4-8а, 12, 13, 17).

Вярно е, че при този случай нямаме предаване на пророка вест от Бога получена в резултат на откровение и в разбирането и предаването на която той да сбърка. Пророкът сам решил, каква е Божията воля и сбъркал. Но случката е достатъчно показателна за несъвършенството на Господните вестители. Да, пророкът може да направи грешка. Щом като той не загубва своята индивидуалност в процеса на вдъхновението, значи не загубва и несъвършенството си и възможността за правене на грешка е налична. Божият контрол е активен и Господ е готов веднага да коригира грешката, но само ако е сериозна. Ако не е, тя си остава. Следователно би трябвало да очакваме в Библията да има някои противоречия и грешки. Те няма да са много на брой и няма да са сериозни, но не трябва да е изненада, ако открием такива.

3) Примери за противоречие и непротиворечие в Писанието

За да стане разглеждания въпрос по-ясен, нека да дадем пример за противоречие в Писанието. Два доклада в две различни книги описват една велика победа на цар Давид. Ето как изглеждат те:

Доклад	Детайли
1) "Но сирийците побегнаха пред Израил; и Давид изби от сирийците седемстотин колесници и четиридесет хиляди конници и порази военачалника им Совак, и той умря там" (2 Царе 10:18).	Избитите са: <ul style="list-style-type: none">• 700 колесничари• 40 000 конници
2) "Но сирийците побягнаха пред Израил; и Давид изби от сирийците мъжете на седем хиляди колесници и четиридесет хиляди пешаци; уби и военачалника Совак" (1 Лет. 19:18).	Избитите са: <ul style="list-style-type: none">• 7000 колесничари• 40 000 пешаци

Със сигурност става дума за една и съща битка, но жертвите от нея са предадени различно в двата доклада. Дори и да приемем, че и конниците, и пешаците са включени в жертвите и 40 000 е общата цифра за тях, като единият доклад се фокусира върху конниците, а другият – върху пешаците, пак различните цифри на избитите колесничари в двата доклада не могат да бъдат обяснени. Не че не се правят опити.

Някои тълкуватели смятат, че това е грешка в преписването на единия от текстовете. Проблемът тук е, че използваните в тях думи са различни. В текста от 2 Царе 10:18 цифрите са "седем" (евр. "шеба" – в ж.р.), "стотин" (евр. "меоут" – в ж.р.), "колесничари" (евр. "рекеб"), а в този от 1 Лет. 19:18 са "седем" (евр. "шибат" – в м.р.), "хиляди" (евр. "алапим" – в м.р.), "колесничари" (евр. "рекеб"). Ако думите бяха наистина сходни (каквото е изписването им с арабски цифри днес например), теорията за допускане на грешка в преписването би била съвсем на място. Не такъв обаче е случаят тук, така че различието на текстовете трябва да ни накара да отхвърлим това обяснение. Затова други изследователи смятат, че първият доклад засяга само броя на колесниците и те са седемстотин, в които има по десет човека, а във втория доклад става дума за броя на избитите мъже в тези седемстотин колесници, които са седем хиляди. Въпросът е, че използваните колесници не побират по десет човека, което проваля и това тълкувание. Но опитите по оформянето на едно достоверно обяснение продължават. Има и тълкуватели, които смятат, че цифрата описваща броя на избитите колесничари в 1 Летописи е умишлено завишена от автора, за да преувеличи славата на златната епоха на израилевото царство, която вече била минало. Едно такова предположение обаче не съответства на други паралелни доклади във въпросните две книги. Според други пък общият брой на колесниците е бил седем хиляди, както е посочено в 1 Лет. 19:18, но докладът от 2 Царе 10:18 засяга само избраните колесници, които са били седемстотин. Тук отново имаме проблем, защото когато някои от колесниците в една армия биват специално отличени, това бива указвано. Например преследващият еврейския народ фараон взел "шестстотин бойни колесници, както и всички египетски колесници, с началници над всичките" (Исх. 14:7). Бойните колесници биват ясно отличени от другите, което не откриваме да е посочено в разглежданите текстове.

Много и различни опити за обяснение на въпроса, нали? И все пак единственият извод, който можем да направим, е че при тези два библейски стиха имаме противоречие. Но дали е проблем? Ако се замислим, ще видим, че същинската вест и от двата текста е, че Господ е бил с народа Си и че чрез Давид го е избавил от враговете му според даденото обещание (2 Царе 3:18). И тази вест е останала на практика непроменена. Точният брой на жертвите не е важен и няма значение колко коректно е отразен. Затова и тази грешка е допусната да бъде в Писанието.

Сигурен съм, че вече схващате идеята. Този пример демонстрира важността на това, коя теория за вдъхновението възприемаме. Следването на вербалната теория например ще доведе до проблем с обяснението на това противоречие. Защото ако Господ винаги дава не само мислите, но и думите и изразите на пророците, как така не е успял да посочи точната цифра поне на колесничарите от сирийските жертви? Със сигурност вдъхновените автори са имали достатъчно изразни средства в собствения си речник, за да могат фактите да бъдат предадени прецизно. И все пак това не се е случило. Просто трябва да се приеме допускането на теорията за мисловното вдъхновение на Библията, че пророците са несъвършени и че е напълно възможно тяхното несъвършенство да проличи в книгите им. Бог не коригира библейските автори, когато те допускат несъществени и непроменящи вестта противоречия, и позволява тези грешки да останат

в книгите им. [10.36] Наличието на такива не намалява нито божествения авторитет на Писанието, нито неговата валидност и истинност, защото пророците са "пръстени съдове", несъвършенството на които прави да се разбере, че "превъзходната сила е от Бога", а не от самите тях (2 Кор. 4:7).

Разбира се, важно е отново да подчертаем, че такъв вид грешки и противоречия не са много. Повечето читатели дори няма да ги забележат. Критиците на Библията предоставят големи списъци с противоречия, за чието обяснение изобщо не е необходимо позоваване на несъвършенството на библейските автори. Един от многото проблеми тук е неразбирането на това, какво всъщност представлява противоречието. Противоречие имаме тогава, когато е налично както потвърждаване така и отхвърляне на един и същи принцип отнасящ се до едно и също време и място. Например, ако кажем: "Днес в този град валя дъжд", но също така кажем: "Днес в същия този град не валя дъжд", ние се провиняваме в противоречие. Критиците на Библията не се позовават на тази дефиниция, когато обвиняват Писанието като съдържащо много противоречия. Те просто имат предвид някои трудни текстове, които все пак могат да бъдат хармонизирани. Ще дам пример.

Два доклада в две различни евангелия описват срещата на един слепец с Христос, която довела до изцелението му. Ето как изглеждат те:

Доклад	Детайли
1) "А когато Той се приближаваше до Йерихон, един слепец седеше край пътя да проси" (Лука 18:35).	Исус среща един сляп просяк, когато <u>приближава</u> Йерихон.
2) "Дойдоха в Йерихон; и когато Исус излизаше от Йерихон с учениците Си и с едно голямо множество, Тимеевият син Вартимей, един сляп просяк, седеше край пътя" (Марк 10:46).	Исус среща слепия просяк, когато <u>излиза</u> от Йерихон.

Когато приближавал Йерихон..., когато излизал от Йерихон... Изглежда, че отбелязването на фактите тук може да се определи като противоречие. И не малко тълкуватели го възприемат точно като такова. Само че подобен извод може би пропуска някои неща. Както евангелист Марк, така и Матей (Матей 20:29, 30) описват срещата на Христос с двамата слепци (Матей 20:30), единият от които бил Вартимей, да се е случила при излизането на Спасителя от Йерихон. Лука обаче добавя и още една история свързана с този град, която другите евангелисти пропускат – срещата на Христос със Закхей (Лука 19:1-10). И Закхей, и Вартимей са живели в Йерихон. Исус срещнал единия скоро след срещата му с другия. Когато Христос влязъл в града, Той минал през него (Лука 19:1). Поради ниския си ръст (ст. 3) Закхей изпреварил тълпата, за да намери подходящо дърво по пътя, по който Спасителят щял да мине, и на което да се изкачи, за да Го види по-добре (ст. 4). Тъй като Исус минал "през" града (ст. 1), вероятно това дърво, където Христос срещнал Закхей (ст. 5), било някъде в покрайнините му. Това означава, че последващото отиване в дома на Закхей (ст. 6) сигурно е било свързано с връщане към града и вероятно тогава се е случила срещата с Вартимей. Така че предвид връщането на Христос със Закхей от покрайнините на града към централната му част, Лука е прав да каже, че изцелението на Вартимей се е случило, когато Христос

"приближаваше до Йерихон" (Лука 18:35). Но също така, тъй като срещата със Закхей, която предшества тази с Вартимей, се случила, след като Исус минал през града на път да излезе от него, Матей и Марк са също прави като казват, че Вартимей е бил срещнат на излизане от града.

И все пак, това не обяснява, защо Лука разменя хронологията на двете събития. Защо наистина го прави? Едва ли е от незнание. Той бил проучил всичко обстойно (Лука 1:1-4). За него може би е било по-важно да обвърже срещата на Христос със Закхей с пътуването Му към Ерусалим. И той наистина го прави толкова директно, че събира в едно разговора на Спасителя със Закхей в къщата му с разговора, който водел с придружаващите Го към Ерусалим (Лука 19:10, 11), и който се случил след това. Така че излизането на Христос от Йерихон било запазено за пътуването му към Ерусалим, когато Той разказал една важна притча (ст. 11-28). При такова представяне на историята няма място за случката с Вартимей. А тя е важна и трябва да бъде разказана. Единствената възможност, която остава, е да бъде поместена по-рано и да бъде описана като случила се при приближаването на Исус до Йерихон, но така, че да не е в противоречие с докладите на другите евангелисти, които я описват като случила се при излизането на Христос от града.

За библейските автори структурата на книгите и връзката между различни събития и поучения може да е по-важна от прецизността на историческите факти. Същият Лука например описва измиването на нозете на Христос от Мария Магдалена като станало някъде в средата на служенето Му (Лука 7:36-50), докато останалите евангелисти разказват историята като случила се в самия край на служенето Му (Матей 26:6-13; Марк 14:3-9; Йоан 12:1-9). Причината за това разминаване вероятно е, че Лука описва отхвърлянето на служението на Христос от страна на юдейските водачи (Лука 5:17, 21, 30, 33; 6:2, 7, 11; 7:31-35), което сигурно щяло да обърка читателите му от езически произход. Защо ще се очаква от тях, езичниците, да вярват, че Исус от Назарет е Месията, когато водачите на собствения Му народ – тези, които би трябвало да са най-способни да Го разпознаят – Го отхвърлят? Затова Лука слага историята с измиването на нозете от страна на Мария веднага след думите на Христос, че Той и Йоан Кръстител са били отхвърлени от юдейските водачи (Лука 7:24-35), защото въпросната история се е случила в дома на един от фарисеите – Симон (ст. 36, 39, 40). Така Лука показва на читателите си, че не всички от юдейските водачи са отхвърляли Исус. И за да направи историята да отговаря на мястото, в което е поставена, той поставя акцент на реакцията на юдейския водач Симон (ст. 39-47), а не на тази на Юда, на която обръщат внимание другите евангелисти (Матей 26:14-16; Марк 14:10, 11; Йоан 12:4-8).

Да, много от т.нар. "грешки и противоречия" на Библията могат да бъдат обяснени и да се открие хармония между различните доклади в нея. Много от трудните места в Писанието имат съвсем логична обосновка. Но за някои, не толкова много на брой, единственото задоволително обяснение е несъвършенството на библейските автори, което не се изгубва в процеса на вдъхновението. Защото пророкът е човешко същество и може да направи правописни грешки, както и да прояви и други несъвършенства на езика като *lapsus linguae* (грешка на езика) или *lapsus memoriae* (грешка на паметта). Святият Дух обаче винаги е там и се грижи верността на вдъхновената вест да бъде съхранена. [17.27]

Нужно е да се научим да открояваме божествените вести от несъвършенството на тези, които ги предават. Разбирате ли? За скептиците грешките и противоречията в Библията

са основание да се съмняват в божествения ѝ авторитет. За вярващите тези грешки посочват, че "превъзходната сила е от Бога" (2 Кор. 4:7). В стремежа си да тълкуваме коректно Свещеното писание трябва да развием един по-реалистичен и автентичен възглед за неговите автори. Само така ще можем да вникнем в книгите им. Само така ще се и предпазим от изкуствени обяснения целящи да припишат 100% безгрешност на Писанието и на пророците, които са лесно опровержими от критиците на Библията.

Единственият начин да разберем правилно въпроса за противоречията и грешките в Библията е приемането на мисловната теория за вдъхновение на Писанието. Всеки, който вярва, че вдъхновението на пророците се свежда до думите и изразните им средства, ще има големи трудности да обясни тези грешки смислено.

3. Съвършенство в несъвършенството.

Някои се притесняват, че ако несъвършенството на пророците проличава така отчетливо в Библията и тя съдържа грешки и противоречия, макар и много малко на брой, това ще намали нейната достоверност и ще помрачи съществената ѝ характеристика да бъде истинна (Пс. 119:160). Как би могло Словото на Бога, Който говори само правдата и истината (Исая 45:18, 19), да съдържа грешки? Ами да, възможно е. Не защото Бог е непостоянен в говоренето на истина и правда, а защото инструментите Му са несъвършени. Но ако следваме логиката на Писанието, ще успеем да забележим съвършенство в несъвършенството. Противоречията и грешките му показват, че използваните човешки инструменти са несъвършени "пръстени съдове" и издигат съвършения Бог, от Когото е "превъзходната сила" (2 Кор. 4:7).

Нали разбирате, от нас не се изисква по никакъв начин да снижим респекта си към Писанието. Напротив. Трябва само да следваме отношението, което пророците имат към писанията на другите пророци. Уважението им към тях е лесно установимо. Никой от новозаветните автори не посочва грешки в Стария завет. Това не означава, че сме задължени да виждаме пълна безпогрешност, а че трябва да имаме правилния фокус. Нужно е подходът ни в тълкуването на Библията да е изпълнен с уважение към нея като акцентираме повече на съдържанието на съвършените Божии вести и по-малко на несъвършенството на човешките същества, чрез които те биват предадени. Трябва да обръщаме повече внимание на същността на тези вести и по-малко – на второстепенните въпроси, които възникват около тях. От огромно значение е да се научим да разпознаваме основните елементи в божествените вести и да ги оставяме да бъдат основни, както и да открояваме второстепенните и да ги признаваме като второстепенни. [12.15]

По-ясната и реалистична представа за пророците трябва да ни направи и по-способни да разбираме вестите им правилно.

Някои от писанията на Елън Уайт по въпроса могат да са ни много полезни:

"О, колко благодарни трябва да сме, че имаме в ръцете си вдъхновеното Слово на Бога! Свети мъже от древността са написали това Слово, според както са били движени от Духа." [18]

"Бог поверил изготвянето на Неговото боговдъхновено Слово на ограничените хора... Библията не ни е дадена на велик, свръхчовешки език. За да достигне човека там, където е, Исус взел човешко естество. Библията трябва да бъде дадена на човешки език. Всичко човешко е несъвършено." [2.16, 20]

"...Само Бог е непогрешим. Словото Му е истинно и в Бог няма изменение или сянка от промяна." [2.37]

"Трудните места в Писанието са били представяни от невярващите като аргумент срещу Библията, но е точно обратното – те представляват силно доказателство за неговата вдъхновеност." [7.700]

"Трудните места в Писанието никога не могат да бъдат овладени с методите за преодоляване на философските проблеми. Не трябва да се залавяме за изучаване на Библията със самоувереността, с каквато много хора пристъпват към овладяването на науката, а с молитва и искрено доверие в Бога, с чувство на зависимост от Него, както и с искрено желание да научим волята Му." [6.599]

И така, макар и святи пророците са несъвършени и могат да допуснат грешки. В Писанието има дребни противоречия и грешки, но те не променят Божията вест и не го ограбват от неговата истинност. Святият Дух се намесва да коригира пророците, само ако има сериозни основания за това. Разбирането на истината за пророците помага за развиването на един по-автентичен подход в тълкуването на писанията им.

Но щом като човешките автори на Библията са несъвършени хора, несъвършенството на които не се премахва при вдъхновяването им и дори проличава, когато те описват някои факти, можем ли да приемем Писанието като истинно? Можем ли да вярваме на това, което то казва? Всичко ли в нея е в хармония? Сега трябва да се занимаем с другата претенция на Библията – нейната истинност и непротиворечивост. И точно това ще направим в следващата глава.

ИСТИННОСТТА И НЕПРОТИВОРЕЧИВОСТТА НА БИБЛИЯТА

Истинна ли е Библията? Може ли да ѝ се вярва? Могат ли да се открият противоречия в нея?

1. Истинността на Библията.

Като имаща божествен Автор, Който е Бог на истината (Пс. 31:5; Исаия 65:16), говори само правдата и истината (Исаия 45:18, 19) и за Който е невъзможно да лъже (Евр. 6:18; Тит 1:2), трябва да очакваме Библията да бъде една истинна книга. Точно така и бива характеризирана от нейните писатели:

"И не отнемай съвсем словото на истината от устата ми, защото се надявах на Твоите отсъждания... Същността на Твоето слово е истина; и Твоите праведни присъди до една траят довека" (Пс. 119:143, 160).

"Старай се да се представиш одобрен пред Бога работник, който няма от какво да се срамува, като излагаш право словото на истината" (2 Тим. 2:15).

Наистина "словото на Господа е право" (Пс. 33:4) и думите му са "чисти" (Пс. 12:6; 119:140). Самият Исус Христос вярвал, че Божието слово е истинно:

"Освети ги чрез истината; Твоето слово е истина" (Йоан 17:17).

Библията отправя много ясно своята претенция за истинност. Тя ни подканва да мислим за нея като за една истинна книга. Отворим ли страниците ѝ, ние попадаме на истинното ѝ съдържание. За разлика от свещените книги на други религии тя е разположена в историята – текстът ѝ описва Божиите действия и действията на определени хора случили се на определено място и в определено време. И това са достоверни и истинни доклади, на които може да се вярва.

Свещеното писание няма за цел да отговори на всички въпроси, които човечеството може да зададе и не е дадено да служи като отправна точка по биология, физика, астрономия и т.н., въпреки че може да послужи като такава, защото изказванията и докладите му и в тази връзка са истинни. Основната му задача е да даде една правилна представа за Бога на една пропаднала под греха раса, която е изключително склонна да Го разбира погрешно и да покаже пътя за спасението ѝ, до което тя не може да стигне сама. Затова и централната фигура в Библията е Исус Христос, Който е върховното откровение на Бога (Йоан 1:18; 14:9) и чрез Който човечеството бива изкупено (Лука 19:10; 1 Петр. 1:18, 19; 2 Кор. 5:19, 21; 1 Йоан 2:1, 2). Писанието има за цел да направи изследващия го "мъдър за спасение чрез вяра в Исус Христос" (2 Тим. 3:15), затова и всички са призовани да приемат "всаденото слово, което може да спаси душите ви" (Яков 1:21).

2. Непротиворечивостта на Библията.

Щом като Свещеното писание е истинна книга, значи би трябвало да е и непротиворечива книга, защото непротиворечивостта и хармонията са съществени характеристики на истината. Имайки предвид гледната точка на библейските автори и техния фокус, то наистина може да се определи като непротиворечиво, защото нищожният на брой дребни разминавания в някои негови доклади не ограбват от неговата хармоничност по въпросите, които са централни и на които то поставя акцент. То осигурява хармонично представяне на Божеството и Неговите действия с

човечеството, а паралелните доклади намиращи се в него, правилно разбрани, предават истинни вести.

Това обаче не е разбирането на критиците на Библията. Те идват с дълги списъци от противоречия, които са открили в нея и твърдят, че тя представя различни и несъответстващи си доклади за едни и същи събития. Що се отнася до истинността на фактите, критиците на Писанието заявяват, че много от твърденията намиращи се в него, са научно или исторически погрешни. Всичко това единствено доказва, че тези хора не успяват да схванат перспективата на библейските автори и преценяват текстовете им през съвсем други стандарти. Някои от тях наистина имат предвид културата и времето, в които са живяли библейските автори, но други не могат да доловят намерението на тези автори, нито преценяват текста според мисленето на хората от онова време. За западния свят истината е свързана с отразяването на реалността, но еврейският ум вижда за истинно това, което съответства с природата и намеренията на Бога. [19.239] Така че това, което днес считаме за исторически факт и как той може да бъде представен и доказан, не е нещо, от което авторите на Свещеното писание са се интересували, защото те са преследвали други цели с текстовете си. Те са представяли истината според начина, по който са познавали, но това не я прави по-малко истина. Как разбираме нещо като научно доказано днес също не е в ползрението на библейските автори, защото те не преследват научна прецизност според западното разбиране за науката днес и знаят, че не пишат научен труд. Освен това нуждата от техническа прецизност варира според ситуацията, в която бива направено дадено изявление, затова неточността не е равнозначна на неистинност. [10.34] Причината за разглеждането на Библията като неистинна и противоречива книга е в човешките предубеждения и в преценяването ѝ през западните стандарти, а не в нейните качества и особености.

Всъщност, гледано от нормална човешка гледна точка, би било съвсем логично да очакваме да открием големи различия и противоречия в Библията, защото тя е писана в течение на десетки поколения, а всички много добре знаем, какви големите различия могат да съществуват между кои да е две поколения по отношение на почти всеки въпрос от живота. Още повече, че авторите ѝ са били от най-различно социално положение, което предполага, че те ще разглеждат някаква тема от толкова различни позиции, че да стигнат до сериозни несъответствия помежду си. Предвид всичко това противоречията и несъответствията в Свещеното писание биха били напълно естествено явление. И както вече посочихме, има изследователи, които твърдят, че са открили десетки такива. Но всъщност ако Библията бъде правилно разбрана имайки предвид гледната точка на авторите ѝ и техните цели с написването на текстовете им, такова нещо не се наблюдава. Защото всичките ѝ автори третират едни и същи теми – за човека и неговия Творец, за преходността на живота и блажената надежда за избавлението от смъртта. Единият автор развива казаното от предния като представя друга гледна точка без да противоречи на първия. Като че ли всички са били вдъхновени от една и съща личност, за да се поддържат и развиват темите на книгата хармонично. Затова Писанието трябва да се приема като истинна и непротиворечива книга, каквато то наистина е.

3. Истинна докрай.

Едно от най-силните указания за божествения произход и истинност на Библията е факта, че тя не крие слабостите на героите, които са на страната на Бога. [20.15] Когато

някой описва главните личности на история, с която преследва не особено етична цел и който не се интересува от истината, той ще ги опише само като такива, които притежават добри качества и ще прикрие слабостите им. В историята има безброй примери за това. Но Библията не го прави. И това е, защото тя казва истината. Дори тогава, когато хората, които са важни за историята ѝ, попадат в дискредитиращи ситуации, тя описва нещата така, както са се случили. Тя не си дава почивка от истината, а я представя от началото до края.

Истинността на Писанието ни задължава да гледаме сериозно на неговите вестии, защото тяхната истинност ги извисява над ограниченията на определено място, време и култура и ги поставя като очаквания за всяко човешко същество:

"А всичко това им се случи за пример и се написа за поука за нас, върху които са дошли последните времена" (1 Кор. 10:11).

Наистина "всичко, което е било писано отпреди, е било писано за наше поучение" (Римл. 15:4). С изключение на някои норми с временен характер, библейските стандарти и очаквания са универсални и тяхната истинност е апел към всяко човешко същество да приеме истинното Слово и да прослави истинния Бог, Който го е дал.

Ето какво мисли Елън Уайт по този въпрос:

"Доказателството за истинността на Божието слово е в самото него." [21.157]

"Господ е дал обилно доказателство за истинността на Неговите обещания и заплахи. Неговият народ може да вярва в Словото Му." [22]

"Верният изследовател установява, че Писанието може да бъде изпитано само чрез Писанието. В Божието слово няма противоречие." [23]

"Писанието е изцяло истинно, но чрез погрешното му ползване хората стигат до погрешни заключения." [24]

Значи Библията е истинна и непротиворечива книга, чиято цел е да разкрие истината за Бога и пътя за спасението на човека. Но това, че е истинна и непротиворечива, означава ли че е ясна? Представя ли тя вестите си достатъчно разбираемо, че да бъде определена като ясна книга или изследването ѝ не е за всеки и обикновено води до объркване? Предстои да разберем още едно от разните неща относно Библията.

ЯСНОТАТА НА БИБЛИЯТА

Доколко е ясна Библията? Може ли вестта ѝ да бъде разбрана или изследването ѝ неизбежно води до объркване?

1. Ясни текстове.

Може би ще се изненадате, че ще започна тази част от книгата по този начин, но така или иначе ще го направя. Ето, правя го – самият Исус Христос твърди, че не всеки може да разбере думите Му. Това звучи много странно, но в един разговор с юдеите Той обяснил защо:

"Защо не разбирате онова, което говоря? Защото не можете да слушате Моето учение" (Йоан 8:43).

Тук Христос наистина изразява позицията, че не всеки може да Го разбере и причината за това е, че в думите Му има нещо, което кара хората да не искат да ги слушат. Това обаче не е, защото думите Му са сложни, объркани и противоречиви, а защото в хората има нещо, което ги отблъсква от истинното Му Слово. На друго място Исус обяснява, че падналата човешка природа и любовта към греха стоят в основата на отхвърлянето на небесната светлина (Йоан 3:19, 20). Но ако някой иска да бъде в хармония с Бога и волята Му, думите на Христос ще бъдат разбрани и авторитетът им няма да бъде отречен (Йоан 7:17).

Това твърдение е вярно не само за словото излязло от устата на Исус, но и за цялото Писание, защото то е вдъхновено от "Христовия Дух" (1 Петр. 1:11). Христос непрекъснато се позовавал на него и го представял като авторитетен текст, който може да бъде разбран (Матей 12:3; 19:4; 22:31; 24:15). Още от векове преди това са били налични директни доказателства, че Писанието наистина може да бъде разбрано (Неем. 8:8, 12). Щом като и "простия" може да се поучава от него (Пс. 19:7; 119:130), а истината за Исус да бъде разбрана от "невръстните" (Матей 11:25), няма начин да не е ясно. Яснотата му трябва да бъде очаквана, щом като Бог е избрал да комуникира чрез него волята Си. Няма логика в това Господ да разкрива нещо на човечеството чрез книга, която е неясна и не подлежи на проумяване. Проблемът с разбирането ѝ се крие в състоянието на човешкото сърце, не в яснотата на Свещеното писание, защото то наистина е една ясна книга. Естествено, днес, живеейки хилядолетия след написването му, познаването на културата, в която то е възникнало, е от особена важност за възползване от яснотата му. Но това не представлява непреодолима бариера. Истинският проблем в отхвърлянето на яснотата му лежи на друго място и точно той е трудния за преодоляване.

2. Трудни текстове.

Когато става дума за яснотата на Библията, и тук критиците ѝ имат мнение по въпроса. За тях тази книга има прекалено много неясноти и много от твърденията ѝ не могат да бъдат напаснати. Но те просто пропускат да вземат предвид указанията на библейските автори за това, как неясните текстове да станат ясни. А те не са толкова сложни. Ако се следват ясните текстове, могат да се разберат и неясните (1 Петр. 1:10, 11).

Да, има трудни текстове в Писанието. Самият апостол Петър например признава това за някои части от писанията на апостол Павел и не отрича, че в определени случаи това може да доведе до объркване и заблуждение (2 Петр. 3:15, 16). Но ако се следват

инструкциите на самата Библия, има начин трудните и неясни текстове да станат разбираеми. Така че тя не е колекция от объркани и несъвместими текстове, както някои смятат, а едно ясно и хармонично цяло (Йоан 10:35). Тя не представлява и някакъв специален код, който може да бъде разбит само от някои избрани хора, които притежават специални способности. Тя не е и сбор от тайнствени текстове, които могат да бъдат разтълкувани само от някои изключителни хора, които имат достъп до иначе недостъпна информация свише. Писанието и неговите фундаментални вести за Бога и спасението на човека могат да бъдат разбрани от всеки, защото самото то дава указания за следване, които и водят до потвърждаване на неговата яснота.

Можем да посочим някои от писанията на Елън Уайт в тази връзка:

"Библията не е написана само за учените. Напротив, предназначена е за обикновените хора. Великите истини необходими за спасението са ясни като ден и никой няма да сгреша и да обърка пътя си освен тези, които следват собствените си преценки вместо ясно откритата Божия воля." [25.89]

"Библията е Божието слово към теб. И Христос е направил това Слово толкова ясно, че не е нужно никой, който го чете, да го разбира погрешно." [26]

"Божието слово е достатъчно да осветли и най-замъгления ум и може да бъде разбрано от тези, които имат и най-малкото желание да го разберат." [7.663]

"Не е нужно търсещите истината да допускат грешки, защото не само че Словото на Бога е ясно и просто в обявяването на пътя на живота, но и Святият Дух е даден като водач в разбирането на пътя на живота изявен в него." [3.220]

И така, Библията е една ясна книга и най-важните ѝ вести могат да бъдат разбрани от всеки. Но дори и да сме убедени в нейната яснота, доколко тя е запазена? Защото за да достигне до нас, тази стара книга е трябвало да бъде преписвана многократно. Как можем да сме сигурни, че текстът на Библията е бил съхранен през всичките тези години и днес ние откриваме в нея точно това, което Господ е възнамерил да открием? С този въпрос достигахме до друга претенция на Свещеното писание – че Бог е съхранил неговия текст през вековете. Разглеждаме я в следващата глава.

НЕПРОМЕНИМОСТТА НА ТЕКСТА НА БИБЛИЯТА

Запазен ли е текстът на Библията при преписването ѝ през годините? Не са ли го изменяли преписвачите или не са ли допускали някакви грешки в преписването? Какво представлява текстуалната критика?

1. Очаквания относно съхраняването на библейския текст.

Едно от наставленията, които Мойсей отправил към израилтяните, било свързано с текста на книгите, които били написани до момента под божественото вдъхновение:

"Да не прибавите нещо към наредбите, които ви заповядвам, нито да отнемете от тях, за да пазите заповедите на Господа, вашия Бог, които ви заповядвам" (Втор. 4:2).

Това указание бива повторено и в по-късни книги на Писанието (Пр. 30:5, 6; Откр. 22:18, 19), което означава, че трябва да се приеме като указание за цялата Библия. Щом даден текст е възникнал в резултат на вдъхновението на Святия Дух и е намерил място в Свещеното писание, не само че неповлияни от божественото вдъхновение човешки опити в променянето и развитието му са неприемливи, но и тълкуването му трябва да се осъществява в определените от самия текст рамки (1 Кор. 4:6).

Една такава наредба обаче означава също и че бива положена специална грижа над Библията тя да достигне до следващите поколения така, както са я получили първите читатели на книгите ѝ. Имаме уверението, че "словото на нашия Бог ще остане довека" и то е дадено както в Стария завет (Исая 40:8), така и в Новия (1 Петр. 1:23-25). Така че разполагаме с достатъчно основания да очакваме едно божествено благословение над Библията имащо за цел да я съхрани през годините. Можем ли наистина да наблюдаваме такова нещо? Съхранен ли е бил текстът на Писанието във времето?

Един консервативен теолог би отговорил положително на тези въпроси. Той би бил уверен, че библейският текст е бил достатъчно добре запазен през годините и би видял нещо свръхестествено в това съхраняване. Но интересното в случая е, че либералната критика не е в някакво сериозно разминаване с подобно разбиране. Да, има такива учени (и винаги ще има такива), които твърдят, че в резултат на преписването текстът е бил променен, но всичко се свежда до дефиниране на понятия и изясняване на очаквания. В крайна сметка дори учените, които не вярват в божественото вдъхновение на Библията, трябва да признаят, че тя е много добре запазена. Разбира се, те биха изходили от много по-различна позиция и няма да разпознаят в това нищо свръхестествено, но като цяло ще стигнат до същите изводи, които прави консервативната теология. Струва си да се сравнят двете виждания по отношение на съхраняването както на Стария, така и на Новия завети.

2. Съхраняване на Стария завет.

Консервативните теолози приемат твърденията на библейските книги така, както са направени, което означава, че за най-стари те приемат книгите написани от Мойсей през XV век пр. Хр. и вярват, че канонът на Стария завет бива затворен през V век пр. Хр. с книгата на последния от малките пророци – Малахия. Без да е изненада, либералните теолози датират повечето старозаветни книги като появили се много по-късно. Като цяло разбирането е, че най-старите от тях са били написани през VIII век пр. Хр., по-голямата част биват написани или завършени като текст след Вавилонския плен, а Старият завет като цяло е бил окончателно оформен и завършен през II век пр.Хр.,

като според либералната теология последният написан старозаветен текст е книгата на пророк Даниил. На който и възглед да се спрем, ще трябва да признаем, че са минали много години от приключването на Стария завет. В какво състояние е достигнал той до нас?

Откритите през 1947 г. свитъци от Мъртво море, най-голямото до момента археологическо откритие в областта на Библията, които съдържат повечето от старозаветните книги, представляват свитъци и фрагменти от свитъци на различна възраст, които биват датирани между III век пр. Хр. и I век сл. Хр. С други думи, те съвпадат или са много близо до времето, когато според либералните теолози Старият завет бива окончателно оформен. Така че тези свитъци трябва да се приемат като точни ръкописи. И когато те бъдат сравнени с най-стария масоретски сбор от всички старозаветни книги – Ленинградският кодекс от 1008 г. – се установява, че разликите между тях са минимални. Това означава, че текстът, който се намира в този кодекс от XI век, е бил много прецизно съхранен. А точно този, както и други масоретски текстове от тази епоха, биват използвани за съвременните преводи на Стария завет. Това ще рече, че Старият завет в съвременните Библии, е текстът, който може да бъде намерен в свитъците от Мъртво море и който е съществувал по времето на Христос. Когато Исус е чел Стария завет, Той е гледал на текст, който е бил почти изцяло идентичен с текста на Стария завет в нашите Библии. А това наистина е забележително! Но може би не за всички. Един консервативен теолог би видял тук Божията ръка грижеща се свещения текст да бъде съхранен през годините, но един либерален теолог би го обяснил по съвсем друг начин. Да, в крайна сметка и той ще трябва да признае, че старозаветният текст е бил много добре запазен, но за него причината би била късното му възникване и наличието на добра система за преписването му. Той не би видял нищо свръхестествено тук.

Няма спор, че системата, която е била следвана в преписването на Стария завет, е била много прецизна. В тази връзка първите, за които можем да мислим, са книжниците, които работели над свещения текст на Стария завет от V век пр. Хр. (това е времето около възникването на последните старозаветни книги) до II век сл. Хр. Те го преписвали и съхранявали. Книжниците били наследени от талмудистите, които служили от I до V век сл. Хр. Талмудистите изработили строги правила за четене, разбиране и преписване на Писанието, при следването на които може да се очаква висок процент на съхраняемост на текста без дори да е необходимо да включваме свръхестествен елемент в процеса, както и правят либералните учени. Но също така можем да видим и че всичко това не противоречи на идеята за божествена грижа над текста. [5.105]

Талмидустите биват наследени от масоретите, които работили от V до X век сл. Хр. Името им идва от думата "масора", която с течение на времето придобила значението на "традиция", "предание". Тяхната цел била да съхранят и поддържат традицията на еврейския народ. В преписването им на старозаветните писания те поправили допуснати от предишните преписвачи грешки и се погрижили за начертаването на гласни звуци (защото дотогава текстът представлявал само букви означаващи съгласни звуци), както и за поставянето на други важни означения. Всичко това помагало при четенето и разбирането на пасажите. Масоретите били изключително отдадени на точното преписване на старозаветния текст. За целта в полетата на всяка книга те поставяли различни означения и бележки, а в края ѝ – статистика с броя на стиховете, думите и буквите намиращи се в нея, а също и коя е думата и коя е буквата, които се намират точно в средата на книгата. Чрез подобни данни е можело да се провери

точността на всеки ръкопис. Не трябва да е изненада, че именно масоретите създали образцова версия на старозаветния текст.

Но защо в изследването на въпроса за коректното преписване на старозаветния текст ни интересува точно периода от V век пр. Хр. до X век сл. Хр.? Защото според консервативната теология през V век пр. Хр. възниква последната книга на Стария завет, която затваря неговия канон. Това е доста по-рано от виждането на либералната теология за приключването на Стария завет през II век пр. Хр. Така че дори и да приемем по-късния период като времето на приключването на Стария завет, вече имаме добре установена система за неговото преписване и съхраняване. Що се отнася до края на посочения период през X век сл. Хр., ние разполагаме с достатъчно копия на Писанието след този период, където прецизността на преписването на библейския текст не е поставена под въпрос. Така ни се покрива целия период от V век пр. Хр. до X век сл. Хр., като в началото се появяват книжниците наследени от талмудистите и накрая на сцената излизат масоретите. В резултат на усилията на тези мъже и на божественото благословение, което ги ръководило, Старият завет е достигнал до нас съхранен и можем да сме спокойни, че текстът му в нашите Библии е същия, който е бил по времето на Христос. Прецизното преписване и съхранение на старозаветния текст през вековете не може да бъде отречено. Не че не се правят опити, но на практика не може да бъде отречено.

3. Съхраняване на Новия завет.

Също като при възгледа им за старозаветните книги, консервативните теолози възприемат и новозаветните като написани от авторите, чиито имена стоят на тях и нямат проблеми с твърденията в тези книги така, както са направени. Не съществува и трудност в признаването на добрата съхраняемост на Новия завет във времето и в разпознаването на специалната Божия грижа за това.

Отново без да сме изненадани, либералните теолози датират повечето от книгите на Новия завет като по-късно появили се, но все пак всички са принудени да признаят, че за разлика от Стария завет, Новият е възникнал в кратък период от време и не е толкова отдалечен от времето, което описва. Разбира се че тук можем да попаднем на критици, които имат проблем със съхраняемостта на новозаветните книги, но в случая нещата наистина се свеждат до дефиниране на понятия и изясняване на очаквания.

До голяма степен проблемът произхожда от огромното количество ръкописи на новозаветни книги, с които разполагаме. Но наличието на някакви дребни разминавания между тях е повече от очаквано и не води до невъзможност за разбиране на текста, ако и някои да твърдят такова нещо. Сред множеството ръкописи, които имаме в наличност, могат да бъдат открити и много ранни манускрипти на целия Нов завет, които потвърждават прецизността на преписването му. В тази връзка можем да посочим четири "инициални" ръкописа от IV век (наричат се "инициални", защото са написани с инициални или главни букви). Един от тях е най-старият цял Нов завет – "Синайският кодекс" от средата на IV век, което го поставя на по-малко от 300 години от оригиналите. Той съдържа и целия Стар завет на гръцки език. Друг такъв е "Ватиканският кодекс" от същия период, който съдържа почти цялата Библия (почти всички текстове на Стария и Новия завети) на гръцки език.

Наличието на голям брой новозаветни ръкописи и работата на текстуалната критика спомагат за установяването на текста на Новия завет с невъобразимо голяма точност.

Точно така, днес можем да твърдим, че оригиналният текст на Новия завет е почти изцяло възстановен. В него има около 138 000 гръцки думи. Липсата на сигурност касае само около 1% от думите в текста – това са около 1400 думи, които не са съвсем ясни, но по-важното е, че от тях не зависи никакъв доктринален въпрос. Например един от текстовете написани от апостол Йоан гласи:

"И това *ви* пишем, за да бъде пълна вашата радост" (1 Йоан 1:4).

В някои манускрипти изразът касаещ радостта е точно такъв, какъвто е в посочения по-горе цитат – "вашата радост", но в други е "нашата радост". Не е ясно, дали оригиналното писмо на Йоан е съдържало думата "вашата" или думата "нашата", но това не е от доктринално значение. Която и дума да изберем, се представя коректна идея, която е в хармония с останалата част от Писанието.

Независимо от положените старания либералната теология няма основания да твърди, че новозаветният текст е бил променен до неузнаваемост и че не можем да знаем, какво авторите на Новия завет са написали в началото. И критичните учени трябва да признаят, че в съвременните Нови завети на Библията те могат да открият съвсем точно представени разбиранията на новозаветните автори. И те го доказват с факта, че за да развият теологията си, те ползват текстовете, които ползват и консервативните учени.

4. Текстуална критика.

По-горе споменахме понятието "текстуална критика" и сега е време да го обясним. Текстуалната критика има за цел да установи, какво даден автор е написал първоначално. Няма значение, доколко истинно е писанието му и дали си съгласен с него – важното е да се установи, какво точно е излязло от перото му. Текстуалната критика осигурява начини за идентифициране на възможни грешки появили се в процеса на преписване и установява най-надеждната формулировка на библейския текст. [5.106] [4.66] В тази връзка не може да бъде намерена друга древна литература, която да е била подложена толкова обстойно на текстуална критика, както е Библията. И именно чрез работата на текстуалната критика се установява, че библейският текст е бил много добре съхранен, а наличните грешки са несъществени и не засягат доктринални проблеми.

Ако има нещо, около което консервативните и либералните учени могат наистина да се съгласят, това е, че текстуалните критици са си свършили добре работата и продължават да я вършат добре. Нещо повече. Чрез текстуалната критика може да се стигне до почти пълно възстановяване на оригиналния текст. Дребните разминавания между ръкописите доказват, че в основата на всички текстове стои един оригинален текст, който текстуалната критика е в състояние да възстанови почти изцяло. Свещеното писание е най-добре съхранения документ от античността. [10.35]

5. Отричащи добрата съхраненост на Библията.

Либералната теология трябва да признае, че не можем да се съмняваме в доброто съхраняване на Библията през годините, а за консервативната дори не е нужно да го споменавам. Тези, които твърдят, че Свещеното писание е било променяно и то дотолкова, че в момента не разполагаме с текста излязал от перото на писателите му, са религиозни движения, които се нуждаят от такъв аргумент, за да оправдаят новото откровение, което предлагат и което противоречи на Библията. Но всички доказателства са срещу такива твърдения и можем да сме сигурни, че днес разполагаме с автентичния

текст на Свещеното писание. Така че отрицанието на добрата съхраненост на Библията отпраща от която и да е религиозна група може спокойно да бъде отхвърлено.

Елн Уайт има какво да каже и по този въпрос:

"Някои поглеждат към нас сериозно и казват: 'Не мислите ли, че може да има грешки направени от преписвачите или преводачите?' Това е много вероятно. Умът, който е толкова ограничен, че да се разколебае и отклони поради тази възможност или вероятност, ще бъде също толкова готов да се отклони поради тайните на Вдъхновеното слово, защото техните слаби умове не могат да схванат Божиите намерения. Да, те ще се отклонят също толкова лесно от ясните факти, които всеки здравомислещ би приел и разпознал Божествения и за който Божието изказване е ясно и красиво..." [2.16]

"Тази свята книга е устояла атаките на Сатана, който се е обединил със зли хора, за да обгърне всичко от божествен характер в облаци и мрак. Но Бог е опазил тази свята книга в настоящата ѝ форма чрез собствената Си правеща чудеса сила – карта или пътеводител за човешкото семейство да им покаже пътя към небето." [2.15]

"Ръкописите на еврейските и гръцките Писания са били съхранени през вековете чрез чудо от Бога." [27.341]

"Библията е най-разбираемата и най-поучителната история, която хората притежават. Тя се е появила чиста от извора на вечната истина и божествена ръка е съхранила чистотата ѝ през всичките векове." [7.25]

Значи Библията е била съхранена много прецизно през годините, което не може да бъде оспорено от либералната теология. Това говори убедително за нейните необичайни качества. Но то не е всичко, което я характеризира като божествена книга. В нея има и пророчества – предсказания за бъдещето, които няма как да бъдат част от една чисто човешка книга, защото хората не могат да предсказват бъдещето от самосебе си. Следващата глава ни занимава с удивителния свят на библейските пророчества.

ПРОРОЧЕСТВАТА В БИБЛИЯТА

Какво представляват пророчествата в Библията? Какво ни разкриват те за нея?

1. Божественият печат на Библията.

Нормалната реакция на някой, който чуе думата "пророчество", е да мисли за предсказване на бъдещето. Популярното разбиране на тази дума е наистина много тясно. В Библията обаче този термин има много по-обхватно значение и касае предимно разкриването на Божията воля пред хората. Както вече разгледахме, основната функция на пророка е да бъде Божий говорител, така че когато той пророкува, той всъщност разкрива волята на Бога. Но, разбира се, тази функция не изключва предсказване на бъдещето. Божиите пророци могат да предсказват и бъдещето. Не защото са свръхчовеци, а защото Богът, на Който служат като вестители, го познава перфектно:

"...защото Аз съм Бог – и няма друг; Аз съм Бог – и няма подобен на Мене, Който от началото изявявам края и от древните времена – нестаналите още неща..." (Исая 46:9б, 10а).

Една от многото удивителни характеристики на Бога е, че Той знае бъдещето, така че за Него не представлява никакъв проблем да разкрие сцени от него на вестителите Си. Именно по този начин пророците предсказват бъдещето. И повечето от тях го правят. Пророкуването като предсказване на бъдещето заема значителна част от Свещеното писание. Близо 1/3 от библейския текст е пророчески. Пророчествата са от различен характер и могат да бъдат категоризирани по различен начин, но най-общата им групировка е следната: месиански пророчества, предвиждания за историческото развитие на света, пророчества за отделни нации и личности, и предсказания относно Израил. [5.185]

От изключителна важност е да знаем, че пророчествата на Свещеното писание имат различна природа и много от тях са дадени като предсказание за случване на нещо само при наличието на определени условия (Ерем. 18:7-11). Тъй като не винаги необходимите условия са били налице, не може да се очаква и че всяко направено пророчество трябва задължително да се изпълни. То може и да не се изпълни или да се осъществи при други обстоятелства в самия край на времето. Но тези, за които имаме основания да смятаме, че трябва да са се изпълнили, наистина са се случили. Защото пророческото слово е сигурно слово:

"И така, пророческото слово става още по-достоверно за нас..." (2 Петр. 1:19а).

По-точният превод тук изисква да мислим за пророческото слово като "по-сигурно". Апостол Петър описва едно лично преживяване (ст. 16-18), което му дало увереност за сигурността на случването на едно събитие в бъдещето (Второто пришествие), но той издига пророческото слово като по-сигурния водител в предстоящото. То е израз на истинния глас на Бога, който разкрива на хората това, което ще стане.

Затова и пророчествата на Библията биват разглеждани като нейния божествен печат. Те доказват, че авторът ѝ е Бог, защото хората не са в състояние да правят такива предсказания. Най-доброто, което човек може да извърши, е да предвиди някои общи насоки на случване на нещата. Няма как обаче да догади подробности. В библейските пророчества имаме не само определени събития, но и детайли свързани с тези събития,

които са дадени десетки и дори стотици години преди изпълнението им. Зад тях не може да стои човек, колкото и гениален да е. Те доказват, че произходът им е божествен и книгата, в която са описани, е също божествена.

2. Предсказания, а не история.

Естествено, когато става дума за пророчества, и тук критиците на Библията имат какво да кажат. Те не вярват в свръхестественото, така че още от самото начало на разглеждането на този въпрос те отхвърлят възможността бъдещето да може да бъде предсказано. Затова обяснението им за библейските пророчества е, че книгите, които ги съдържат, са написани след изпълнението на пророчествата. С други думи, въпросните исторически събития никога не са били предсказвани. Те просто са се случили и след тяхното случване някой ги е описал във формата на пророчества и е започнал да твърди, че тези текстове са възникнали далеч в миналото, така че те представляват пророчества, които са се изпълнили. Но днес имаме достатъчно доказателства за древността на книгите съдържащи пророчества. Те не са написани след изпълнението на предсказанията, а много преди това и затова трябва да се приемат наистина като пророчески. И това е божествения печат сложен от небето на Писанието и свидетелстващ на всички за авторитета и важността на тази книга, на която всеки трябва да обърне внимание.

3. Крайната цел на пророчествата.

Най-интересното е, че пророчествата не са просто едно предсказване на бъдещето. Те не служат за задоволяване на човешкото любопитство, а имат много по-велика цел. Пророчествата разкриват тайните на човешкото сърце, водят до убеждение за грях и могат да предизвикат слушащите ги за радикална промяна на живота им. Изпълнението на предсказанията установява и увеличава вярата в Бога (Исая 45:21; Йоан 14:29). Но по-важното при тях е, че като част от цялото Свещено писание и те представят Исус Христос и свидетелстват за Него (Йоан 5:39; Лука 24:44; Римл. 1:1-3). Правилно разбирани те разкриват важна картина за Бога и имат способността да доведат човека по-близо до Христос:

"И така, пророческото слово става още по-достоверно за нас; и вие добре правите, че внимавате в него като в светило, което свети в тъмно място, докато се зазори и зорницата изгрее в сърцата ви" (2 Петр. 1:19).

Библейските пророчества не просто разкриват важни бъдещи събития, но те издигат Христос (1 Петр. 1:10, 11) и по този начин огряват с небесна светлина изследващият ги. Личността на Исус Христос е централната тема на пророчествата, както е и за цялата Библия. Надникването в бъдещето може да бъде много въодушевяващо, но не трябва да пропускаме да забелжим и по-възвишената цел на предсказанието.

Нещичко и от Елън Уайт по темата:

"Изследователят на Божието слово може да види в историята на народите буквалното изпълнение на божественото пророчество." [15.501]

"Пророчествата, които великият АЗ СЪМ е дал в Словото Си, съединени като отделни брънки в една обща верига от събития – от вечността в миналото към вечността в бъдещето – ни показват на кой етап се намираме от хода на вековете и какво може да се очаква в предстоящото време. Всичко предсказано от пророчеството до момента

може да бъде проследено в страниците на историята и ние можем да сме сигурни, че онова, което предстои, ще се изпълни в последователност." [15.536]

И така, пророчествата на Свещеното писание са още едно доказателство сочещо на божествения му произход. Но и това не е всичко, когато става дума за удивителните качества на Библията. Тя още е и книга, която има способността да променя живота на четящите я. Това е една от най-важните ѝ божествени характеристики и няма как да не посветим следващата глава на нея.

ПРЕОБРАЗЯВАНЕТО НА ЖИВОТА НА ЧЕТЯЩИЯ БИБЛИЯТА

Как въздейства Библията на четящите я? Как така тя успява да променя хората?

1. Творческо слово.

Библията приема, че Словото, с което Господ е създал Вселената и всичко в нея (Бит. 1:3; Пс. 33:6, 9; Евр. 11:3), е Словото, което може да бъде намерено на нейните страници (Евр. 5:12) и там то не е загубило творческата си сила:

"Защото Божието слово е живо, действено, по-остро от всеки меч, остър и от двете страни, пронизва до разделяне душата и духа, ставите и мозъка и издирва помислите и намеренията на сърцето" (Евр. 4:12).

Божие слово има способността да прониква в най-дълбоките мисли на човека, но задачата му не е просто да открие скритите човешки намерения, а да извърши основна промяна в хората започвайки със сърцето. Тази промяна е сравнена с едно ново раждане на личността:

"От собствената Си воля ни е родил чрез словото на истината, за да бъдем един вид пръв плод на Неговите създания" (Яков 1:18).

"Тъй като се възродихте не от тленно семе, а от нетленно, чрез Божието слово, което живее и трае до века... И това е словото, което ви е благовестено" (1 Петр. 1:23, 256).

Поради своя божествен авторитет Библията има върховното право да определя, какво да правим и как да живеем, както и да съди автентичността на нашата вяра и практика. [4.39] Но тя не само отправя изисквания и очаквания към нас. Тя притежава силата да извърши това, за което настоява. Тя може да преобрази живота на четящия, защото е истина, която осветява (Йоан 17:17). А това е друга характеристика на тази велика книга доказваща, че Бог е нейния автор.

От векове религиозни учители, философи и мъдреци са се опитвали да променят човека и да го направят по-добър. Създавани са били учения за това, писани са книги, но нищо съществено не се е постигнало. Това може да направи само Библията. Тя упражнява много силно влияние върху човека, може да вдъхне надежда (Римл. 15:4) и радост (Ерем. 15:16), но уникалната ѝ способност да промени цялата личност е най-важната. Човекът може да стане едно "ново създание", при което "старото премина" и "всичко стана ново" (2 Кор. 5:17). И това наистина е едно от най-мощните доказателства, че авторството ѝ е от Бога, а не просто от хора.

2. Обещанията.

Специална роля в промяната на личността имат обещанията, които се намират в Писанието:

"Понеже Неговата божествена сила ни е подарила всичко, което е *потребно* за живота и за благочестието, чрез познаването на Този, Който ни е призовал чрез Своята слава и сила, чрез които се подариха скъпоценните ни и твърде големи обещания, за да станете чрез тях участници в божественото естество, като сте избягали от произлязлото от похотта разложение в света" (2 Петр. 1:3, 4).

Обещанията намиращи се в Словото – тези уверения, които четящите го могат да приемат като отправени лично към тях – могат да променят бунтовното човешко

естество и да го поставят в хармония с небето. Това е напълно възможно, защото чрез изследването на Писанието човек общува с Бога, Който е Творец на всемира и Спасител на хората. Обещанията, които се съдържат в Свещеното писание, са най-лесните за запомняне негови текстове поради личния им характер и поради способността им да въздействат върху читателя. Затова те и трябва да се запомнят.

Когато става дума за промяната извършвана в хората посредством Библията, и тук не можем да пренебрегнем личността на Исус Христос. Разкритият в Писанията Христос (Йоан 5:39; Лука 24:44) е толкова обаятелен, толкова могъщ, толкова привличащ, че не може да остави непроменен този, който разсъждава върху Него и изследва живота Му (2 Кор. 3:18). Именно с Него човек влиза във връзка, когато чете Свещеното писание (Йоан 6:48-58, 63; 15:7).

3. Необходимост от вяра.

Но означава ли това, че абсолютно всеки, който чете Библията, бива преобразен към по-добро? Естествено че не. Ако това се случваше с всеки, значи волята на хората бива пренебрегната и в тях се извършва промяна, за която те не са дали съгласието си. Небето уважава прекалено много човешката свобода, за да извърши в човека нещо толкова значително без неговото съгласие. Вярата е фундаментално условие това да може да се случи (Евр. 4:2), като липсата ѝ в началото не е толкова непоправима, защото самото Слово има силата да породи вяра (Римл. 10:17). Вярата има централно място във взаимоотношенията с Бога (Евр. 11:6), така че не е изненада, че тя играе определена роля в процеса на променянето на човека извършван от Писанието.

Разбира се че и тук критиците на Библията ще повдигнат своето възражение. Те ще припишат други причини за настъпилата промяна у четящите я, като самовнушение, влияние оказвано от определена група и т.н. Но това са много повърхностни обяснения, които пропускат факта на дълбоката и драстична промяна, която Писанието може да извърши в хората, които го изследват. Самовнушението и влиянието на дадена група могат да окажат краткотрайно въздействие върху някого, но не и да доведат до кардинална промяна на сърцето, което Библията прави непрекъснато с милиони хора по света. Защото тя не е обикновена книга и притежава Божествен автор, Който може да преобразява грешниците по Своя образ.

Ето някои от нещата, които Елън Уайт казва по въпроса:

"Творческата енергия, която призовава световите в съществуване, е в Словото на Бога. Това Слово дава сила, то поражда живот. Всяка заповед е едно обещание – приета от волята, получена в душата, тя носи със себе си живота на Безкрайния. Тя променя естеството и претворява душата по Божий образ." [14.126]

"Мъже и жени са строшили веригите на греховния навик чрез нейната сила. Те са изоставили егоизма. Скверният е станал благоговеен, пияницата – трезвен, развратният – чист. Души, които са имали подобие на Сатана, са били преобразени в образа на Бога. Промяната сама по себе си е чудо на чудесата. Промяна изработена от Словото – това е една от най-дълбоките тайни на Словото." [28]

"Същото е и с всички обещания в Божието слово. В тях Той ни говори индивидуално, толкова директно, колкото би ни говорил, ако чувахме Неговия глас. В тези обещания Христос ни придава чрез общуване с нас Своята благодат и сила. Те са листа от онова дърво, което е 'за изцеление на народите' (Откр. 22:2). Получени, асимилирани, те

трябва да се превърнат в сила на характера, във вдъхновение и средство за поддържане на живота. Нищо друго не може да притежава такава изцелителна сила. Нищо друго не може да предаде куража и вярата, които дават жизнена енергия на цялото същество." [29.122]

"Когато четем Библията със смирено, възприемчиво сърце, ние общуваме със самия Бог. Изразените мисли, постановените правила, разкритите доктрини са глас от небесния Бог... Светлината, която грее чрез Писанията, е светлината излъчваща се от вечния трон и озарява тази земя." [30]

"Божии думи са източници на живот. Който пие от тези живи извори, ще влезе чрез Святия Дух във връзка с Христос." (31.20).

Удивителната способност на Библията да променя хората за добро е поредното доказателство за небесния ѝ произход. Но ако тя е всичко това, което изредихме дотук, и то представлява толкова мощно свидетелство за нейния божествен автор, как критиците ѝ не успяват да го забележат? Какво точно представлява критиката срещу Писанието и в какво се изразява неговата защита? Тези неизбежни въпроси ни придвижват към следващата глава от това ръководство.

КРИТИКА И ЗАЩИТА НА БИБЛИЯТА

В какво се изразява критиката срещу Библията? Какво представлява защитата ѝ?

1. Различни гледни точки.

От дискутираното дотук сигурно ви е направило впечатление, че причината за различията между консервативната и либералната теологии е в техните гледни точки. Консервативните теолози изхождат от позицията, че Бог съществува и че Той се е открил на човечеството в Свещеното писание. Либералните им колеги отричат съществуването на Бога или поне отхвърлят идеята за някаква Негова намеса в живота на човечеството, така че Библията не е боговдъхновена, не представлява божествено откровение и трябва да бъде разглеждана като всяка друга древна литература.

Отхвърлянето на истинността и авторитета на Свещеното писание не е някакво ново явление. Още във времето на възникването на Новия завет някои са отричали определени доклади на Писанието чрез прилагането на критичен подход (2 Петр. 3:3-6). Критика срещу Библията може да бъде открита и по време на Епохата на просвещението, но тя става изключително силна и влиятелна през последните две столетия с възникването на модерния свят. Немските теолози от XIX век ограбили Библията от нейната истинност като отрекли свръхестествения елемент на описаното в нея и към края на века историческата критика на Свещеното писание царувала в протестантска Европа. [4.113] Това довело до криза в теологията и неизбежно се отразило на църквата. Все повече хора започнали да губят доверие в Писанието и да го възприемат просто като една древна книга.

Подходането към Библията от позицията на рационализма довело до възход и почти всецяло доминиране на историко-критическия метод в интерпретирането ѝ [32.4] – метод, който отхвърля свръхестествения елемент в Писанието, предприема да реконструира предполагаемата традиция, която стои зад библейския текст и се опитва да открие малкото реални и достоверни събития описани в него от многото митове и легенди, които ги обгръщат. Този метод не е останал без отговор от страна на консервативната теология, която се позовава на историко-библейския метод и приема твърденията на Свещеното писание така както са дадени.

2. Историко-критически метод.

Методът на теолозите, които са разположени в т. 1 от графика 4 (ако вече сте забравили графиката, ще се наложи да я погледнете – намира се на стр. 25), се нарича "историко-критически". Изходната му база е, че Бог и свръхестественото не съществуват. Това не означава непременно, че богословите следващи този подход са върли атеисти, а че изходната база на метода им не допуска съществуването на Бога. Съвсем разбираемо, ако няма Господ, то нито Писанието е вдъхновено. Затова тези теолози не вярват във вдъхновението на Библията и я приемат за чисто човешка книга. Според тях не може да има и чудеса.

Когато Бог е отхвърлен като авторитет за установяването на истината, човешкият ум бива издигнат на тази позиция. Така че другата изходна идея на въпросния метод е, че човешкият ум е достатъчен и е мерило за истина. Не е необходимо някакво специално ръководство и просветление, защото умът на човека има удовлетворяващо голям капацитет да разбира истината.

Теолозите, чиито разбирания за вдъхновението на Библията са разположени в т. 2 от графика 4, също ползват историко-критическия метод в изследването си на Писанието, защото според тях каквото и да е преживяването на писателите му, в крайна сметка текстът му е изцяло човешки. Водещият метод на учените от т. 3 е "модифицирана версия" на историко-критическия метод.

Тъй като в своя "най-чист" вид този метод отразява вижданията на богословите от т. 1, го представяме като тяхната изходна база, но просто не бива да забравяме, че като цяло това е методът, който се ползва и от другите либерални учени, ако и някои от тях да допускат някакво влияние на Святия Дух във формирането на текста на Библията и да се опитват да приспособят метода. Практиката обаче показва, че колкото и да е модифициран един метод, щом като изходната му база остава същата като на историко-критическия, той си е просто... историко-критически метод.

Историко-критическият метод е изграден на няколко принципа. Тук ще сме малко по-обхватни и в опита ни да го обясним по-обстойно ще изредим пет принципа, но при обичайното разглеждане на въпроса се посочват само втория, третия и четвъртия като принципи на историко-критическия метод [4.411] [10.100]:

1) Принципите и начините на работа на секуларната историческа наука

Секуларната историческа наука се превръща в норма приложима и за Библията. Принципите и начините ѝ на работа се прилагат, за да се установи историческата достоверност и точност на Свещеното писание и да се интерпретира значението на изявленията му. Библията трябва да се тълкува като всяка друга книга и да се разглежда в историческа перспектива.

2) Принципът на критиката

Става дума за съмнение в метода. Базира се на това, че човекът е самостоятелен и може сам да изследва библейските факти и да ги оценява, независимо какво е изявлението на текста. Допуска се, че в Библията има противоречия.

3) Принципът на аналогията

Той приема, че настоящата опитност е мярката за оценка на данни от миналото. Изхожда се от мисълта, че по принцип всички събития си приличат. Ако искаме да разберем, какво се е случило при дадено събитие от миналото, трябва да мислим за това, как подобно събитие се случва днес.

4) Принципът на корелацията

Този принцип допуска, че събитията са така свързани помежду си, че промяната в едно явление предизвиква промяна и в други. Следователно има връзка между причина и следствие. Но свръхестественото не се вмества в една затворена последователност и не може да се анализира исторически. Затова историческите процеси имат исторически, а не свръхестествени причини.

5) Библията съдържа Божието слово, но не е Божие слово

Този последен принцип излиза малко извън ясните рамки на историко-критическия метод и допуска съществуването на свръхестественото и на някакво вдъхновение върху Библията. Но тъй като човешкият елемент в нея е преобладаващ, гореизброените принципи на историко-критическия метод са като цяло приложими при тълкуването ѝ. Естествено, това е принцип, който би бил поддържан от учените, чиито разбирания за

вдъхновението на Писанието са разположени в т. 3 от графика 4. Макар и тук да няма категорично отрицание на Бог и свръхестественото, все пак човешкият ум е издигнат като мярката за откриването на истината и следователно историко-критическият метод остава валидният подход в изследването на Свещеното писание, ако и да бъде ползван в някакъв модифициран вид.

Повече от ясно е, че историко-критическият метод е методът на тези тълкуватели на Библията, които имат низш възглед спрямо нея – те като цяло отхвърлят нейния божествен авторитет и претенцията ѝ за боговдъхновеност и разчитат на способностите на независимия човешки ум. Може да ви се стори странно, но именно това е най-разпространеният днес метод в изследването на Свещеното писание. Да, най-разпространеният. Водещите библейски теолози следват именно този метод. Този е методът, който се преподава в повечето семинарии по света. Точно така. По-вероятно е да се дипломирате от семинария като по-невярващ човек, а не като по-вярващ. Това е ирония, но сигурно и неизбежна реалност на секуларния свят, в който живеем. В ръководството, което сега четете, не поддържаме метода на либералната теология, нито каквато и да е негова модифицирана версия. Той отдалечава Библията от читателя и я превръща в книга недостойна за доверие. [4.427] Но признаваме, че този метод има и положителни страни. Първо, той допуска елемента на несъвършенство в Библията, а е наистина важно да не ѝ се приписва абсолютна безпогрешност. Второ, този метод се занимава обстойно с историческия и културния контекст на библейските текстове, а това допринася изключително много за правилното им тълкуване. За да се има предвид всичко това в изследването на Библията обаче не е нужно тълкувателя да се позовава на историко-критическия метод. То бива покрито и от неговата алтернатива, която признава авторитета и истинността на Писанието – историко-библейският метод.

3. Историко-библейски метод.

Щом като има критика на Библията и тази книга бива силно атакувана, сигурно трябва да съществува и някаква нейна защита. Да, съществува. И в случая нямаме предвид християнската апологетика, която има за цел да представи основанията за вяра в християнската доктрина и по този начин да я защити. Става дума за нещо малко по-различно. Има изследователи, които премаат твърденията на Свещеното писание за боговдъхновеност за верни и които принадлежат към определена школа имаща свой метод. Това са консервативните теолози, чиито разбирания за вдъхновението на Библията са разположени в т. 4, 5 и 6 на графика 4 и които следват т.нар. "историко-библейски метод" (още познат като "историко-граматически метод"). Тъй като в това ръководство застъпваме позицията на учените от т. 4, това е и методът, който признаваме за автентичен и валиден в изследването на Писанието.

Историко-библейският метод приема съществуването на Бога и свръхестественото. Освен това той приема, че човешкият ум не е достатъчен да разбира сам истината, особено истината за Бога, поради което се нуждае от ръководство. Затова този метод изхожда от Библията, приема божествения ѝ авторитет и претенцията ѝ, че е вдъхновена от Бога. Предвид това той се занимава с библейския текст като го изследва точно и като разчита на ръководство от Святия Дух.

Един от начините да разберем, как действа този метод, е да съпоставим някои от принципите му с принципите на историко-критическия метод, които разгледахме по-горе. На принципите и начините на работа на секуларната историческа наука той

противопоставя Библията като тълкувател на самата себе си и подчертава единството на Писанията. На принципа на критиката на свободомислещия човек историко-библейският метод противопоставя факта, че Писанието е върховния авторитет, а човешкият ум е недостатъчен критерий за истина. Принципите на аналогия и корелация на историко-критическия метод не са стриктно и докрай приложими. Не може да се предпише на Бога да се въздържа и да не се намесва по свръхестествен начин в Своето творение. Не може да се прокара и разделянето на Библията на Божие слово и на човешко слово. Тя е Божие слово. Не само го съдържа, но е Божие слово.

По-логично е да приемем, че историко-библейският ще е най-разпространеният метод, чрез който Свещеното писание бива изследвано. Реалността обаче е съвсем друга. Все пак по-рядкото му използване в академичните среди не го прави по-малко автентичен. Всъщност основните принципи за тълкуване на Библията в рамките на този метод датират много назад във времето – те стигат до Исус Христос и ранната църква. Те са възстановени, формулирани в познатия ни вид и издигнати от протестантските реформатори от XVI век. [5.3] Нека да видим, какво точно представляват тези основни принципи на историко-библейския метод.

Това са четири принципа, по-коректното отбелязване на които изисква да бъдат представени структурно като вторият, третият и четвъртия произхождащи от първия [4.379], но тук за удобство ще ги обясним като самостоятелно съществуващи.

1) Сола Скриптура

Познатият на всички протестанти принцип "Сола Скриптура" ("Писанието и само Писанието") издига единствено Библията като висша мярка за истина:

"Търсете в закона и в свидетелството: Ако не говорят според това слово, наистина няма видело в тях" (Исая 8:20 – ЦП).

Този фундаментален за протестантите принцип посочва единствено на Библията като върховния стандарт за установяването на истината. Тя е авторитетното средство за разпознаването на истината и разобличаването на заблудата, защото тя е истината (Йоан 17:17). Без значение на претенцията за произход на дадено учение, теория, опитност или чудо, ако те противоречат на учението на Писанието, значи не са автентични. То има последната дума и затова трябва да се отхвърлят всякакви външни принципи на тълкуване извън него. Традицията и науката също не бива да бъдат определящи по въпросите на вярата.

"...Свещеното Писание на Стария и Новия завет е предадено чрез божествено вдъхновение и... представлява едно всеобхватно откровение на Божията воля за човешките и... то е единственото непоклатимо направление и мерило за вярата и действията. Всяко изявление на вярата трябва да бъде премерено с Библията и всяко учение, което противоречи на Библията, трябва да се отхвърли." [33.188].

Чрез издигането на Свещеното писание като върховен авторитет по въпросите на вярата принципът "Сола Скриптура" засяга и достатъчността на Писанието. За да изпълнява функцията си на най-високопоставения авторитет за църквата, то трябва да е и напълно достатъчно. То е достатъчно, защото в него се съдържа "цялата Божия воля" (Деян. 20:27). Това ще рече, че всеки верски въпрос и всяко верско предизвикателство, с които се сблъскват църквата и отделния вярващ, могат да намерят отговор и решение в Библията (2 Тим. 3:16, 17; Пс. 119:105).

Приемането на върховния авторитет на Библията сред повечето протестанти не представлява проблем на теория. На теория. За съжаление, на теория. Защото практиката показва, че много често когато нещата се пренесат от изповядването на някаква истина към реалностите на предизвикателствата, през които преминава една църква, и трябва да се вземе някакво решение, местните традиции, предразсъдъците, страховете, познатите практики, културата и политическата коректност вземат надмощие, а учението на Писанието остава пренебрегнато. Това определено говори за проблем с пълното приемане на авторитета на Библията и нейната достатъчност. По тази причина е много важно да се издигне и подчертае върховенството, което Свещеното писание има по въпросите на вярата и което трябва да бъде наистина определящо по въпросите на вярата. Авторитетът на Писанието не трябва да стои само на устните на вярващите, а да се закотви дълбоко в сърцата им и да намери отражение в практиката им.

Вярата в принципа "Сола Скриптура" също означава готовност за приемане на чистото учение на Библията по даден въпрос, независимо дали ни се струва, че това, което тя учи, е прекалено консервативно или прекалено либерално. Човешката преценка, че едно такова учение би повлияло по един или друг начин негативно на църквата или на отделния вярващ, е равнозначно на поставяне на човешкия ум над Писанието. Никое земно същество, без значение, колко е искрено, посветено, информирано и компетентно, не е издигнато за съдия на Божието слово. Църквата и служителите ѝ имат отговорността да "излагат право Словото на истината" (2 Тим. 2:15) и да оставят последиците от това проповядване и практикуване в Божиите ръце. Господ знае, кое служи за доброто на хората и на църквата Му. Щом като волята Му е установена чрез едно коректно изследване на Писанието, авторитетът на това Писание трябва да бъде поставен над човешките страхове и преценки и учението му трябва да бъде последвано с доверие и послушание.

2) Тота Скриптура

Този принцип засяга целостта на Писанието:

"Цялото Писание е боговдъхновено и полезно за поука, за изобличение, за поправление, за наставление в правдата" (2 Тим. 3:16).

Библията, която е най-висшия авторитет за откриване на истината, не просто съдържа Божието слово, тя е Божието слово (2 Лет. 36:15, 16). Всички нейни книги са боговдъхновени. Божественото и човешкото са неразривно свързани в Писанието (2 Петр. 1:19-21).

Старият и Новият завети не могат да се отделят един от друг. Те са вдъхновени от един и същи Дух (1 Петр. 1:10-12; Ефес. 2:20; 3:5). Макар и да се различават, единият завет не може да се постави над другия. Цялото Писание е критерият, на който тълкувателят трябва да се позовава. Установяването на библейската позиция по даден въпрос изисква изследването му в цялото Свещено писание, а не само в отделни негови части. Това, че заветът с еврейския народ е приключил и на негово място е призвана християнската църква (не че всички християни го вярват), не означава, че Старият завет като част от книгата Библия, в който еврейският народ заема основно място, е станал невалиден за последователите на Исус. Никой завет не може да бъде издигнат над другия, защото "всичкото писание е боговдъхновено" (2 Тим. 3:16). Какво е разбирането на небето по даден въпрос се установява чрез изследването му в цялото Писание (Римл. 15:4), а не на позоваването на произволно избрани текстове.

3) Аналогия Скриптура

Този принцип има директно отношение към процеса на тълкуването на библейския текст. Аналогията (или хармонията) на Свещеното писание (Римл. 12:6; Ефес. 4:5) се проявява в три неща:

- 1) "Скриптура суи ипсиус интерпрес". Това сложно изречение на латински означава "Писанието е тълкувател само на себе си". Всички текстове, които засягат една и съща тема, трябва да се съберат и изследват, за да може правилно да се разбере библейското учение (Лука 24:27).
- 2) Пълно съгласие, хармония и съвпадение вътре в самото Писание (Йоан 10:35).
- 3) Яснотата на Писанието. Ясните текстове хвърлят светлина върху по-трудно разбираемите (1 Петр. 1:10, 11).

Според този принцип в Свещеното писание има съгласие и хармония. Единство на Писанието трябва да бъде очаквано, щом като зад писателите му стои един божествен Автор. Освен това то е достатъчно само по себе си. Поради тези предпоставки то може да бъде тълкувател само на себе си. [5.37] Неясните му текстове се разбират с помощта на по-ясни, а правилното библейско учение се установява, когато всички текстове, които засягат една и съща тема, се съберат и изследват в контекст. Това, естествено, означава, че тълкуването на Библията изисква време и посвещение. Изследователят трябва да стои дълго на нейните страници, за да разбере, какво учи тя. Изкушението бързо да се посегне към готов коментар по някакъв въпрос трябва да бъде борено като всяко друго изкушение. Тълкувателят трябва да е сигурен, че е направил всичко по силите си да разбере даден текст или въпрос, преди да се консултира с някакъв коментар.

Яснотата на Писанието, която стои зад този принцип, не поставя очакването, че абсолютно всичко в Библията може да бъде разбрано от абсолютно всеки. Словото не просто борави често с небесни концепции, но дори и извън тях може да притежава много трудни текстове. Принципът на аналогията обаче изисква да не се отхвърля нещо, което е ясно, заради нещо, което е неясно. С други думи, попадането на труден текст в Писанието не може да бъде основание да се обърне гръб на учение или въпрос, които са представени ясно. А тези, които са фундаментални за църквата и за отделния вярващ, са ясни и могат да бъдат разбрани от всеки. Когато става дума за трудните текстове в Свещеното писание, винаги трябва да се помни, че те не трябва да бъдат началната точка на изследването. [5.40] Анализът трябва да мине първо през по-лесните текстове и след това да стигне до по-трудните и в светлината на по-ясните да бъдат изтълкувани по-малко ясните.

На принципа "Аналогия Скриптура" може да се намери и друго, много важно приложение. Един от основните постулати във възникването на библейския текст е, че по въпроси, по които няма проблеми, не се говори. Библейският текст не е даден безцелно. Той съществува, за да задоволява определени нужди. По същата причина Писанието призовава последователите на Христос да бъдат внимателни в говора си; това, което говорят, "да бъде винаги с благодат, подправено със сол" (Кол. 4:6); да бъде само "онова, което е добро, за назидание според нуждата, за да принесе благодат на тези, които слушат" (Ефес. 4:29), може би защото "в многото говорене грехът е неизбежен" (Пр. 10:19). Това е апел да се говори само това, което покрива някакви нужди. Безцелното говорене заради самото говорене не е много удачно. Този принцип

не само бива поощряван от Писанието, но е и заложен в него. Ако то изцяло мълчи по даден въпрос (не просто няма в него текстове занимаващи се директно с въпроса, но не могат да бъдат открити и принципи, чрез които да бъде той изследван), значи библейските автори не са виждали проблем, за който да пишат. А това пък означава, че и отделните вярващи и църквата като цяло не трябва да определят правила, практики или забрани във връзка с дадения въпрос.

Твърде много време се посвещава на нормиране на въпроси, за които Библията не се изказва с някаква прецизност или за които дори не казва абсолютно нищо. Всички тълкуватели трябва да следват тази нейна мълчалива насока, защото дори когато мълчи, Свещеното писание казва нещо. Затова и всяка църква трябва да е внимателна в оформянето на учения и практики, зад които не стои ясното "Така казва Господ".

4) Спириталиа Спириталер Ексаминатур

Още едно сложно съчетание на латински думи. Това да не ви плаши. Става дума, че духовните неща се възприемат и разбират духовно:

"Защото кой човек знае какво има в човека освен духа на човека, който е в Него? Така и никой не знае какво има у Бога, освен Божия Дух... Но естественият човек не възприема това, което е от Божия Дух, защото за него е глупост; и не може да го разбере, понеже то се изпитва духовно" (1 Кор. 2:11, 14).

Този принцип съдържа два много важни момента:

1) Който иска да разбере Писанието, се нуждае от просветлението на Святия Дух:

"А Утешителят, Святият Дух, Когото Отец ще изпрати в Мое име, Той ще ви научи на всичко и ще ви напомни всичко, което съм ви казал" (Йоан 14:26).

2) Който иска да разбере Писанието, трябва да бъде вярващ и да има духовно поведение:

"И така, на сутринта станаха рано и излязоха към пустинята Текуе; а когато бяха излезли, Йосафат застана и каза: Слушайте ме, юдеи, и вие, йерусалимски жители! Вярвайте в Господа, вашия Бог, и ще се утвърдите; вярвайте *на* пророците Му и ще имате добър успех" (2 Лет. 20:20).

"Ако някой иска да върши Неговата воля, ще познае дали учението е от Бога, или Аз от Себе Си говоря" (Йоан 7:17).

Разбирането на Библията е свързано с определени нагласи и поведение. Само вярващият човек, който искрено търси просветление от Святия Дух, може да разбере нейното учение и да бъде преобразен от творческата ѝ сила.

Както можем да видим, историко-библейският метод не се ограничава само с литературни принципи, които да следва в процеса на тълкуването (това са първите три принципа), а има и духовни, които касаят сърцето, нагласите и духовността на изследователя. Това ще рече, че според историко-библейският метод принципите за тълкуване на Писанието са литературни и духовни. И двата вида трябва да бъдат част от изследователския процес. Този метод наистина отразява схващането, че Библията е Божието вдъхновено слово и се ползва от учените, които имат висш възглед относно нея. По-коректното разбиране на Свещеното писание минава през прилагането на принципите на тълкуване, които самото то разкрива. А това са принципите, които биват следвани при историко-библейския метод.

4. Историко-критически vs. историко-библейски.

Искате ли да видите, как един и същи библейски текст би бил тълкуван от един либерален учен ползващ историко-критическия метод и от един консервативен учен следващ историко-библейския? Добре. Не мога да обещаая, че ще е забавно, но вярвам, че ще е поучително. Да вземем например историята с даването на десетте заповеди от Бог на израилтяните. Ето как е описана тя в Библията (бъдете търпеливи и я прочетете, моля):

"А сутринта на третия ден имаше гръм и светкавици, и гъст облак на планината, и много силен тръбен глас; и целият народ, който беше в стана, потрепери. Тогава Моисей изведе народа от стана, за да посрещнат Бога; и застанаха под планината. А Синайската планина беше цялата в дим, защото Господ слезе в огън на нея; и димът ѝ се вдигаше като дим от пещ и цялата планина се тресеше силно. И когато тръбният глас се усилваше, Моисей извика и Бог му отговори с глас. Господ слезе на върха на Синайската планина. И Господ повика Моисей до върха на планината; и Моисей се изкачи... Тогава Бог изговори всички тези думи: Аз съм Йехова, твоят Бог, Който те изведох от Египетската земя, от дома на робството. Да нямаш други богове освен Мене. Не си прави кумир или каквото и да е изображение на нещо, което е на небето горе, на земята долу или във водата под земята; да не им се кланяш, нито да им служиш, защото Аз, Господ, твоят Бог, съм Бог ревнив, Който въздавам беззаконието на бащите върху децата до третото и четвъртото поколение на онези, които Ме мразят, а показвам милости към хиляда поколения на онези, които Ме обичат и пазят Моите заповеди. Не изговаряй напразно Името на Господа, твоя Бог; защото Господ няма да смята за безгрешен онзи, който изговаря напразно Името Му. Помни съботния ден, за да го освещаваш. Шест дни да работиш и да вършиш всичките си дела; а на седмия ден, *който* е събота на Господа, твоя Бог, да не вършиш никаква работа, нито ти, нито синът ти, нито дъщеря ти, нито слугата ти, нито слугинята ти, нито добитъкът ти, нито чужденецът, който е в дома ти; защото в шест дни Господ направи небето и земята, морето и всичко, което е в тях, а на седмия ден си почина; затова Господ благослови съботния ден и го освети. Почитай баща си и майка си, за да се продължават дните ти на земята, която ти дава Господ, твоят Бог. Не убивай. Не прелюбодействай. Не кради. Не свидетелствай лъжливо против ближния си. Не пожелавай къщата на ближния си, не пожелавай жената на ближния си, нито слугата му, нито слугинята му, нито вола му, нито осела му, нито каквото и да е притежание на ближния ти. И целият народ гледаше *и слушаше* гръмотевиците, светкавиците, тръбния глас и димящата планина; и като видя *това*, народът се оттегли и застана надалеч. Те казаха на Моисей: Ти говори на нас и ние ще слушаме; а Бог да не ни говори, за да не умрем. Но Моисей каза на народа: Не се бойте; Бог дойде да ви изпита и за да имате страх от Него и да не съгрешавате. Така народът стоеше надалеч. А Моисей се приближи до гъстия мрак, където беше Бог. Тогава Господ каза на Моисей: Така да кажеш на израилтяните: Вие сами видяхте, че ви говорих от небето" (Изх. 19:16-20; 20:1-22).

Интересна история. Така тя е представена в Свещеното писание. Но тази история ще бъде разтълкувана по различен начин от различните методи. Ученият следващ историко-критическия метод би разсъждавал, че подобно събитие никога не се е случвало, също както и днес не се случва Господ да слиза на някоя планина и да дава някакъв закон. Ние сами можем да разберем, за какво иде реч. Тук не трябва да се търси свръхестествено събитие, а просто описаната история да се разглежда като литературно средство, което да даде авторитет на закона, който управлявал еврейското

общество. Като всяко общество и Израил имал нужда от закон и формулирането на тези десет принципа трябвало да регулира обществения и религиозния му живот. В древния Близък Изток една законова норма имала власт, ако произхождала от боговете. Боговете я предавали на царя и така законът придобивал авторитет. И тъй като израилтяните нямали цар, авторът използвал тази културна особеност и измислил история, при която Бог дал закона директно на евреите. Целта на описаното е да се внуши респект към закона и хората да се съобразяват с него. И това е всичко. Историята според описаното не се е случила. Сами можем да го разберем.

Как ви се струва това обяснение? Открихте ли в него място за Бог и свръхестественото? И аз не успях. Както може да се види, нещата са зависими от културата и имат своето историческо обяснение, в което свръхестественото не се вмества. Няма как историята да е истина, защото Библията, в която тя се намира, не е вдъхновена от Бога. Ето как би разсъждавал един либерален учен.

Как би била разглеждана историята според историко-библейския метод? Накратко – че описаното е точно, както се е случило. Бог наистина слязъл на планината Синай и наистина изговорил и предал закона Си на израилтяните. Това събитие бива потвърдено и от по-късни автори на Писанието като реално случило се (Пс. 68:7, 8; Неем. 9:13, 14) и дори дава отправна точка на някои от поученията на Месията (Дан. 9:27; Матей 5-7 гл.). Евреите трябвало да живеят със съзнанието, че се съобразяват с един божествен закон, защото той наистина е такъв. Господ е имал предвид културата на тогавашния свят и е слязъл сам да даде закона Си, защото е знаел, че това ще помогне за осъзнаването и приемането на авторитета му. Бог е "говорил" на език, който хората от онова време щели да разберат. Но всичко е станало точно, както е описано. Макар и днес да не се случва, в миналото е имало момент, когато Господ се е разкрил на една група от хора по славен и велик начин. И станалото тогава има значение за нас днес, защото тогава бил даден законът, който разкрива Божията воля и характер и който е валиден за всяко човешко същество на планетата (Римл. 2:13; 3:31; 1 Кор. 7:19).

Различни методи, различни интерпретации. Тълкуванието винаги зависи от метода. Неизбежно. Свободата за избиране на метод, с която разполагаме, сама по себе си не прави един метод автентичен. По-разумното е да открием автентичния метод и да използваме свободата си за прилагането му, когато изследваме Писанието. В това ръководство застъпваме категорично историко-библейския.

Елън Уайт не мълчи и по този въпрос:

"Някои хора смятат себе си за по-мъдри от Божието слово, по-мъдри дори от Бога. Вместо да стъпят здраво на непоклатимата основа и да изпитат всичко чрез Божието слово, те изпитват Словото чрез собствените си идеи на науката и природата, и ако изглежда, че то не се съгласява с научните им идеи, бива определено като ненадеждно за доверие." [34]

"Делото на 'висшата критика' в дисекцията, внасянето на поправки и пресъздаването на текста унищожават вярата в Библията като божествено откровение. То ограбва Божието слово от силата му да контролира, въздига и вдъхновява човешкия живот." [14.227]

"...има нужда от възвръщане към великия протестантски принцип 'Библията и само Библията' като правило за вяра и длъжност." [6.204]

"Словото на Бога включва писанията на Стария завет, както и тези на Новия. Единият не е завършен без другия. Христос заявил, че истините на Стария завет са толкова ценни, колкото тези на Новия." [35]

"...Божие слово като цяло е свършена верига – една част се свързва с друга и я обяснява." [3.220]

"Библията сама тълкува себе си. Текст с текст трябва да бъдат сравнявани. Изследвателят трябва да се научи да гледа на Словото като цяло и да вижда връзката между частите му. Той трябва да придобива знание относно главната му централна тема, Божията първоначална цел за света, относно появата на Великата борба и делото на изкуплението." [14.190]

"Библията съдържа всички принципи, които хората се нуждаят да разберат, за да бъдат пригодни както за този живот, така и за този, който предстои. И тези принципи могат да бъдат разбрани от всеки." [14.123]

"Святият Дух е даден като помощник в изучаването на Божието слово." [36]

"Никой не може да обясни Писанията без помощта на Святия Дух. Но когато ти възприемаш Божието слово със смирение, готово да се учи сърце, Божиите ангели ще бъдат до теб и ще впечатляват умът ти с доказателства за истината." [2.411]

"Когато хората не търсят, с думи и дела, да бъдат в хармония с Бога, тогава, независимо колко са образовани, са изложени на грешки в тяхното разбиране на Писанието и не е безопасно да се вярва на обясненията им." [7.705]

И така, как ще разбираме Библията зависи от метода, който ще приложим в изследването ѝ. Теолозите отхвърлящи нейната божественост следват историко-критическия метод, а тези, които я приемат – историко-библейския.

Има ли още нещо, което можем да знаем за Свещеното писание? Разните неща, които трябва да знаем за Библията, не приключват, а продължават в следващите три глави.

ДРУГИ РАЗНИ НЕЩА ОТНОСНО БИБЛИЯТА

Какво представлява Библията и как е разделена? На какви езици е написана? Какви удобства са създадени за ориентиране в нея?

1. Библията и нейните Стар и Нов завети.

"Библия" е дума от гръцки произход и в превод означава "книга". Тя има връзка с египетската тръстика "папирус". Вътрешната кора на тази тръстика, наречена "библос", била употребявана в древността като материал за писане и дала основата на гръцкото название на "книга" ("библос", "библион"). Папирусовите свитъци на Свещеното писание били наричани "книги". С течение на времето това понятие (заедно с други гръцки думи) проникнало в западната терминология. Църковният отец Йероним (IV век сл. Хр.) нарича Писанието "библиотека дивина", т.е. "божествено книгохранилище". [37.1415] Така че когато мислим за Библията, трябва да мислим за сбора от божествени книги ползвани в юдеизма и християнството, но дадени на цялото човечество.

Библията бива наречена на самите нейни страници "хай графай", което на гръцки означава "писания". Този израз се употребява по отношение на Стария завет (Матей 21:42; Йоан 5:39; Римл. 4:3; 2 Тим. 3:16), но както апостол Павел, така и апостол Петър виждали книгите на Новия завет като част от тези "писания" (1 Тим. 5:18; 2 Петр. 3:15, 16).

Най-общото разделение на Библията е, че тя се състои от две части – Стар завет (написан преди идването на Христос) и Нов завет (написан след идването на Христос). Животът и служенето на Исус от Назарет е линията разделяща двата завета. Стариат предсказва и очаква с нетърпение идването Му, а Новият описва изпълнението на тези очаквания.

И понеже говорим за Стар и Нов завети, трябва да направим едно много важно уточнение, защото може да възникне объркване. Библията говори за завета (една много специална форма на договор) сключен между Бог и Израил (Изх. 19:5-8; 24:1-8). Този завет бива вписан в книга и това е "книгата на завета" (Изх. 24:4, 7; 4 Царе 23:2). Всяка старозаветна книга, повече или по-малко, има отношение към този завет. Към края на служенето Си обаче Исус Христос установил един Нов завет и той бил с Неговата църква (Матей 26:26-28). По логиката на предишния той също има своите книги. Новозаветните книги описват и отразяват този нов завет.

Когато засягаме Стария и Новия завети във връзка със Свещеното писание като книга, имаме предвид специално тези две части на Библията, а не различните завети между Бог и хората, които те описват. Например в Новия завет (като част от Библията) се говори за остаряването (2 Кор. 3:14) и изчезването на предния, "първия" завет (Евр. 8:6-13), но се има предвид завета сключен между Господ и Израил преди идването на Христос, а не книгите на Стария завет. Заветът между Бог и евреите е вече минало, но книгите на завета, които го описват, не са загубили значението си, защото те съдържат и универсални истини и постановления, така че те не представляват информация, която може да бъде пренебрегвана. Тъкмо напротив. Само чрез неговото правилно разбиране е възможно разбирането на книгите на Новия завет, защото до голяма степен Новият завет представлява описани дискусии върху Стария завет. Затова разбирането на Новия завет е непостижимо без Стария. Стариат завет е основата на Новия. Най-добрата илюстрация в тази връзка е новозаветната книга Откровение. В огромната си част тя е основана на Стария завет, така че правилното ѝ тълкуване е

невъзможно без разбирането на старозаветния ѝ фон. Затова под понятията "Стар завет" и "Нов завет" имаме предвид най-вече двете части на Свещеното писание и книгите, които те съдържат.

2. Езиците на Стария завет.

Езиците, на които е написан Стария завет, са староеврейския и арамейския.

1) *Староеврейски език*

По-голямата част от Стария завет е написана на еврейски език, който обикновено се нарича "староеврейски". Това се прави, за да може той да се отличи от еврейския език, на който по-късно е писана "Мишна" (това е първата голяма колекция от еврейски устни традиции, която представлява първата част на Талмуда) и от съвременния еврейски.

Староеврейският език принадлежи към северозападните семитски езици и е в близка връзка с езиците употребявани от древните ханаанци и финикийци и е почти идентичен с тези на моавците, амонците и едомците.

Библейските термини използвани, за да обозначат този език, са "ханаански език" (Исая 19:18) и "юдейски" (4 Царе 18:26, 28; Неем. 13:24). Той се употребявал до Вавилонския плен (VI век пр. Хр.), след което станал мъртъв и се използвал само с религиозни цели. През XIX век бил "възкресен" и модеризиран. Този обновен еврейски е езикът, който се ползва днес в Израел. Той не е изцяло като староеврейския, но позволява на един израелец да чете Стария завет без особени затруднения.

2) *Арамейски език*

Някои части от Стария завет като Дан. 2:4-7:28; Ездра 4:8-6:18; 7:12-26; Ерем. 10:11, както и една дума от Бит. 31:47 са написани на арамейски език. Странното явление, че съществени части от две библейски книги са написани на арамейски, се обяснява с факта, че авторите им (Даниил и Ездра) са живяли във Вавилон и Персия, където се е говорил този език и са били свързани с културата на тази земя.

Арамейският език също принадлежи към северозападните семитски езици и е много близък със староеврейския, но не е произведен от него. За да стане по-ясно, каква е връзката между двата, можем да посочим като пример близостта между испанския и португалския.

Арамейският език е бил ползван в Харан. Предвид връзката на патриарха Авраам с това място (Бит. 11:31) е съвсем разбираемо, че според Мойсей той бил арамеец – "чергар от Арам" (Втор. 26:5). Това означава, че Авраам е говорил арамейски, но с отиването си в Ханаан (Бит. 12:5) е започнал да говори местния език. Може също да се очаква, че най-близките му потомци също са говорили двата езика, но постепенно са започнали да отдават предпочитание на местния. Например когато тъста на Яков, Лаван, дава арамейско име на един каменен мемориал (защото това бил неговия език), Яков (който е говорил и арамейски) го нарича с еврейско име (Бит. 31:47), което трябва да означава, че той вече е започнал да отдава предпочитание на този език.

Арамейският език бил много по-лесен за научаване, отколкото повечето езици на древния Близък изток. Случаят описан в 4 Царе 18:26 показва, че по времето на Сенахерим (705-681 г.пр.Хр.) арамейският (наречен в текста "сирийски") е бил дипломатически език. След VIII век пр. Хр. той станал много разпространен и дори се превърнал в международен език на тогавашния цивилизован свят, като станал

официален език първо на Вавилонската империя и след това на Персийската. Поради престоя на юдеите във Вавилон и Персия през VI-V век пр. Хр. арамейският език станал техен и това бил езикът, който те говорили след завръщането си в Юдея. Днес той се говори само в някои части на Близкия Изток.

3. Езиците на Новия завет.

Новият завет е написан на един основен език, но притежава думи и от други езици.

1) Старогръцки език

Новият завет е съставен почти изцяло на гръцки език, но това не е древно-класическия гръцки. Атическият диалект на древно-гръцкия език (езикът на Платон, Аристотел, Демостен, Есхил и т.н.) доминирал като литературен език до възцаряването на Александър Македонски (IV век пр. Хр.). С елинизирването (разпространяването на гръцката култура и език) на завладените от гърците територии се оформил един гръцки език, който бил с богата лексика, но с по-малко граматика; бил прост и лишен от изкуственост. Това е езика "койне" (или "кини"), което означава "обикновен". Именно на този език бил написан Новия завет. На този език през III век пр. Хр. бил направен и първият превод на Стария завет наречен "Септуагинта". Затова койне е познат още като "библейски гръцки".

Въпреки че самият език представлявал много опростен гръцки, койне имал литературна и говорима форма. Говоримият койне бил езикът на улицата, езикът ползван за всекидневна употреба от обикновения човек. Литературният койне бил една "по-изискана" форма на езика използвана за писането на история, медицина и т.н. Някои книги на Новия завет са написани на литературния койне, а други – на говоримия, така че между самите тях има разлика в степента на сложност на езика. Съвременният гръцки език представлява развит и модернизирания койне.

2) Латински език

Латинският език има много ограничено присъствие в Новия завет. Всички термини от военния език, както и някои други думи употребени в Евангелието на Марк, например "центурион", "динар", "преторион", "легион", "цезар" и др., са написани на латински. Това показва, че въпросното евангелие е било предназначено първоначално за римските християни.

3) Арамейски език

С приемането от юдеите на арамейския като техен език след Вавилонския плен, не е изненада, че във времето на Исус Христос и апостолите в Юдея се говорило на арамейски и че дори вече имало няколко негови диалекта. Това е езикът, който Христос и апостолите са ползвали (те са били фамилиарни и със староеврейския и гръцкия). Той се среща в Новия завет в лицето само на няколко думи, но повечето от хората, за които Новият завет говори, са говорили в реалния живот арамейски. Така че най-общо казано това е езика на повечето новозаветни герои, но не и на новозаветните книги. "Еврейският език" споменат няколко пъти в Новия завет (Йоан 5:2; 19:13, 17; Деян. 21:40; 22:2) е именно говоримия сред евреите арамейски от времето на Христос.

4. Удобства за ориентиране в Библията.

Предвид големия обем на книги в Писанието още в древността се наложило да се формира система за ориентиране в текста. Тя придобила развитие в средновековието и

през XVI век достигнала вида, който познаваме днес – библейските книги биват разделени на глави и стихове, и това са общо 1189 глави и 31 102 стиха.

Тази система осигурява голямо удобство в работата с библейския текст, но също така съдържа в себе си една опасност – разделянето на текста на глави и стихове "принуждава" читателя да приеме, че получените единици текст са оформени логически и смислово, което не е истина и това може да ограничи читателя от търсенето и проучването на контекста. Затова всеки изследовател на Свещеното писание трябва да се научи, как да работи с главите и стиховете в него, както и с другите средства за облекчаване на четенето. Това е много важна страна в изследването на Библията и трябва да ѝ се обърне специално внимание. Повече по този въпрос можете да намерите на друго място [38.22].

КАНОН НА КНИГИТЕ НА БИБЛИЯТА

Какво представлява канона на Библията и как е формиран? Какво представляват апокрифата и псевдографията?

1. Канон.

Днес под думата "канон" обикновено разбираме списъка от книги, които биват приемани, че представляват Свещеното писание, в което Господ говори на човечеството. На гръцки език думата означава "тръстика", "права пръчка". Предназначението на тази пръчка било да служи като мярка за дължина. Въпросната гръцка дума е свързана с еврейска дума с подобно значение и звучене (3 Царе 14:15; Йов 40:21). Затова отнесена към книгите на Свещеното писание "канон" означава списък от книги, които са достойни да бъдат включени в колекцията от религиозни текстове задължителни и авторитетни за християнската общност и които служат като мерило в установяването на правилното и неправилното, истината и заблудата. Чрез Писанието ние "измерваме" истинността на дадено учение, теория, преживяване и т.н.

В преносен смисъл думата "канон" била употребявана като проверочно правило дадено от властите в областта на етичните науки, изкуствата, логиката и граматиката и затова имала смисъла на "мащаб", "правило". Във времето на написването на Библията думата "канон" не се е използвала със значение на "библейски канон". Например тя се среща в Новия завет (Гал. 6:16), но в смисъл на "правило на живота", т.е. като мярка на християнско поведение, което може да бъде проверено. Така в първия век на християнството под "канон" са разбирали мнение и опит, а в края на века е била използвана в християнски контекст като "традиция". [5.93] От II век нататък постоянно са били отправяни апели за съобразяване с правилото на християнските учения чрез използването на фрази като "канона на църквата", "канона на истината", "канона на вярата". Църковният отец Атанасий (296/298-373) нарекъл всички приети от църквата книги "канон" [39.139] и така думата влязала в езика на църквата в смисъла на "списък от свещени книги", както се използва и до днес.

2. Канон на Стария завет.

Терминът "Канон на Стария завет" означава обикновено 39 книги от протестантския Стар завет, които били написани от вдъхновени пророци, историци и поети в предхристиянската епоха. Вероятно много личности са дали своя принос в оформянето на старозаветния канон [10.8], който към края на V век пр. Хр. вече е бил затворен.

1) Критерии за канонизиране на старозаветните книги

Въпреки че не може да бъде открит списък с ясно очертани критерии, на които да отговаря една книга, за да принадлежи към старозаветния канон [40.15], не е трудно да се установят няколко такива. Разбира се, най-важното указание би било боговдъхновеността. Щом като авторът на една книга е вдъхновен от Бога пророк, няма как писанието му да бъде дисквалифицирано. Но това не е всичко. Можем да посочим още няколко предполагаеми изисквания:

1) Съдържанието на дадена книга трябва да се съгласува с Мойсеевия закон (Петокнижието). Това трябва да е основната мярка. Няма никакво съмнение, че Петокнижието е било прието като списък от авторитетни за Израил книги още от самото

им написване. То се превръща и в основното мерило за разпознаване на книгите, които трябва да са част от канона.

2) Предвид предния критерий може да се посочи и друго подобно изискване – по-късно възникнала книга трябва да е в хармония с по-рано възникналите. Новото откровение не може да противоречи на старото. Тук трябва да мислим за хармонията в Писанието по принцип.

3) Някои от книгите са възникнали по-късно от други, но все пак всички те трябва да са древни – да не са написани след времето на персийския цар Артаксеркс I (465-424 г.пр.Хр.). Считало се, че в това време е секнал пророческия дар.

4) Книгата трябва да бъде разпозната от общността. Нейното широко възприемане и ползване е указание за признаване на нейния авторитет и полза.

Всички книги, които откриваме в Стария завет, са в унисон с подобни изисквания и представляват Божието откровение от древността разпознато от заветния народ, който трябвало да бъде негов получател и съхранител (Римл. 3:2; 9:4).

2) Разделение на книгите на Стария завет в еврейската Библия

Настоящото разделение на Стария завет в нашите Библии представлява три части – историческа (Битие до Естир), поетическа (Йов до Песен на песните) и пророческа (Исая до Малахия). Трите части съдържат общо 39 книги. Тази подредба на книгите произлиза от гръцки и латински преводи на Библията, където откриваме такова разделение.

Еврейският Стар завет съдържа същия текст, но е с по-различна подредба и се състои от 24 книги разделени в следните три основни части, за което разделение има доказателства, че вече е съществувало през II век пр. Хр. [5.94] [10.9]:

1) "Законът" (евр. "тора") съдържащ петте книги на Мойсей, Петокнижието – Битие, Изход, Левит, Числа, Второзаконие (5 книги).

2) "Пророците" (евр. "неби'им") подразделени на:

А) четири "предишни" пророци – Исус Навин, Съдии, Първо и Второ Царе и Трето и Четвърто Царе (4 книги);

Б) четири "късни" пророци – Исая, Еремия, Езекиил и дванадесетте малки пророци като една книга (4 книги).

3) "Писанията" (евр. "кетувим") състояща се от останалите 11 книги – Псалми, Притчи, Йов, Песен на песните, Рут, Плач на Еремия, Еклесиаст, Естир, Даниил, Ездра и Неемия (представляват една книга) и Първо и Второ Летописи (също представляват една книга) (11 книги). Тази част на еврейския Стар завет бива още наречена "Псалмите", защото започва с книгата "Псалми".

Думата, която се използва за обозначаване на еврейската Библия, е "танакх", и е акроним оформен от названията на трите ѝ главни части – "та" (от "тора"), "на" (от "неби'им" и "кх" (от "кетувим"). Първата ѝ книга е Битие, а последната – Втора книга на летописите. Интересното е, че този факт бива потвърден и приет от Христос. В едно Негово изказване целящо да опише цялата старозветна Библия и всичко намиращо се в нея по един определен въпрос (Матей 23:34, 35), той говори за Авел (герой намиращ се в началото на първата книга, Битие) и Захария (герой намиращ се към края на последната книга, Второ летописите).

3) Отношението на Исус Христос към канона на Стария завет

Канонът на Стария завет бил приет и потвърден от Христос в някои Негови изказвания (Лука 4:16-19; Йоан 5:39), което означава, че Той се е съгласявал с него. Еврейската Библия, която Исус приемал, съдържала точно тези книги, които намираме днес в протестантските преводи, но разделени според еврейския начин, който също е приет и споменат от Исус (Лука 24:25-27). С думите, че е трябвало да се изпълни всичко писано за Него в "Моисеевия закон, в пророците и в псалмите" (ст. 44), Христос показал, че приема целия еврейски канон и че смята, че всички книги в него са с авторитет и значение за хората, а също и че той е вече затворен и не се нуждае от корекции (Матей 23:34, 35). Юдейските лидери никога не Му противоречали по отношение на въпроса, кои книги представляват Писанието, което означава, че канонът на Стария завет вече е съществувал. Освен това Спасителят не би могъл да държи хората отговорни чрез цитиране на Писанието, ако не е било вече ясно, кои книги го съставляват.

Исус бил съгласен и с двойното разделение на Стария завет. Защото е имало и такава. Там той целият бивал описван с израза "законът и пророците" (Матей 7:12; 22:40; Лука 16:16). Понякога Христос използвал думата "закон", за да означаи целия Стар завет (Йоан 10:34; 15:25). Каквито и изрази да използвал по отношение на Стария завет, Спасителят вярвал, че всичко, което той казва, е истина – дори и тези негови части, които днес пораждаат насмешливост и съмнение в достоверността им и божествеността им произход (Матей 12:39-41; 19:4-6; 24:37-39; Лука 17:28-30). Това показва, че Христос бил убеден в божественото ръководство при съставянето на канона и приемал всички книги на Стария завет.

3. Апокрифа.

Когато се говори за канона на Стария завет, неизбежно се стига до въпроса за апокрифните книги, които се намират в някои издания на Библията в секцията определена за Стария завет. Принадлежат ли апокрифните книги към Стария завет и отук – към Библията – или не? Що за литература е апокрифата?

Думата "апокрифа" е гръцка и означава "скрит". Тя се отнася за няколкото книги, които биват добавени към Стария завет в не-протестантските Библии. Тези книги са възникнали между III век пр. Хр. и I век сл. Хр., т.е. когато канонът на Стария завет (който Христос приемал) е бил отдавна затворен. А за този период равините вярвали, че предаването на пророчески вести вече е приключило. Иронията е, че това бива признато дори от някои от апокрифните книги (1 Макавеи 9:27; Мол. Азария 15 /Дан. 3:38/) [10.20], което автоматично ги дисквалифицира да бъдат част от Писанието. В тях не говори пророческия глас на каноничните пророци, а и самите им автори не са претендирали, че допринасят към Свещеното писание. Всъщност именно възникването на повечето апокрифни книги в периода между двата завета е косвено доказателство, че канонизирането на Стария завет вече е било установено. Няма как апокрифата да бъде вместена в него. Евреите не са я приемали, а Новият завет също не е благосклонен към нея, защото никога не цитира от тези книги. Най-старият списък на старозаветните книги появил се от ръцете на християнски автор, епископ Мелито, през втората половина на II век, също не съдържа апокрифата. [10.16]

Във времето на църковните отци думата "апокрифа" придобила значението на "езотерично или тайно познание" и се имало предвид, че тези книги съдържат вести, които могат да бъдат разбрани само от специална група хора. По тази причина

повечето църковни отци не възприемали апокрифните книги като авторитетни и принадлежащи към старозаветния канон. [5.100] Наличните към момента доказателства изискват да се приеме, че апокрифата е била добавена към списъка с книгите на Стария завет в по-късни времена и не е била считана от апостолската църква като част от Писанията. А ако говорим за официално признаване на апокрифните книги от страна на Римо-католическата църква, това се случва едва през XVI век и то с цел да противостои на протестантската реформация, което само по себе си подсказва, що за авторитет са имали тези книги дотогава.

Другият въпрос, който е нужно да бъде повдигнат, е кои точно книги трябва да бъдат смятани за апокрифа. Защото списъкът с апокрифните книги в католическата Библия е различен от този в православната. В православната Библия има повече отколкото в католическата. А ако вземем предвид и етиопската и коптската Библии, те имат повече и от православната. Ако за книгите, които влизат в старозаветния канон, има съгласие, то такава липсва по отношение на апокрифата.

В крайна сметка когато става дума за канона на Стария завет, за последователите на Христос е важно, кои книги Той е смятал, че представляват Стария завет. А това не са апокрифните книги, които не влизали в признатото от Него разделение на Стария завет и които Той никога не цитирал в поученията Си. Затова апокрифата е просто част от писмената традиция на юдеизма и християнството, но не може да има авторитета на канонизираните книги, нито да бъде ползвана за извличането на доктрини или за формирането на правила за църквата.

4. Канон на Новия завет.

Християнската църква, имайки своите корени в юдеизма, не само приела канона на Стария завет, но приложила същия подход на канонизация спрямо авторитетните писания на хора от нейните среди. Тези писания били предназначени като документи с авторитет като този на Свещеното писание, т.е. като този на съществуващия вече Стар завет. [4.38]

1) Оформяне на новозаветния канон

Няма да е грешка, ако кажем, че канонът на Новия завет започнал да придобива форма веднага. Това се дължи на приемането на текстовете на апостолите от други апостоли като Писанието (2 Петр. 3:15, 16; срв. 1 Тим. 5:18 с Лука 10:7). Авторитетът на тези писания бил очевиден. Така че на практика канонът на Новия завет започнал да съществува с появата на новозаветните книги. Просто отнело известно време, за да бъде разпознат от цялата църква.

Не може да се каже с точност, кога канонът придобил своята окончателна функционираща форма и е бил "затворен". Има твърде много спекулации по въпроса, които пораждаат изкривена представа. Например се твърди, че е бил създаден по време на Никеийския събор през 325 г. Проблемът тук е, че този събор изобщо не се е занимавал с новозаветния канон. Неговата грижа са били съвсем други въпроси. През 367 г. църковният отец Атанасий изредил в писмо всичките 27 новозаветни книги, които откриваме в нашите Библии, като приети вече от църквата [39.138], но подобен "списък" може да бъде намерен в писанията на църковния отец Ориген (185-253) повече от век преди това [41.74]. Всъщност още през 170-180 г. (времето на възникване на оригиналния списък на т.нар. "Muratorian Fragment" написан на гръцки) вече имаме

канон, който е бил почти идентичен със списъка от книги предложен от Атанасий. [42.236]

2) Дебат в ранната църква относно новозаветния канон

Обикновено въпросът за канона на Новия завет се представя като един огромен конфликт между различните християни от първите векове на християнството, при който една определена група в църквата е надделяла над другите и е наложила на останалите книгите, които приемала за правилните. Остава се впечатлението за някаква конспирация. Проблемът тук е, че не се разбира природата на съществуващия тогава дебат. Няколко неща трябва да се имат предвид.

1) Още от самото начало е имало съгласие относно повечето от новозаветните книги. Много малък брой от книгите на канона, какъвто го познаваме днес, са пораждали въпроси, и то само у някои вярващи. И това са били най-вече малките книги. Поради малкия им обем те били четени по-рядко в църквата, поради което отнело известно време съмненията на няколкото да отпаднат.

2) Новозаветните книги възникнали в различно време, на различни места и в резултат на различни обстоятелства. Било нужно време всяка от тези книги да достигне до всички християнски общности по света. Затова съмнението на някои вярващи относно някои книги било чисто и просто, защото тези книги не били все още познати.

3) Наличието на вярващи, които не са съгласни с всички останали по всички въпроси, не е нещо неразбираемо и не трябва да поражда съмнение в новозаветния канон. Ако можем да говорим за канон, едва след като абсолютно всеки е съгласен с даден списък от книги, тогава не бихме имали канон дори и до днес. Такъв е животът. Винаги има някой, който да не е съгласен с нещо.

Така че съществуването на дебат в миналото относно малко на брой новозаветни книги не поставя под съмнение окончателния вид на канона. Новият завет не е рожба на конспирация, нито е бил наложен на църквата от хора с авторитет и власт.

3) Разпознаване на новозаветния канон от църквата

Канонът на Новия завет – такъв, какъвто го познаваме – бил признат от църковни събори проведени в края на IV век. Никой от тях обаче не претендирал да бъде авторитет, който да определи новозаветния канон. Те просто признали и формализирали това, което християните отдавна приемали за авторитетните книги на Новия завет. Изобщо канонът на Библията не е продукт на църквата, а на Святия Дух. [43.102] Това е важно да се разбере, защото често въпросът за новозаветния канон се поставя така, сякаш в самите книги няма нищо специално – просто е било нужно един външен авторитет (църквата) да каже, кои трябва да бъдат приети и кои да бъдат отхвърлени. По този начин се твърди, че всъщност църквата е дала канона на Новия завет – тя е авторитета, който се е произнесъл за канона. Не такава обаче е реалността. Книгите съставляващи Новия завет принадлежат към този канон, защото са боговдъхновени и авторитетни. Собствените им природа и свидетелство ги квалифицират да бъдат част от новозаветния канон. На църквата просто й отнело време, за да разпознае всичките и да ги събере на едно място. Но това е всичко, което църквата е направила – да ги разпознае.

4) Критерии за канонизиране на новозаветните книги

Също като при старозаветните книги най-важният критерий, на който една книга трябва да отговаря, за да принадлежи към новозаветния канон, бил боговдъхновеността. Така тя сама се идентифицира като принадлежаща към Писанието. И тук са били използвани различни критерии, за да се отсеят боговдъхновените от само претендиращите за това книги. Някои от тях са:

- 1) Да е написана от апостол или приближен на апостол.
- 2) Съдържанието ѝ да е от изключителна духовна важност, да е без противоречия в самата нея и да е в съгласие с другите книги на Библията.
- 3) Да се приема от всички църкви в християнския свят.

Единствено книгите отговарящи на всички критерии можели да бъдат част от новозаветния канон. И това са само 27-те книги, които откриваме в нашите Нови завети.

5) Разделение на новозаветните книги

Подредбата на новозаветните книги в древните ръкописи може да е много различна, но в съвременното ни тя като цяло е една и съща във всички Библии. В началото са поставени четирите евангелия последвани от книгата Деяния на апостолите. Следват посланията на апостолите като в някои Нови завети са поставени първо посланията на апостол Павел и след това тези на другите апостоли, а други са в обратен ред. Следва книгата Послание към евреите (която може да е поставена и между посланията на Павел и тези на другите апостоли). В края винаги е книгата Откровение.

5. Псевдография.

Когато Новият завет, както го познаваме, бил отдавна приключен, възникнали много други книги на тематики подобни на съществуващите вече – евангелия, послания, апокалипси. Те обаче не намерили място в канона на Новия завет. И имало много добри причини за това.

След смъртта на последния апостол се появили много еретични учения в християнството. Изникнали писатели, които претендирали, че описват непознати за църквата учения на Христос и моменти от живота Му, както и неизвестни дотогава детайли относно апостолите. [10.11] Обикновено тези личности принадлежали към еретичното учение на гностицизма, което вярвало в спасение чрез тайнствено познание. И съвсем логично техните текстове изобщо не "звучали" като автентичните новозаветни книги и били дори в пълна дисхармония с цялостния тон на Писанието. Тъй като тези писатели ползвали имената на познати на църквата авторитети, техните писания се наричат "псевдография". Иначе казано, това е новозаветната апокрифа.

Днес не малко хора са готови да оспорват новозаветния канон и да търсят място в него и за някои други книги от ранната християнска епоха, но има достатъчно силни основания да се приеме, че те не принадлежат там. Псевдографичните книги не само не са в хармония с автентичните новозаветни текстове, но и далеч не са били толкова разпространени и популярни, както обикновено се твърди.

6. Затворен канон.

И така, когато мислим за библейския канон, трябва да мислим за 39-те книги на Стария завет и за 27-те книги на Новия завет, които откриваме в нашите Библии. Тези книги в

двата завета са "Писанието" и изпълняват неговото предназначение. Апостол Павел бил убеден, че утвърждаването на вярващите може да стане както чрез неговото "благовестие и проповедта за Исус Христос", така и чрез "пророческите Писания според заповедта на вечния Бог" (Римл. 16:25, 26). Старият и Новият завети са Свещеното писание, чрез което Господ говори на хората и което представлява върховния авторитет за вяра и практика. Но ако и да можем да сме сигурни, че канонът на Стария завет е бил вече затворен по времето на Христос (т.е. книгите, които го съставляват, са били определени и е било недопустимо някои от тях да бъдат извадени от него или други да бъдат добавени), то как можем да сме сигурни, че канонът на Новия завет е затворен? Имайки предвид че са минали толкова много години от написването на най-късната му книга, както и отношението на църквата към него през вековете, не е трудно да се досетим, че той трябва да е отдавна затворен, но все пак, как можем да сме сигурни?

Основната причина да се очаква, че с творчеството на последния новозаветен автор – апостол Йоан – бива затворен новозаветния канон, е личността на Исус Христос и достоверното свидетелство, което трябва да бъде дадено за Него. Той обещал на апостолите специалното ръководство на Святия Дух в предаването от тяхна страна на свидетелството за Него (Йоан 14:26) и ги уверил, че те са, които ще дадат това свидетелство пред света чрез Божия Дух (Йоан 15:26, 27; Лука 24:46-49). Затова е разбираемо да приемем, че само писатели-съвременници на Спасителя могат да опишат живота и мисията Му от позицията на свидетели или на хора, които познават такива свидетели. Текст възникнал през II или III век би бил твърде отдалечен от положението на автор, който е очевидец. Така че Новият завет представлява апостолското свидетелство за възплътения и възкресен Христос, Който сам по себе си е откровението на Бога. [4.386] И това свидетелство е дадено в същото поколение, в което Исус е живял и затова свидетелството трябва да бъде затворено с отминаването на въпросното поколение. В края на I век апостол Йоан е бил последния очевидец и представител на това поколение, така че трябва да приемем книгите му като затварящи канона на Новия завет, а с това затварящи канона на цялата Библия.

ПРЕВОДИ НА БИБЛИЯТА

Какво можем да знаем за превеждането на Библията на различни езици? Какви видове нейни преводи има? Кои са най-добрите преводи?

1. Превеждане и преводи на Библията.

Повече от ясно е, че е най-добре Свещеното писание да бъде четено в оригинал. Заедно с наличието на оригиналите на всички библейски книги това дори би било задължително условие, ако вербалната теория за вдъхновението на Писанието беше истина. Но също така е съвсем ясно, че едно такова нещо е невъзможно за по-голямата част от човечеството. Затова се налага Библията да бъде превеждана на различни езици и тъй като не думите в нея са вдъхновените, а авторите ѝ, подобно начинание е напълно възможно. То е не само възможно, но и абсолютно необходимо. И в тази връзка е направено наистина много.

1) Превеждане на Библията

Превеждане на Библията изобщо не е нова концепция. Още в дълбока древност текстът на Свещеното писание е бил преведен на редица езици: сириак, латински, коптски, готски, арменски, грузински, етиопски. Разбираем е стремежът то да достигне до колкото се може повече хора на техния език. Понастоящем в света има повече от 7100 говорими езици, но около 40% от тях се говорят от много малко на брой хора, при някои – по-малко от 1000 човека. А повече от половината от човечеството говори 23 езика. Това означава, че дори и да не бъде преведена на абсолютно всеки говорим език, Библията има потенциала да достигне до цялото човечество и да бъде разбрана.

Към 2022 г. цялата Библия е преведена на 724 езика, Новият завет е преведен на още 1617 езика, а различни части на Библията – на още 1248 езика. По този начин към 2022 г. поне някои части от Библията са преведени на общо 3589 езика. Това също означава, че тя е и най-превежданата книга в историята. И понеже не всички езици се говорят от големи групи хора, днес Библията може да бъде четена от шест милиарда човека. Невероятно постижение!

Езикът е нещо, което се променя постоянно, затова и работата по превеждането на Библията на говорими днес езици никога не трябва да приключва. Ако езикът на един превод е толкова остарял, че самият той да се нуждае от превод, значи е изгубил вече предназначението си и има нужда от съвременен превод. Този вид работа не може да спре. Освен това днес разполагаме с повече древни ръкописи, от които съвременните преводачи могат да се възползват. Също така познанието върху оригиналните езици на Писанието и реконструирането на оригиналния му текст се увеличава непрекъснато, което прави текстът още по-добре разбираем и това трябва да се отразява в превеждането му. Така че превеждането на Библията трябва да остане като един непрекъснато продължаващ процес и то не само по отношение на езиците, на които все още няма превод, но и спрямо езиците, на които вече има преводи.

2) Важни преводи на Библията

Докато неточните преводи на Свещеното писание (за съжаление има и такива) трябва винаги да представляват предупреждение, неговото превеждане на различни езици е повече от желателно. Някои от преводите обаче изпъкват от другите поради своята важност и влияние върху християнската църква и света.

1) Септуагинта

Един от най-забележителните и важни преводи на Библията е гръцкия превод на Стария завет известен като "Преводът на седемдесетте" или "Септуагинта" (LXX). Названието му идва от латинската дума "септуагинта", която означава "седемдесет". Той бил направен през III век пр. Хр.

Основната причина да бъде използван гръцкия език за написването на Новия завет е неговата разпространеност в Римската империя във времето на Христос и апостолите. Но това не може да е всичко. Старогръцкият език има потенциала да изрази еврейската мисъл по много добър начин. И тъй като по времето на написването на Новия завет Септуагинтата вече е съществувала, тя е помогнала за най-удачния подбор на думи и изрази, които да влязат в Новия завет и да го поддържат в хармония със Стария. Затова когато в анализа на библейския текст се разкрива значението на думите и в Стария завет, и в Новия завет, е полезно да се използва и превода Септуагинта. Макар и много стар този превод играе важна роля в тълкуването на Библията.

2) Вулгата

Вулгата (VULG) е латинския превод на Библията направен от Йероним през IV век сл. Хр. Йероним е познавал добре гръцкия език, но е научил специално и еврейския, за да може да направи превод на Стария завет на латински от оригинала. Този превод е оказал огромно влияние върху християнизирването на Западната римската империя и остатъците от нея след разпадането ѝ. Това е официалният превод на Римокатолическата църква.

3) Кинг Джеймс

Преводът Кинг Джеймс (KJV) е най-известният английски превод публикуван през 1611 г. по поръчка на английския крал Джеймс I. Той е от наистина голямо значение за англоговорещия свят и протестантизма. Макар и за него да са били ползвани гръцки манускрипти, които не са толкова древни и добри, каквито биват ползвани за по-новите преводи, той си остава един много точен и полезен превод. Все пак остарелия му език подтиква англоговорещите към ползване на по-съвременните преводи, а когато става дума за английския език – няма друг език, на който да са направени толкова преводи на Библията, както английския.

4) Български преводи

На славянски език Библията е преведена през IX век сл. Хр. от братята Кирил и Методий със създаването на славянската писменост. От голямо значение е българският превод на Писанието публикуван през 1871 г. в Цариград известен като "Цариградски" и "Протестантски" превод. Той бива наричан и "Славейковата Библия" поради участието в редакцията му на писателя Петко Рачов Славейков. На български имаме още протестантски превод от 1924 г. и неговото осъвременяване през 1940 г., както и синодални преводи от 1925 г., 1982 г. и 1992 г. По-новите издания на Библията на български език направени след 2000 г. са или осъвременени съществуващи версии, или изцяло нови. До повечето от тези преводи има онлайн достъп, което позволява на изследващите Библията, които говорят само български, да имат вариации на проучвания текст, а това е от голяма полза в извършването на анализа му.

2. Видове преводи на Библията.

За да разберем, какви видове преводи на Библията има, трябва първо да разберем, какво представлява един превод. Макар и привидно всички да сме наясно, за какво става дума, превеждането на реч от един език на друг не е много лесно начинание. Преводът всъщност представлява трансформацията на даден текст от неговия източник в друг език. Когато някакъв текст възникне за пръв път на даден език, този език се определя като оригиналният език. Задачата на преводача е да предаде същия текст на друг език, така че той да бъде разбран. Но тъй като всеки език има своите специфики, текстът от оригиналния език всъщност трябва да бъде "трансформиран" на друг език. А това не може да се извърши без остатък. Винаги ще има нещо от оригиналния език, дори и той да е беден, което ще се изгуби в процеса на превода. Затова задачата на преводача е да бъде колкото се може по-точен в процеса на трансформация. При превеждането на Свещеното писание тази отговорност е още по-голяма, защото осакатяването на даден текст може да има фатални последици с вечно значение.

Има различни преводи на Библията, които отразяват различен подход на преводачите към нея. Някои се стремят да са колкото се може по-близки до оригинала по отношение на думите, други акцентират повече на мисълта на автора. Всички преводи имат някакъв принос в разбирането на текста, но не всички са еднакво полезни за едно негово задълбочено изследване. За да видите разликата между тях, ще поместя един и същи текст в три различни негови превода. Ще се наложи да използвам английски преводи, защото именно на този език се срещат различните възможни подходи в превеждането.

1) *Формален превод*

Формалният превод е дума по дума превод, който е направен така, че да може да бъде четен и разбран. Ето как звучи един формален превод на Римл. 12:1:

"Затова ви умолявам, братя, поради Божиите милости, да представите телата си в жива и свята жертва, приемлива за Бога, което е вашето духовно служение" (Romans 12:1, New American Standard Bible 1995 – NASB).

Преводът следва точно думите в оригинал, но те биват предадени по начин, че да бъдат разбрани и всичко да има смисъл. При този превод се извършва анализиране на текста в оригиналния език, за да може да бъде предадено буквалното му значение на друг език. [4.89]

2) *Функционален превод*

Функционалният (или динамичен) превод е един по-малко формален превод, който има за цел да предаде значението на текста. Това не е буквален, дума по дума превод, а мисъл по мисъл превод. Фокусът му е във функцията, не във формата. Той се опитва да премахне различията в значението на думите появили се във времето и да упражни влияние върху съвременната аудитория така както оригинала. С други думи, целта му е да създаде връзка между превода и читателя подобна на тази, която е съществувала между оригиналния текст и първия му читател. [5.115] Същият библейски текст изглежда така в един функционален превод:

"И така, скъпи братя и сестри, умолявам ви да дадете телата си на Бога поради всичко, което Той е направил за вас. Нека те да бъдат жива и свята жертва – такава, каквато Той ще приеме. Това наистина е начинът да Му се покланяме" (Romans 12:1, New Living Translation – NLT).

И този превод се стреми да бъде точен, но точен спрямо мисълта в текста. За целта преводът на някои текстове може да представлява тяхното тълкувание от страна на преводача. Тук не бива преследвана прецизност в думите, но стремежът е да се представи точно идеята. По този начин функционалният превод прави читателя по-зависим от преводача за разлика от формалния превод, който дава по-големи възможности на читателя сам да прави тълкуванието.

Ако сравним процеса на функционалният превод с този на формалния, функционалният превод не само извършва анализиране на текста в оригиналния език, за да може да бъде предадено буквалното му значение на друг език, но добавя още една стъпка – "пренарежда" получените се буквален превод, за да предаде по-ясно значението на библейския текст. [4.89] Така той се опитва да остане верен към мисълта в текста без да е особено стриктен към думите.

3) Парафраза

Парафразата е превод, при който авторското разбиране на оригиналното значение на текста бива използвано в съвременен език, който може и да не отразява оригиналния. Това е описание на значението на текста извършено с думите на преводача, което осигурява място за разнообразие от тълкувания. Затова според някои той е повече коментар отколкото превод. [10.26] Ето как изглежда същия библейски стих в един превод-парафраза:

"Така че ето какво искам да правите, с Божията помощ: Вземете ежедневиия си, обикновен живот – вашето спане, хранене, ходене на работа и други занимания – и го поставете пред Бога като жертва. Приемането на това, което Бог прави за вас, е най-доброто, което можете да направите за Него" (Romans 12:1, The Message – MSG).

Този превод взима идеята на текста и я облича в език, който бива познат на съответната аудитория. Ако преводачът не е успял да схване точно значението на текста, той ще предаде и неточна идея чрез използвания от него перифразиран език, а самият перифразиран език позволява много голяма свобода в тълкуването.

3. Избор на превод на Библията.

Изборът на превод на Свещеното писание ще зависи от целта на четящия. По-разумно е да се приеме, че изследващият Писанието ще иска да ползва колкото се може по-точен негов превод.

1) Точност на превода

Когато става дума за точност на превода, трябва да се помни, че всеки превод ограбва. Колкото и сериозен и отговорен да е опитът да се преведе даден текст от оригинален език, неговото трансформиране в друг език няма да се случи без остатък. В този смисъл дори формалните преводи на Библията, за които се приема, че са най-точните, не са винаги буквално дума по дума, а се налага понякога да ползват някаква форма на тълкуване. Обратното също е вярно. Функционалните преводи не винаги предлагат тълкувание и могат да преведат някои текстове буквално.

Като цяло изследователят на Писанието, който иска да се доближи колкото се може повече до оригиналния език, ще трябва да ползва формалните му преводи. Това обаче изисква някакво познаване на библейската култура, за да може да се разбере по-буквалния превод на текстове, които са потопени в тази култура. Затова и

функционалните преводи имат своето място тук, защото те предлагат и тълкуване на някои изрази и донякъде намаляват нуждата от предварително познаване на библейската култура. В тази връзка е добре да се помни, че преводите-парафраза не са от голяма полза, когато се търси едно задълбочено изследване на текста. Те могат да изиграят определена роля в преследването на определени цели, но трябва да се ползват много внимателно.

2) Българските преводи на Библията

Българската Библия не представлява само един превод. Има ги няколко и те попадат в групата на формалните преводи. Това ще рече, че те са сравнително точни. Важно е библейският текст да бъде изследван чрез няколко превода, защото това помага да се придобие сигурност в тълкуването. Така че говорещите единствено български език могат да се възползват от наличната възможност за сверка с няколко превода. Предимството в ползването на няколко превода е че то позволява да се улови богатството на думите в оригинал и предлага различни възможни прочити на трудните текстове. [10.26] Подобно начинание днес е напълно възможно за говорещите само български и е дори безплатно, защото до повечето от българските преводи има онлайн достъп.

Основното правило в изследването чрез ползването на няколко библейски превода е да се открият текстовете, които са представени почти идентично. Когато няколко превода представят даден текст почти по един и същ начин, значи този текст е достатъчно ясен и се разбира по един и същ начин от различните преводачи. Случи ли се някой от текстовете да бъде представен по доста различен начин в различните преводи, това означава, че текстът не е достатъчно ясен и преводачите биват повлияни от собствените си презумпции, за да го преведат. Такъв текст изисква по-старателно изследване. Тук тези, които ползват английски език, имат голямо преимущество, защото това е езикът, на който са направени най-много преводи на Библията, което позволява сверка с много повече преводи отколкото на български. И все пак трябва да сме благодарни, че вече разполагаме с няколко български превода на Свещеното писание и това спомага за по-доброто му разбиране.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Това бяха някои от разните неща относно Библията, които исках да споделя с вас. Струваше си, нали? Няма изобщо да е пресилено, ако кажем, че те я правят една уникална и велика книга. Наистина има толкова много разни неща свързани с нея, които ни уверяват в нейното божествено авторство и я правят насъщна книга за всеки, който иска да опознае Бога и да прекара вечността с Него.

Но едно пътуване в удивителния свят на Библията не трябва да се ограничава само в научаването на разни неща свързани с нея. То трябва да продължи и по-нататък и да мине през херменевтиката. С тази странна думичка наричаме практиката по тълкуването на Писанието. Не е достатъчно само да знаем важни и интересни факти относно Библията. Нужно е да направим и следващата стъпка и да се научим, как да я четем и разбираме по-добре. И точно с това се занимава друга моя книга, която можете да изтеглите напълно безплатно на <https://www.adventisimo.com/free-resources>.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. Ellen G. White, "Testimonies for the Church", vol. 6
2. Ellen G. White, "Selected Messages", Book 1
3. Ellen G. White, "Early Writings"
4. Frank M. Hasel, ed., "Biblical Hermeneutics: An Adventist Approach"
5. George W. Reid, ed., "Understanding Scripture: An Adventist Approach"
6. Ellen G. White, "The Great Controversy"
7. Ellen G. White, "Testimonies for the Church", vol. 5
8. Gerhard Pfandl, "Some Thoughts on the Inspiration of the Bible"
9. Alberto R. Timm, "History of Inspiration in the Adventist Church (1844-1915)", JATS5 (Spring 1994)
10. Gerhard Pfandl, ed., "Interpreting Scripture – Bible Questions and Answers"
11. Henry M. Morris, "Many Infallible Proofs"
12. Alberto Timm, "Understanding Inspiration: The Symphonic and Wholistic Nature of Scripture", "Ministry", August, 1999
13. Peter M. van Bemmelen, "Revelation and Inspiration", "Handbook of Seventh-day Adventist Theology" – Commentary Reference Series, Vol. 12
14. Ellen G. White, "Education"
15. Ellen G. White, "Prophets and Kings"
16. Roger W. Coon, "Inspiration/Revelation: What It Is and How It Works – Part II", Journal of Adventist Education (December 1981 – January 1982)
17. Juan Carlos Viera, "The Dynamics of Inspiration", "Adventist Review", May 30, 1996
18. Ellen G. White, "The Signs of the Times", March 21, 1906
19. Carl F. H. Henry, ed., "Revelation and the Bible. Contemporary Evangelical Thought."
20. "Адвентистите от седмия ден вярват...", изд. Ел Уай
21. Ellen G. White, "Testimonies for the Church", vol. 8
22. Ellen G. White, "Letters and Manuscripts", vol. 15, 1900
23. Ellen G. White, "Letters and Manuscripts", vol. 13, 1898
24. Ellen G. White, "Letters and Manuscripts", vol. 11, 1896
25. Ellen G. White, "Steps to Christ"
26. Ellen G. White, "The Signs of the Times", July 11, 1906
27. Ellen G. White, "Experiences in Australia"
28. Ellen G. White, "The Signs of the Times", April 25, 1906
29. Ellen G. White, "The Ministry of Healing"
30. Ellen G. White, "Letters and Manuscripts", vol. 3, Manuscript 6, 1878

31. Ellen G. White, "Thoughts from the Mount of Blessing"
32. Kwabena Donkor, "Hermeneutics Today"
33. "Кратка адвентна енциклопедия"
34. Ellen G. White, "The Signs of the Times", March 27, 1884
35. Ellen G. White, "The Signs of the Times", June 20, 1906
36. Ellen G. White, "Atlantic Union Gleaner", June 9, 1909
37. Charles G. Herbermann, "The Catholic Encyclopedia, Volume 2: Assizes-Browne"
38. Ники Димов, "Херменевтика 101"
39. "The Festal Epistles of S. Athanasius"
40. Earle M. Kelley, "The Principles, Process, and Purpose of the Canon of Scripture"
41. Origen, "Homilies on Joshua"
42. Eckhard J. Schnabel, "The Muratorian Fragment: The State of Research", "Journal of The Evangelical Theological Society"
43. Gerhard F. Hasel, "Biblical Interpretation Today"